

ΕΣΚΗΜΕΡΙΩΣ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΛΛΑΣ

Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΕΤΟΣ 21ο - ΤΟΜΟΣ 1ος - ΑΠΡΙΛΙΟΣ, ΜΑΪΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ, 1997 • ΑΡ. 79 • ΑΡΙΘ. ISSN 1106 - 2118

Βιομηχανική αρχαιολογία

**Ένα λησμονημένο μοναστήρι
στο Ρουμλούκι**

**Η απελευθέρωση
της μιας μέρας**

Όλα τα τεύχη της "ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ" καθώς και
"Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ", "ΜΝΗΜΗ ΤΣΑΜΗ Δ. ΚΑΡΑΤΑΣΟΥ"
"ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ" - Αγγ. Βαλταδώρου, για όσους θέλουν να τα
αποκτήσουν, υπάρχουν στα γραφεία του Συλλόγου.

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΜΑΪΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 1997
Έτος 20ο - Τόμος Ι' - Τεύχος 79
Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΔΡΥΤΑΙ:
Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά
Χρήστος Μπατατζής, Αλέξανδρος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24102 & 22575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:
Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος τηλ 60331

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Ακίς Θωμαΐδης - τηλ. 22345
Εναέριος σιδηρόδρομος (Decovil)
Από το φωτ. αρχείο της κ. Ευγενίας Ζάλιου-Μπασιακούλη

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
Παναγιωτίδης Χρήστος - Ζαφειράκη 24 - ΝΑΟΥΣΑ
τηλ. (0332) 29409

Το σημείωμα της σύνταξης

Αγαπητοί φίλοι
γιά σας

Πλούσιο και με πολύ ενδιαφέρουσα ύλη και το καλοκαιρινό μας τεύχος το 79ο με άρθρα που βλέπουν το φως της δημοσιότητας για πρώτη φορά και θα βοηθήσουν όλους τους ερευνητές της τοπικής μας ιστορίας.

Επίσης παρουσιάζουμε μνημεία της ευρύτερης περιοχής μας, άξια μελέτης και προσοχής και άρικτα συνδεδεμένα με την πόλη μας και τους απελευθερωτικούς της αγώνες.

Και πάλι η ΝΙΑΟΥΣΤΑ θα σας κρατήσει συντροφιά και αυτό το καλοκαίρι στο 21ο έτος της πλέον.

Καλό καλοκαίρι

Περιεχόμενα

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

- ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ:** Μελετώντας έναν παλιό χάρτη
σελ. 4
- ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ:** Βιομηχανική Αρχαιολογία
σελ. 7
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥΣΙΜΗ:** Μακεδονικός Αγώνας
σελ. 10
- ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ:** Η Μονή των Αγίων
Αναγύρων - Κοσμά και Δαμιανού στο Νησί Ημαθίας
σελ. 15
- ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΤΣΑΛΑ-ΖΕΓΚΙΝΗ:** Η Νάουσα το 1900 "Τα
απομνημονεύματα του Μουδίου Ταχσίν Ουζέρ"
σελ. 19
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥΣΙΜΗ:** Συμβολή στην περιφερειακή
επαιδευτική ιστορία της Ναούσης
σελ. 23

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΣΥΓΧΡΟΝΑ - ΠΟΙΚΙΛΑ ΘΕΜΑΤΑ

- ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ:** Παραδοσιακά τραγούδια και χοροί στη
Νάουσα
σελ. 29
- ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ:** Σιακάδες
σελ. 36
- ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ:** Ναουσαίοι των Αθηνών
σελ. 37
- ΠΕΤΡΟΥ ΔΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ:** "31 Μαρτίου 1943" Η απελευθέ-
ρωση της μας ημέρας
σελ. 39
- ΛΑΖΑΡΟΥ ΤΕΜΑ:** Η βιομηχανία, το εμπόριο και η εξάρτη-
σή τους από τις μεταφορές στην Κεντρική Μακεδονία και
ειδικότερα στην Ημαθία.
σελ. 41

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

- ΛΕΥΚΗ ΣΑΜΑΡΑ:** Λαϊκοί οργανοπαίχτες της Νάουσας -
οικογένεια Σταύρου Παζαρέντζη
σελ. 46
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΚΑΡΑΤΣΙΩΛΗ:** Ένα ελλεισοδιακό ταξίδι στον
Πόντο και στη Γεωργία
σελ. 14

Με τη ΝΙΑΟΥΣΤΑ συντροφιά

Διακίνηση περιοδικών
Εμβάσματα-συνδρομές
Λογιστικό Γραφείο
Βαγγελίτσας Δελιηρήστος
Παναγούλη 14 - τηλ. (0332) 25.278
(δίπλα στο ταχυδρομείο)

Τιμή τεύχους	1.000
Ετήσια συνδρομή ιδιωτών	3.500
Λήμιοι-κοινότητες-Συν/σμοί	6.000
Εξωτερικού δολάρια	50

Μελετώντας έναν παλιό χάρτη

Του Θωμά Γαβριηλίδη
Φιλολόγου - Συγγραφέα

Όταν πριν από καιρό έπεσε στα χέρια μου ένας χάρτης της Μακεδονίας του 1908 του Γερμανού συγγραφέα Adolf Struck, τράβηξαν την προσοχή μου μερικά τοπωνύμια πολύ γνωστά, τα οποία όμως παρουσιάζονται κάπως παραλλαγμένα, όπως για παράδειγμα τα Jawornitza, Jawatos, Rahowo, Nasamata, Krawata (Διαβόρνιτσα, Διαβατός, Ράχη η Ραχιά, Ασύματα, Κρεβατάς).

Κάποια από τα συμπεράσματα της σχετικής με τα παραπάνω τοπωνύμια έρευνάς μου έκρινα σκόπιμο να τα κοινοποιήσω στους φίλους αναγνώστες με το σημερινό μου αυτό, επειδή μου φάνηκαν αρκετά ενδιαφέροντα. Ελπίζω να μην αστόχησα.

JAWORNITZA - JAWATOS

Στο χάρτη που προαναφέρθηκε, όπως προσημειώθηκε, τα πολύ γνωστά τοπωνύμια της Ημαθίας "Ο Διαβατός" και "η Διαβόρνιτσα", η οποία τώρα είναι περισσότερο γνωστή ως Τρίλοφος, αναγράφονται ως JAWATOS (Γιαβατός) και JAWORNITZA (Γιαβόρνιτσα). Από τη γραφή αυτή συμπεραίνω ότι ο ξένος, που κατέγραψε τα τοπωνύμια αυτά, θα πρέπει να τα άκουσε ως "Ντγιαβατός" και "Ντγιαβόρνιτσα". Δηλαδή ότι οι Έλληνες, που τα χρησιμοποιούσαν, διατηρούσαν την αρχαία προφορά του Δ (δέλτα) ως D(ντ) και πρόσφεραν το γιώτα της συλλαβής Δια- ως γι (Δια=Ντγια-).

Έτσι νομίζω ότι εξηγείται η τρωπή της αρχικής συλλαβής Δια- των τοπωνυμίων Διαβατός και Διαβόρνιτσα σε Για-, εφόσον ο ξένος ερευνητής παρέλειψε τον αρχικό φθόγγο D(ντ) αιτών των τοπωνυμίων, επειδή τον "μπέρδεψε" με το τελικό-ν- των άρθρων "τον Ντγιαβατό", "την Ντγιαβόρνιτσα" και έγραψε Γιαβατός και Γιαβόρνιτσα.

Ως "Ντγιαβόρνιτσα" θα πρέπει να άκουσε το τοπωνύμιο αυτό και ο Τούρκος περιηγητής του 17ου αιώνα, ο Εβλιγιά Τσελεμπί, ο οποίος το κατέγραψε ως "Γιογορνίτσα", εκτός κι αν πρόκειται για έναν άλλο τύπο παλιότερο, τον τύπο "Διογορνίτσα" ή "Διογορνίτσα", αν το -ου- δηλώνει το άτονο-ο-, ή "Διοβορνίτσα", αν το -γ- της δεύτερης συλλαβής είναι προϊόν αφομοίωσης με το αρχικό-Γ- του ονόματος Γιογορνίτσα.

Το ότι η δεύτερη συλλαβή πρέπει να είναι -βορ- ή -βουρ- το συμπεραίνουμε και από επώνυμο κατοίκου πιθανότητα, της Διαβόρνιτσας, το οποίο περιέχει σε έγγραφο του 1326 ως Αβορνιτζιώτης και Αβουρνιτζιώτης.

Βέβαια το επώνυμο αυτό μας υποβάλλει προφανώς τοπωνύμιο "Αβόρνιτσα" ή "Αβούρνιτσα" χωρίς δηλαδή τη συλλαβή Διά- ή Διο- στην αρχή. Έχω τη γνώμη όμως ότι μάλλον πρόκειται για κάποιον ιδιοματισμό σαν αυτόν που βλέπουμε και στο τοπωνύμιο "Νιάουσα", το οποίο από τον Εβλιγιά Τσελεμπί καταγράφηκε ως "Avydsos" (Αβουσοντός), χωρίς δηλαδή τη αρχική συλλαβή -Νι-.

ΔΙΟΒΟΡΟΣ - ΔΟΒΗΡΟΣ

Έπειτα από αυτήν την γλωσσολογική περιπλάνηση αν δεχτούμε ότι αφαιρώντας την κατάληξη του τοπωνυμίου Διαβόρ-νιτσα, Διαβόρ-νιτσα -νιτσα η -νιτσα, ω μεταγενέστερη προσθήκη, καταγράφουμε ένα αρχαιότερο τοπωνύμιο, βρισκόμαστε, μπροστά στους εξής πιθανούς τύπους: α) Διάβορος (από το Διαβόρ -νιτσα), β) Διόβορος (από το Γιογορνίτσα - Διοβορνίτσα), γ) Άβορος, Άβορνος ή Άβορος, Άβοιρος (από τα Αβορνιτζιώτης, Αβουρνιτζιώτης).

Από τους παραπάνω υποθετικούς τύπους ο δεύτερος στη σειρά, ο τύπος Διόβορος, σιwanπείται ως όνομα πόλης της αρχαίας Παιονίας. Η παιονική πόλη Διόβορος βρισκόταν κοντά σε "δασώδη φάραγγα" και ήταν γνωστή επίσης και με τα ονόματα Δόβηρος, Δήβηρος και Δίβορος.

ΠΑΙΟΝΙΑ

Ας σημειωθεί ότι η Παιονία ήταν "αρχαία χώρα της Μακεδονίας κατοικήσιμη υπό των Παιδώνων, λαοπιθανώς θρακικής εθνότητας. Η Παιονία κατ' αρχαιότητα χροόνος εξετέρευτο (σύμφωνα με τη Μ.Ε. ΠΥΡΣΟΣ) καθ' άπασαν σχεδόν την Μακεδονίαν. Υπετάγη εις τους Μακεδόνας κατ' αρχάς του Γαιώνος π.Χ., το 284 π.Χ. Πόλεις της Παιονίας προς ανατολώς του Αξιού ήσαν το Αιστραίον, η Δόβηρος, η Ταυρανα και η Τρανοίπαρα. Της κατά τον Στρυμόνα Παι

νίας σπουδαιότερα πόλεις ήτο η Σίρις (έπειτα Σέρρα)".

ΑΙΣΤΡΕΑ - ΔΟΒΗΡΟΣ

Από τις πόλεις της Παιονίας, που προαναφέρθηκαν η Αιστρέα ή Αιστραίον ή Αίστραιον ή *Astraeum* (Αστραίον) με απασχόλησε και σε παλιότερα σημειώματα, έπειτα κυρίως από την εύρεση το 1991 στην οδό Σταδίου Βεροίας μιας πλάκας με αναθηματική επιγραφή της πόλης των Αιστρεατών (τέλη Α'-μέσα Β' αι. μ.Χ.).

Το ότι η αρχαία πόλη της Ημαθίας, η Μιέζα, ονομαζόταν (σύμφωνα με τον Στέφανο Βυζάντιο) για ένα χρονικό διάστημα και Στριμόνιο, μαζί με την παρουσία - μαρτυρία της αναθηματικής επιγραφής που προαναφέρθηκε με οδήγησε στο συμπέρασμα πως το φαινόμενο αυτό ίσως να οφειλόταν σε μετακίνηση πληθυσμών από την Παιονία στην Ημαθία στα χρόνια της δυναστείας των Αντιγονιδών και πως οι μετακινηθέντες έδωσαν στους οικισμούς, που δημιούργησαν, τα ονόματα των ιδιαίτερων τους πατριδών, μεταξύ των οποίων ήταν πιθανότατα και η Αιστρέα.

Τώρα έχω την εντύπωση ότι στο ίδιο συμπέρασμα με οδηγεί και το τοπωνύμιο Διαβόρνιτζα, αλλά και το γειτονικό με αυτό τοπωνύμιο "η Δοβρά" που, όπως φαίνεται, μαρτυρούν την παρουσία στην περιοχή και οικισμών με τα ονόματα Δισβόρος και Δόβηρος.

Αν το συμπέρασμά μου αυτό ευσταθεί, τότε βλέπουμε ότι και στην Ημαθία, όπως και στην Παιονία, οι Πόλεις Αιστρέα και Δόβηρος ήταν γειτονικές, γεγονός που μαρτυρεί μάλλον τις στενές σχέσεις των κατοίκων των δύο αιτών πόλεων (εφόσον βέβαια αποδειχθεί ότι βρισκόνταν και οι δύο μεταξύ Μιέζης και Βεροίας).

ΔΟΒΗΡΟΣ - ΔΟΒΡΑ

Πιστεύω λοιπόν ότι το όνομα "η Δοβρά" το οποίο συναντιέται και ως "η Ντοιβρά" ή "η Τοβρά" ή "η Δοβριά" είναι τοπωνύμιο παιονικό και όχι σλαβικής προέλευσης επίθετο της Παναγίας, εφόσον ποτέ δεν συναντιέται με τη μορφή του αρκετά συνηθισμένου σε άλλες περιπτώσεις σλαβικής προέλευσης επιθέτου ντόμπρος, ντόμπρα, ντόμπρο.

Και σήμερα ακούγονται φράσεις όπως "αυτός είναι ντόμπρος (ευθύς - έλικρινής) άνθρωπος", "αυτή είναι ντόμπρα γυναίκα" και "αυτό είναι ντόμπρο παιδί", ποτέ όμως δεν άκουσα να λέγεται ούτε είδα ποιθενά γραμμένη τη φράση "πήγαν στην ντόμπρα Παναγιά" ή "το μοναστήρι της ντόμπρας Παναγιάς".

Σ' αυτές τις περιπτώσεις λεγόταν και λέγεται, γρα-

φώταν και γράφεται "πήγαν στην Παναγία της Δοβράς" ή απλώς "στη Δοβρά" εννοώντας προφανώς ότι "πήγαν στην εκκλησία της Παναγίας της μονής της χώρας (πόλης ή κεφαλοχώρι) της Δοβράς" ή "στη μονή ή τη χώρα Δοβρά, η Ντοιβρά ή Τοβρά ή Δοβριά". Παράλληλες είναι οι φράσεις "η Παναγία της Τήνου", "της Μηχανιώνας" κ.λ.π.

Η περιφρασση λοιπόν "Καλή Παναγιά", όταν χρησιμοποιείται για να δηλώσει την Παναγία της Δοβρά, φαίνεται ότι οφείλεται σε παρερμηνεία και παρεξήγηση. Η κάποια εξωτερική προφανώς ομοιότητα του σλαβικής προέλευσης επιθέτου ντόμπρος, ντόμπρα, ντόμπρο (ευθύς, καλός) με το παιονικής, όπως πιστεύω, προέλευσης τοπωνύμιο "η Δοβρά" είναι οπωσδήποτε σημαντωματική. Τέτοιες σημαντώσεις, που δεν είναι σπάνιες στις διάφορες γλώσσες, οδηγούν κάποτε και σε πλάνες και σε παρεξήγησεις.

ΝΕΑ ΑΙΣΤΡΕΑ = ΝΙΑΟΥΣΤΑ:

"ΖΩΠΥΡΟΣ ΓΟΡΓΙΑ ΕΠΡΙΑΤΟ ΠΑΡΑ ΣΙΣΙΑ - ΠΛΕΥΡ-ΑΤΟΥ ΓΗΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙ ΝΕΑΝ..."

Η παραπάνω φράση, η οποία μέχρι την παύλη που τη χωρίζει από το όνομα (πλευρ)-άτου, έχει συμπληρωθεί από το διακεκριμένο αρχαιολόγο Φώτη Πέτσα, προέρχεται από αρχαία επιγραφή του δεύτερου μισού του 3ου π.Χ. αιώνα χαραγμένη σε μαρμαρίνη πλάκα, που μόνο μερικά κομμάτια της βρέθηκαν το 1955 ανάμεσα στα χώματα του προθαλάμιου του τάφου "της Κρίσεως" των Λευκαδίων Νάουσας.

Η ανασκαφή, όπως είναι γνωστό, του προθαλάμιου, του τάφου "της Κρίσεως" δεν έχει ολοκληρωθεί μέχρι τώρα, επειδή κινδυνεύει να καταρρεύσει η πρόσοψη του μνημείου. Έτσι αγνοείται ακόμη η τύχη των υπόλοιπων κομματιών της επιγραφής που προαναφέρθηκε.

Στην επιγραφή που μας απασχολεί γίνεται λόγος για αγοραπωλησίες γης, κατά πάσα πιθανότητα χωραφιών. Ένα λοιπόν από αυτά τα χωράφια, που ίσως αγόρασε κάποιος Ζώπυρος από κάποιον Σισία (τα ονόματα αυτών δεν έχουν καμιά σημασία για το σημείωμά μας) βρισκόταν στην περιοχή ενός οικισμού (πόλης ή κόμης), του οποίου το όνομα περιλάμβανε και το επίθετο "ΝΕΑ".

Η απάντηση στο ερώτημα ποιά ήταν αυτή η ΝΕΑ... πόλη ή κόμη της Ημαθίας έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιστορία του ονόματος ΝΙΑΟΥΣΤΑ - ΠΑΛΙΟΝΙΑΟΥΣΤΑ, επειδή με το πρώτο άκουσμα και την πρώτη ματιά φαίνεται σαν σύνθετο από τις λέξεις ΝΙΑ (=ΝΕΑ) (και σήμερα οι νέοι και νέες στην καθημερινή ομιλία λέγονται νιοι και νιες, ο νιος και η νια) και

-ΟΥΣΤΑ(;)·

Όσο ειρωνικό όμως είναι "το πρώτο συνθετικό", τόσο προβληματικό, είναι "το δεύτερο" αν δεχτούμε ότι το τοπωνύμιο ΝΙΑΟΥΣΤΑ προέρχεται από τη συνένωση, συγχώνευση δύο λέξεων που αποτελούσαν περιφράση, όπως για παράδειγμα συνέβη στο ΝΕΑ-ΠΟΛΗ - ΝΕΑΠΟΛΗ - ΝΑΠΟΛΗ.

Πάντως, σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Φώτη Πέτσα, που βρήκε και μελέτησε πρώτος την επιγραφή, αποκλείεται η λέξη που λείπει να είναι η λατινική λέξη ΑΥΓΟΥΣΤΑ, όπως πρότεινε ο ΛΕΑΚΕ και δέχτηκαν "πάντες πλην του Δ. Γεωργακά", εφόσον από απαγορεύεται από το χρόνο (Δεύτερο μισό του 3ου π.Χ. αιώνα) στον οποίο ανήκει η επιγραφή.

Είναι μεγάλη λοιπόν η ανάγκη να γίνουν οι αναστηλωτικές εργασίες στον τάφο της Κρίσεως όσο γίνεται πιο γρήγορα, πρώτα πρώτα για να σωθεί αυτό το καταπληκτικό μνημείο, το πιο μεγαλόπρεπο, κατά κοινή ομολογία, του είδους του, αλλά και για να ολοκληρωθούν επιτέλους και οι ανασκαφές, που άρχισαν πριν από σαράντα και κάτι χρόνια...

ΡΑΧΟΒΟ - ΝΑΣΑΜΑΤΑ - ΚΡΑΒΑΤΑ - ΤΣΑΡΜΑΡΙΝΟΒΟ

Από τα τέσσερα αυτά τοπωνύμια Rahowo, Nasamata, Krawata, Tscharmarinowo, όπως τα καταγράφει ο Α. Struck, τα δύο Ράχωβο και Τσαρμαρίνοβο, Ράχη ή Ραχιά Βεροίας και Μαρίνα της Νάουσας, είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα "εκολαβισμού" ελληνικών τοπωνυμίων με την προσθήκη της κατάληξης -οβο και στις δύο περιπτώσεις και της συλλαβής τσαρ- στην περίπτωση της αρχαίας μακεδονικής πόλης Μαρινιάς. Την αρχαία αυτή μακεδονική πόλη, τη Μαρίνια, εντόπισε ο αρχαιολόγος Φώτης Πέτσας χάρη στην ανεπίγραφη πλάκα, που, όπως προαναφέρθηκε, βρέθηκε κομματιασμένη στον προθάλαμο του τάφου της Κρίσεως των Λευκαδίων της Νάουσας. Ανάμεσα στα πρόσωπα που μνημονεύονται στην επιγραφή της πλάκας αυτής (του Β' μισό του 3ου π.Χ. αιώνα) αναφέρεται και κάποιος Μαρινιάσιος, καταγόμενος προφανώς από τη Μαρίνια.

Τα άλλα δύο τοπωνύμια, τα Nasamata και Krawata, τα Ασώματα και ο Κρεβατάς, είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα του φαινομένου της προληπτικής αφομοίωσης και τροπής σε -α- των φθόγγων ο και ε (Ασώματα - Ασώματα, Κρεβατίς - Κρεβατάς) και της προσθήκης στην αρχή του πρώτου (Ασώματα) ενός -Ν- (Ν-ασώματα), ο οποίος, όπως φαίνεται, προήλθε από το άρθρο της γενικής πληθυντικού του ονόματος, "των

Ασωμάτων", πτώση πολύ εύχρηστη, στην καθημερινή ομιλία, στις φράσεις "Η γιορτή των Ασωμάτων (αγγέλων)", "Ο υιός των Ασωμάτων Αρχαγγέλων Μιχαήλ και Γαβριήλ", "τα θαύματα των Ασωμάτων" κ.λπ.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το φαινόμενο της προσθήκης του φθόγγου -Ν- στην αρχή λέξεων, που αρχίζουν από φωνήεν, δεν είναι τόσο σπάνιο, όσο είναι το αντίθετο του, της αποσιώπησης του αρχικού -Ν- (ΝΙ-) που αναφέρθηκε σχετικά με το τίπο Αβουσοντός (Avusdos) της Νιάουσας, τον οποίο μας παρέδωσε ο Τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπή (17ος αι.).

Πάλι λοιπόν, στο νου μας ήρθεν η Νάουσα και το όνομά της που ακόμη είναι πρόβλημα άλυτο και η λύση του κρυμμένη, κατά πάσα πιθανότητα, στα χώματα του προθαλάμου του τάφου της Κρίσεως.

Niausta, Avusdos, Negusch... Άραγε τι να λένε για όλα αυτά οι διογενείς κριτές, ο Αιακός, ο Ραδάμαθος και ο Μίνωας;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γ. Μισχοπούλου "Ροιμλοικιώτικα Σημειώματα 1989-1995, τομ. 2ος Θεσσαλονίκη 1996".
2. Struck Adolf Makedonische Farthen II die Makedonischen Niederlande. Sarajevo 1908
3. Γ.Χ. Χιονίδη: Ιστορία της Βέροιας τομ.Α', Βέροια 1960
4. Γ.Ι. Θεοχαρίδου - Μια διαθήκη και μια δίκη βυζαντινή, Θεσ.1962
5. Μ.Ε. Εγκυκλοπαίδεια ΠΥΡΣΟΣ
6. Θ.Ι. Γαβριηλίδη: Αστροίος ένας άγνωστος ποταμός της Ημαθίας, εφημ. ΛΑΟΣ, 5.1.1995
7. Θ.Ι.Γ.: "Νάουσαν Ακρότομον...Πέτραν..." περ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ τεύχος 67-1994.
8. Γ.Χ. Χιονίδη: Σύντομη ιστορία του Χριστιανισμού στην περιοχή της Βέροιας 1961
9. Ι. Στιματάκου: - Λεξικό Αρχ.Ελλ. Γλώσσας
10. Β. Δημητριάδη: - Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπή, Θεσσαλονίκη 1973
11. Φώτη Πέτσα: "Ωνάϊ εκ της Ημαθίας" αρχ. εφημ. 1961, Αθην. 1964.
12. Β. Αλαμάνη - Σουρή: "Τιμητικές επιγραφές από την αρχαία Βέροια", Θεσσαλονίκη 1994
13. Γ. Χιονίδη: - Ποιός οικισμός βρισκόταν στην θέση του Κοπανού; Η Μιέζα, το Κίτιο και ο Όλγανος, περ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ τευχ. 63/1993.
14. Θ. Γαβριηλίδη - Προσκύνημα στα ιερά της θεοσώστου πόλεως Βεροίας, Βέροια 1996.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Μια απόπειρα εισαγωγής στο θέμα

Του Αλεξάνδρου Γ. Οικονόμου

Αρχιτέκτονα - Πολεοδόμοι - Ιστορικού Έρευνητή

1. Τι είναι η Βιομηχανική Αρχαιολογία

Με το σημείωμα αυτό επιχειρείται μια μικρή εισαγωγή σ' έναν σχετικά καινούργιο κλάδο της επιστήμης, την Βιομηχανική Αρχαιολογία. Μέχρι τώρα στην καθημερινή μας ζωή, μόνο η κλασική αρχαιολογία είχε θέση. Η αρχαιολογία δηλαδή που ασχολείται με τα αμέτρητα μνημεία της αρχαίας, της βυζαντινής και της νεώτερης ιστορίας μας. Και είχε θέση, έστω μόνο ως άκουσμα, ή μερικές φορές και ως φόβητρο, τόσο για τους αρχαιοκάπηλους, όσο και γι' αυτούς που στην ιδιοκτησία του πιχαίνει να βρεθούν "αρχαία".

Η Βιομηχανική τώρα Αρχαιολογία εξετάζει τον πολιτισμό του τελευταίου ενάμιση αιώνα, τον πολιτισμό που γεννιέται

από την προσπάθεια της χώρας μας ν' ακολουθήσει τις συνταρακτικές αλλαγές που συντελούνται στο μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, αλλαγές που ο ιστορικός θ' αποκαλέσει με δύο λέξεις Βιομηχανική Επανάσταση.

Οι μεγάλες αλλαγές της οικονομικής οργάνωσης της κοινωνίας μας, με τους τρομακτικούς ρυθμούς της τεχνολογικής ανανέωσης, εκτός από τις άλλες σημαντικότερες επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή, έχουν και

ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη των παλιών βιομηχανικών τόπων και συγκροτημάτων, και την εξαφάνιση των στοιχείων εκείνων μιας ιστορίας που δεν έχει ακόμη γραφεί, της ιστορίας του βιομηχανικού μας πολιτισμού. Γιατί, όπως κάποτε συνέβαινε με τους αρχαίους ναούς και τα βυζαντινά μνημεία, έτσι και τώρα, παλιά

εργοστάσια, μύλοι, βυροδεψεία κλπ γκρεμίζονται και καταρρέουν. Έτσι, μαζί με τα ερείπιά τους, καταστρέφονται μνημεία και μαρτυρίες μιας ζωής, τόσο κοντινές, αλλά και τόσο μακρινές για τους νεότερους της γενιάς των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των μικροτσιπ. Μαρτυρίες, που χωρίς αυτές, η κατανόηση του σήμερα δεν θα είναι ποτέ πλήρης.

Η Βιομηχανική Αρχαιολογία είναι ένας σχετικά νέος κλάδος της

Επιστήμης, με διεπιστημονικό μάλιστα χαρακτήρα. Δεν είναι απλά μια προσπάθεια καταγραφής και διατήρησης των παλιών εργοστασίων. Είναι αντίθετα μια προσεκτική ματιά σ' όλην εκείνην την ιστορική εποχή που η βιομηχανία αναλαμβάνει καθοριστικό ρόλο στον οικονομικό, κοινωνικό πολιτιστικό τομέα. Την ιστορική εποχή που δημιουργούνται νέες κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα στους κυρίως πρωταγωνιστές της παραγωγής, ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία.

Διαλογέας με τήπιανο υπό τον κυλινδρόμυλο Ματθαίου
(Φωτογραφία Έτης Μαυρουδή)
Από μελέτη ο κυλινδρόμυλος Ματθαίου στη Νάουσα. Έκδοση Πολιτιστικό
Ίδρυμα ΕΤΒΑ Αθήνα 1992

να σηματοδότησε πολλές όψεις της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και κυρίως κατάφερε να προσδιορίσει την φυσιογνωμία κάποιων πόλεων, πέτυχε δηλαδή να τις αποσπάσει από τον αργόσυρτο αγροτικό ρυθμό της Οθωμανικής παράδοσης και να τις κάνει σημεία αναφοράς μιάς νέας εθνικής ταυτότητας, αυτής που λίγο πολύ αντινοήτα φέρουμε σήμερα οι Έλληνες.

Όλες οι ελληνικές πόλεις πήραν μιά επαφή και μια γεύση της βιομηχανικής ανάπτυξης. Κάποιες όμως βρέθηκαν πιο στενά δεμένες με τη βιομηχανική δράση, κάτι που αποτυπώθηκε όχι μόνο στην αρχιτεκτονική και την πολεοδομική τους φυσιογνωμία, αλλά και πάνω στην ψυχολογία και την συνείδηση των κατοίκων της. Η Ερμούπολη και η Πάτρα, το Λαίριο και ο Βόλος, ο Πειραιάς και η Νάουσα, η Θεσσαλονίκη και η Καβάλα είναι μερικά παραδείγματα πόλεων, η ίδια η ύπαρξη των οποίων, η δράση και η ζωή των κατοίκων τους, δεν μπορεί να κατανοηθεί έξω από το βιομηχανικό σύστημα εργασίας.

Τα υπολείμματα αυτής βιομηχανίας, που αποτελούν πολιτιστικά υπόβητρα της σύγχρονης κοινωνίας μας, ζητούν διάσωση και μελέτη. Η πολεοδομία, η αρχιτεκτονική της πρώτης βιομηχανικής εποχής, ο τεχνικός εξοπλισμός-τα παλιά δηλαδή μηχανήματα και εργαλεία-, οι διαδικασίες παραγωγής, τα αρχεία των επιχειρήσεων, οι παλιές φωτογραφίες και άλλες εικονογραφικές περιγραφές, και ακόμη οι μαρτυρίες των ανθρώπων, των βιομηχάνων και των εργατών, είναι αντικατάστατα πολιτιστικά αγαθά, που πρέπει να διασωθούν με κάθε θυσία.

Κι αυτό γιατί τα σημάδια της βιομηχανικής κληρονομιάς που διασώθηκαν, αποτελούν τα σημάδια του κόπου που κατέβαλαν οι λίγες πριν από εμάς γενιές Ελλήνων, προσπαθώντας, μετά την Επανάσταση του 1821, να ανασυγκροτήσουν την Ελλάδα και να συντονίσουν τα βήματά τους σε εκείνα της ανεπτυγμένης Ευρώπης. Είναι τα σημάδια μιάς πραγματικά μεγάλης προσπάθειας που κατέβαλαν κάτω από αφάνταστα δύσκολες συνθήκες, για να μπορούμε εμείς να απολαμβάνουμε τα αγαθά του σύγχρονου πολιτισμού.

3. Αντικείμενο της Βιομηχανικής Αρχαιολογίας

Το αντικείμενο της βιομηχανικής αρχαιολογίας μπορεί να ομαδοποιηθεί σε πέντε μεγάλες ενότητες.

1. Τα βιομηχανικά κτίρια (παλιά εργοστάσια και εργαστήρια και τα στοιχεία του μόνιμου εξοπλισμού τους, όπως είναι οι καμινάδες, κλπ).

2. Τις μηχανές, τα εργαλεία, το βιομηχανικό προϊόν.

3. Τα μέσα συγκοινωνίας και μεταφοράς (τρένα,

ατμόπλοια, τραμ, αστικές συγκοινωνίες, άλλα μεταφορικά μέσα κλπ).

4. Τις εργατικές κατοικίες και την σχέση τους με την πολεοδομική ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων, και

5. Τους φυσικούς τόπους βιομηχανικής εκμετάλλευσης (λατομεία μαρμάρου, ανθρακορυγεία, αλιές, μεταλλεία κλπ), και τα τεχνικά έργα υποδομής (υδραυλικά έργα αποξηράνσεων, διάνοιξεις διωρύγιων, γέφυρες, τούνελ, φράγματα κλπ).

Αιτές οι πέντε ενότητες μαζί με άλλα στοιχεία, όπως αρχεία, σχέδια, φωτογραφικό υλικό, γραπτές και προφορικές μαρτυρίες, αποτελούν μνημεία και πολιτιστικά αγαθά του βιομηχανικού μας πολιτισμού, κληρονομιά ισότιμη με εκείνη άλλων ιστορικών εποχών.

4. Η περίπτωση της Νάουσας

Η συμβολή της Νάουσας στην ιστορία της εκβιομηχάνισης του ελληνικού χώρου, απ' τα χρόνια ακόμη της Οθωμανικής κυριαρχίας, είναι ιδιαίτερα σημαντική. Στη Νάουσα για πρώτη φορά ιδρύεται και λειτουργεί το πρώτο σύγχρονο εργοστάσιο της Μακεδονίας και ίσως ενός από τα πρώτα των Βαλκανίων. Πρόκειται για το βιομηχανικό συγκρότημα "Λόγγου - Κύρση - Τουρπάλη", ενός συγκροτήματος, που μαζί με τα επόμενα που το ακολούθησαν (Μπίλη - Τσίτση, Γκούτα - Καράτζια, ΕΡΙΑ - Χατζηλαζάρου, Λαναράς - Πεχλιβάνου, κλπ) συνετέλεσαν ώστε, όπως σημειώνει ο ιστορικός Ε. Στοιγιαννάκης, το 1911, στο "Μακεδονικό Ημερολόγιο", ένα μόλις χρόνο πριν την απελευθέρωση της Μακεδονίας: "...εν γενεί, υπό βιομηχανικήν έποψιν, η Νάουσα είναι η πρώτη σχεδόν πόλις της Τουρκίας και η τροφός του βιομηχανικού πνεύματος. ύπερ, εκ ταύτης εξεπορεύθη και εις άλλας της Μακεδονίας πόλεις, και δη εις Βέροιαν και Έδεσσαν..."

Η Νάουσα λοιπόν διαθέτει σήμερα ένα σημαντικό αριθμό κτιρίων και εγκαταστάσεων που είναι αντικείμενα μελέτης της βιομηχανικής αρχαιολογίας. Δυστυχώς, πάρα πολλά απ' αυτά έχουν ήδη καταστραφεί από την πάροδο του χρόνου, είτε λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης, για όσα εξακολουθούν να εξυπηρετούν το σκοπό για τον οποίο κατασκευάστηκαν, είτε λόγω εγκατάλειψης, για όσα σταμάτησαν τη λειτουργία τους για τον ένα ή τον άλλο λόγο.

Βεβαίως, πρωταρχικός στόχος μας είναι αυτές οι εγκαταστάσεις να ξαναλειτουργήσουν, προσφέροντας δουλειά στον κόσμο, που υποφέρει ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια εξ αιτίας της ανεργίας. Επειδή όμως αυτό δεν είναι εύκολη υπόθεση, για πολλούς και διαφόρους λόγους, συνήθως οι σημερινοί ιδιοκτήτες τους, οι οποίοι στις περισσότερες περιπτώσεις είναι οι Τράπεζες

Η βιομηχανική αρχαιολογία είναι η προσπάθεια μελέτης σε βάθος του βιομηχανικού πολιτισμού και όλης εκείνης της εποχής που τον προετοίμασε. Μελετώντας τους τόπους δουλειάς, τα κτίρια, τις μηχανές, φτάνει στους ανθρώπους και τις νέες κοινωνικές τους σχέσεις και τάξεις, σε μια εποχή που η βιομηχανία αναλαμβάνει τον καθοριστικό ρόλο που διαμόρφωσε ουσιαστικά τον κόσμο στο τέλος της 2ης χιλιετίας.

2. Η επίδραση της βιομηχανίας στον ελλην. χώρο

Η ελληνική κοινωνία έχει πολλές ιδιαιτερότητες όσον αφορά στους στόχους, τις μεθόδους, τις επιτυχίες και τις αποτυχίες, για τα όσα κατόρθωσε ή δεν κατόρθωσε να κάνει για να πλησιάσει το βιομηχανικό όραμα της Ευρώπης. Ιδιαιτερότητες που θα πρέπει να ερευνηθούν σε βάθος και από πολλές μεριές. Πέρα από το ιπώτερο παρελθόν της, είναι καιρός, η σύγχρονη Ελλάδα, εμείς όλοι, να σταθούμε προσεκτικά και στο άμεσο, δικό μας παρελθόν, ουσιαστικά δηλαδή στο παρόν μας. Να μελετήσουμε και να αξιολογήσουμε τις διαδικασίες και τους αγώνες που διαμόρφωσαν το νέο ελληνικό κράτος, την κοινωνία και την οικονομία του, και να διασώσουμε όσα από τα μνημεία του μεγάλου αυτού αγώνα των Ελλήνων Ξέφυγαν από τη φθορά του χρόνου και έμειναν όρθια ως τις μέρες μας.

Η ανάπτυξη της βιομηχανίας στην Ελλάδα, τόσο στον 19ο αιώνα, όσο και στον 20ο, δεν μπόρεσε να επιβίβει τη δική της φυσιογνωμία στην οικονομία της χώρας, όπως συνέβη για παράδειγμα στην Διτική Ευρώπη, ούτε κατάφερε να εξασφαλίσει στους κατοίκους της ένα αίσθημα οικονομικής ασφάλειας. Μπόρεσε όμως τα αφήνουν και ρημάζουν. Από την πλευρά του ο Δήμος έχει ξεκινήσει εδώ και αρκετά χρόνια, μιά τεράστια προσπάθεια διάσωσης και αποκατάστασης του παλιότερου βιομηχανικού συγκροτήματος της πόλης, του εργοστασίου Λόγγου - Τουρλίδη, ώστε να το χρησιμοποιήσει μετά για νέες χρήσεις.

Γιατί, μόνο αν φιλοξενήσουν νέες χρήσεις είναι δυνατόν να διασωθούν αυτά τα μνημεία της σύγχρονης ιστορίας μας. Οι δυνατότητες μια σύγχρονης χρήσης των χώρων αυτών είναι μεγάλες. Μπορούν να στεγάσουν παραγωγικές δραστηριότητες, υπηρεσίες, σχολεία, γυμναστήρια, παιδικούς σταθμούς, πολιτιστικά κέντρα, και ακόμη κατοικίες, εμπορικά κέντρα κλπ. Με τον τρόπο αυτό, τα βιομηχανικά συγκροτήματα δεν αντιμετωπίζονται ως απονεκρωμένα μουσειακά υπολείμματα, αλλά ως ζωντανά μνημεία, μ'όλο τον απαιτούμενο σεβασμό στην ταυτότητά τους. Επί πλέον, προσφέρουν στις σύγχρονες πόλεις που γενικά ασφυκτούν, νέους χώρους για την καλύτερη λειτουργία τους.

Αποψη από το δεύτερο όροφο του κυλινδρομύλου Μιθθαίου, όπου διακρίνονται οι σπλιλέκτες σπίνης, ο διαλογέας και τα φυγοκεντρικά κύματα
(Φωτογραφία Είσης Μαυρουδής)
Από μελέτη ο κυλινδρομύλος Μιθθαίου στη Νάουσα. Έκδοση Πολιτιστικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ Αθήνα 1992)

5. Επίλογος

Σήμερα, που η Βιομηχανική Αρχαιολογία μόλις αρχίζει να ενδιαφέρει Κράτος και ερευνητές, καθώς εντάσσεται στην γενικότερη προστασία της εθνικής μας κληρονομιάς, είναι απαραίτητη η όσο το δυνατόν πληρέστερη καταγραφή του καθενός από τα βιομηχανικά μνημεία που σώζονται ακόμη από την καταστροφική "αξιοποίηση", ώστε σε δεύτερη φάση, μαζί με ανάλογες εργασίες σε άλλα τέτοια μνημεία, να χρησιμοποιηθούν οι καταγραφές αυτές ως στοιχεία της παραπέρα διερεύνησης μιάς ιστορικής διαδρομής, σύνθετης και πολύπλευρης, που φτάνει μέχρι την εποχή μας, της ιστορίας του βιομηχανικού μας πολιτισμού.

Έτσι, στο κατώφλι του μεταβιομηχανικού πολιτισμού, θα μπορέσουμε να διατηρήσουμε την ιστορική μνήμη έχοντας μιά πιο ολοκληρωμένη εικόνα της εθνικής μας ταυτότητας. Γιατί, όπως σημειώνει ο Northrop Frye. "οι πολιτισμοί των περασμένων αιώνων δεν είναι μόνο η μνήμη της ανθρωπότητας, αλλά η ίδια η θαμμένη μας ζωή. Και η μελέτη αυτών των πολιτισμών οδηγεί σε μιά στιγμή αποκάλυψης της ταυτότητάς μας, σε μιά ανακάλυψη που μας επιτρέπει να δούμε όχι τις περασμένες μας ζωές, αλλά τη συνολική πολιτιστική υορφή της σημερινής μας ζωής".

Μακεδονικός Αγώνας

Του Γεωργίου Τουσίμη
Ιστορικού Ερευνητή

Επιστολή της 23 Μαΐου 1905

Την παρακάτω επιστολή ο Καπετάν Ακρίτας έγραψε την 23 Μαΐου αμέσως μετά την επιστροφή του από μία σύντομη περιοδεία στα γύρω χωριά της Β.Α. πλειυράς του Βερμίου. Η επιστολή απευθύνεται προς τον Φλώρον, τον αδιεικρίνιστον αυτόν Ναουσαίο πατριώτη, που ήταν η ψυχή του Αγώνα στην Νάουσα, προς τον τακτικό αποδέκτη των σημειωμάτων Νάσο, γραφέα του Προξενείου Θεσσαλονίκης Αθανασίου Εξαδάκτυλον και προς τον Παρμενίωνα, τον αρχηγό του Κέντρου Βοδεϊνών διειθινητή των Σχολείων Αθηνάσιο Φράγκο.

Το σώμα επιχειρεί την πρώτη κάθοδό του από το Περισόρι και οι επισκέψεις του στα χωριά μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν πορεία γνωριμίας και εθνικής διαφύτισης των χωρικών. Επισκέπτεται την Όσλιανη, σημερινή Αγία Φωτεινή, το Πόδος, σημερινή Φλαμοιριά, όπου ενθαρρύνει, διαφωτίζει και προσηλιτίζει τους κατοίκους στον αγώνα. Η επίσκεψή του στο Μεσημέρι έχει διαφορετικό χαρακτήρα, το χωριό είναι μοιρασμένο σε δύο αντίθετα στρατόπεδα. Πατριαρχικοί και Εξαρχικοί. Έχει προηγηθεί η δολοφονία του μαρτυρικού ιερέα του χωριού και των επτά συντρόφων του από ντόπιους κομιτατζήδες. Γι' αυτό ο Καπετάν Ακρίτας προς παραδειγματισμό καταδικάζει τέσσερις φανατικούς και επικίνδυνους Μεσημεριώτες εξαρχικούς σε θάνατο διότι αυτό επέβαλλαν οι περιστάσεις.

Κατά την περιοδεία του αυτή στους μπαχτσέδες των Βοδεϊνών εγκαθιστά μία μικρή ομάδα ανδρών για να προβεί σε απαραίτητη τιμωρία ορισμένων επικίνδυνων σχηματικών, για να τρομοκρατηθούν, έτσι οι σχηματικοί και να παύσουν να δολοφονούν πατριαρχικούς. Ήταν απαραίτητη μία παραδειγματική τιμωρία για την δολοφονία του οδηγού Γρηγόρη από τον Προφήτη Ηλία, Ξαδέλφου του αγαπημένου συντρόφου του Καπετάν Ακρίτα Μήτση από το ίδιο χωριό. Ο Μήτσης είναι ο οδηγός ο οποίος παρέλαβε το σώμα, αμέσως μόλις εισήλθε στο "τουρκικό" και με ασφάλεια το οδήγησε μέχρι το λημέρι του στο Περισόρι.

Η ομάδα αποτελείται από τον Ζύτο, Ναουσαίο οδηγό και τους οπλίτες Νικολοδήμο, Σπατόπουλο και Νίκοι και ανέμενε οδηγία από τον αρχηγό του Κέντρου Βοδεϊνών Παρμενίωνα. Διειθινητή των Εκπαιδευτηρίων Βοδεϊνών Αθ. Φράγκο τις οποίες θα εκτελούσε με την βοήθεια τοπικών δραγατιών, είδος πολιτοφιλάνων - δια την ώρα απέφηνε ο Καπετάν Μαζουράκης να κάμει τις σχεδιασμένες επιχειρήσεις κατά του Μοναστηρίου της Αγ. Τριάδος Μεσημερίου και να στήσει ενέδρες στους

επιστρέφοντες από το παζάρι Βοδεϊνών, Βλαδοβίτες και Μεσημεριώτες για να μη δυσχεραίνει την διάβαση του Μπούα-Σπυρομήλιου για το Καϊμάκτσαλαν.

Η επίσκεψη στα καλύβια του Γραμματικού είχε άλλο χαρακτήρα. Αφ' ενός έπρεπε οι άνδρες να μάθουν τον τόπο και τα πράγματα και αφετέρου να επηρεάσουν τις Βλάχους (οι οποίοι εξακολούθησαν να φιλοξενούν σώματα κομιτατζήδων). Επιπλέον δε έπρεπε να προσελκύσουν προς τα εκεί τον στρατό για να ιαποφύγουν καταδιώξεις κατά την επιστροφή των.

Στο Γραμματικό ο Καπετάν Ακρίτας τοποθετεί δεύτερη ομάδα οπλιτών για τοπική δράση. Εν τω μεταξύ όμως ενώ ευρίσκετο μέσα στο χωριό παρουσιάσθηκε βουλγαρικό σώμα με το οποίο συνεπλάκη χωρίς κινιά απόλυτα.

Σύμφωνα με την παγωμένη τακτική του της τοποθέτησε μικρών ομάδων για περιορισμένη τοπική δράση, ο Καπετάν Ακρίτας σκέπτεται να τοποθετήσει μικρά σώμα και εις την περιοχή Κατράνιτσας για να εξασφαλίσει τα νώτα του από τυχόν προέλαση τουρκικού στρατού από Κοζάνη.

Η εμφάνιση του βουλγαρικού σώματος στα καλύβια του Γραμματικού πιθανόν να έγινε κατόπιν προδοσίας του Κεχαγιά Στέργιου, τον οποίον ο Καπετάν Ακρίτας θεωρεί πολύ επικίνδυνο και σκέπτεται τί μέτρα να λάβει εναντίον του.

Γενικά κατά την έξοδο αυτή οι άνδρες του σώματος ταλαιπωρήθηκαν πολύ λόγω των συνεχών βροχών. Τα πόδια τους είναι κατακομματιασμένα και είναι απαραίτητη η αποστολή γερών υποδημάτων.

Με το υπερόγραφο ζητεί από τον Νάσο του Κέντρου Θεσσαλονίκης να ειδοποιήσει τον οπλαρχηγό του Ολύμπου Κριβέλα ότι οι λιποτακτήσαντες άνδρες του σώματός του πιθανόν βρίσκονται εις Ξηρολείβιαδον. Απαραίτητο να τον ειδοποιήσουν ίνα μη παραπονείται ότι λιποτακτούν άνδρες μόνο από το δικό του σώμα.

Η επιστολή

23 Μαΐου

Φίλτατε Φλώρο, Νάση, Παρμενίον

Αυτή τη στιγμή φθάσαμε. Ο τρικροδίτης σπεύδει να κατεβεί και δι' αυτό εν ολίγοις σας αναγγέλω τα της πορείας μας.

18 (Μαΐου). Μετάβασις Όσλιανη. Είσοδος εις χωριό

ον. Ενθάρρυνσις, διδασκαλία, απόλυση αιχμαλώτων υπόπτων κατόπιν υποσχέσεων σημειντικών και όρκων.

19 (Μαΐου). Μετάβασις εις Πόδος. Συνάντησις μετά οδηγών.

20 (Μαΐου). Μετάβασις πλησίον Μεσημερίον. Αιχμαλωσία και καταδίκη εις θάνατον του γαμβρού του Βουλγάρου καπετάνιου Χατζή (φανατικός) και του τροφοδότη του σώματος του Βουλγάρου Μονχτάρη Τσάκα οικογενείας 5 αδελφών φανατικών.

21 (Μαΐου). Μετάβασις Βλαδοβο. Απόσπασις 5 ανδρών διά μπαχτσέδες Βοδενών προς εκτέλεσιν τιμωρίας επί σχηματικών εις εκδίκησιν του πρό τινων ημερών φόνου οδηγού Βοδενών Γρηγόρη εξαδέλφου του Μήτση. Μαζί του είναι ο Ζώτος και 3 εκ των νέων Νικολοδήμος, δεκανέας, Σπανόπουλος, Νίκου. Συνεννοεϊθείτε τάχιστα, με Παρμενίωνα να τους φυλάξουν και να τους βοηθήσουν εις το έργον των δια των δραγατών, και άμα τη εκτελέσει να επιστρέψουν εδώ, αν και έγγραφα αμέσως περί τούτου απτώ, μετά Μπούνα δι' επιστολών. Απομάκρυνσις ταχίστη εκείθεν (καίτοι εσκεπτόμεθα να κάμωμεν επίθεσιν κατά Μοναστηρίον Μεσημερίον κατά την λειτουργίαν και την επομένη καρτέρια δια επανερχομένους εκ του παζάρ Βοδενών

Βλαδοβίτες, Μεσημεριώτες κλπ. ίνα μη επιδεινώσωμεν θέσιν Σπύρον προκαλέσαντες εκεί στρατόν, σύλληψις και τιμωρία τροφοδότου εκ Β(οδενών)ομολογήσαντος κατόπιν παιδεύματος πολλών τα πάντα (κομμιτάτον Βλαδοβόυ ταμία κλπ.). Αδελφός του παρμένει εις Βλαδοβο έχων - σύζηγον ημέρο, εορτής του εωρτάσθη διά της τριπλής αυτής θυσίας.

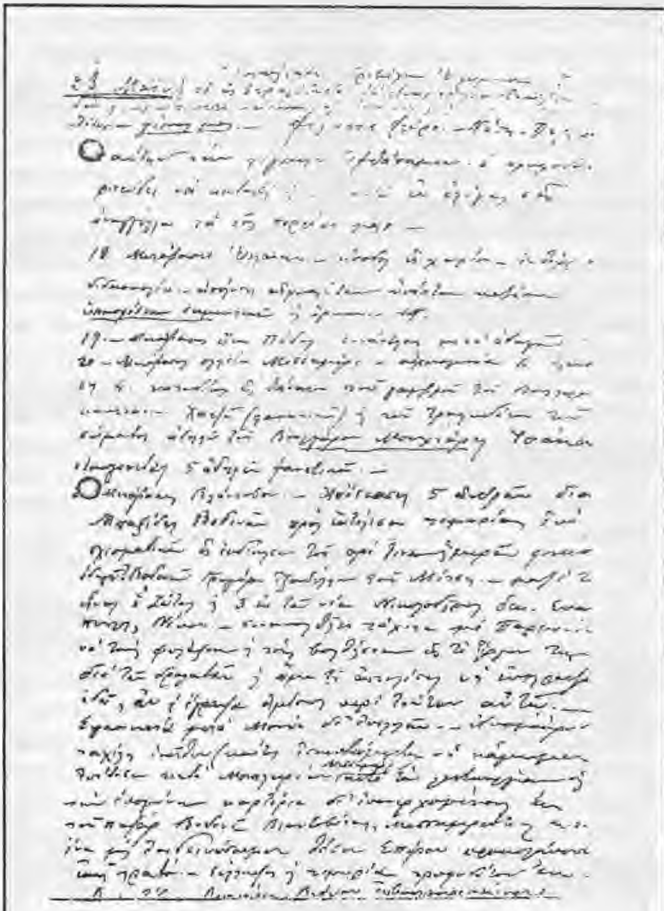
Μετάβασις εις Γραμματικόβο κατόπιν πληροφοριών περί εμφανίσεως εκεί Β.(ουλγάρων) και προς εκτέλεσιν έως εκεί της περιουσίας ίνα μάθωσι οι άνδρες τον τόπον και τα πράγματα και επηρεάσωμεν τους εκεί Βλάχους. Προσελκύσωμεν δε εκεί τον στρατόν ίνα κατόπιν επανερχόμενοι ταχέως εδώ μείνωμεν ήσυχοι εκ της καταδιώξεως ίνα σκεφθώ περί της τί-

χης του σώματος.

Εσπέρας Μετάβασις εις καλύβια. Απόσπασις 5 ανδρών (Γρηγόρη, Μάρκον παλαιών και Μαλανθράκη και νέων Καραγκούνη και Κυρίτση) εις χωρίον Γραμματικόβο προς εργασίαν εντός ή Κατράνιτσα εν συνεννοήσει μετά του εκεί διδασκάλου όν εκάλεσι (Γραμματικόβο).

Είσοδος εις καλύβια, περικίλωσις, σύλληψις 50 περίπου ανδρών όλων των παρισταμένων.

Ανωτάτωσις Διδασκαλία, σύλληψις πατά και Αδάμον (ανεψιού Κεχαγιά αποουιάζοντος) αιτιον φόνου οδηγών μας ως λέγεται, βροχη ραχδαία... ομοβροντίας manlicher μετά σαλπύγγων!! Τούρκοι, Βούλγαροι: Κατάληψη θέσεων. - συμπλοκή. Άγνωστα αποτελέσματα. Εκ των ημετέρων ουδεμία απώλεια Βούλγαροι ετρώπησαν εις φυγήν μετά 1 ώρα. (Δύση ήλιου) ημείς παραμείναμε. Κατήλθον περιπολίοι εις χωρίον προς σύλληψιν δευτέραν και τροφήμων. Δυστυχώς εκ της αναμιχνομένης εκρούθησαν. Παραμείναμε αρκετά. Χωρικοί ενθουσιασμένοι εις της συμπεριφοράς μας και ιδίως εγνωμονούντες ότι εξήλθομεν του χωρίου ίνα μη προκαλέσωμεν βολάς κατά γυναικοπαίδων, όπου διηύθηνον Βούλγαροι βήματα. Οπλισμός Manlicher - τούτο φέρει μεγάλης δυσχέρειας δια το αφανές οσάκις μάλιστα κατέχουν θέσει εκ των προτέρων αφανείς. Είναι μέγα μειονέκτημά μας το grass. - 30-40; Βούλγαροι. Αναχώρησις εξημερώματα και ταχεία πορεία και ύφιξις ενταύθα προς διαφυγήν σπινθηρώσεως μετά στρατού εκεί - τί ιδέα έχετε περί Μπέη Γραμματικόβου; Ον σχεδόν είχαν εις χείρας; Βοηθάει ως λέγεται Βουλγάρους. Εδίστασα να αποφασίσω διότι είναι Αλβανός και ίνα μη επισύρω την οργή των Τούρκων κατά του χωρίου. Γράψτε μου. Δια Κατράνιτσα έδωσα ωρισμένης διαταγής πρέπει να καθαρισθεί το διαμέρισμα αυτό διότι είναι οι πλάτες μας. Ο Κεχαγιάς Στέργιος ευρίσκειται εις Νάουσα ή Βοδενά.

Η επιστολή της 23ης 5-1905

Γράψτε μου αμέσως τότε αναχωρεί ίνα τον στησω καρτέρι και διά τίνος οδού. Κατά γενική ομολογία αυτός πρέπει να εκλείψει (δια Ρουμανισμών και Βουλγαρισμών) και δια την εκεί γενομένη υποδοχή μας. Προσεχώς πλειότερας πληροφορίας. Στείλατε ταύτη εν αντιγράφω εις Θεσσαλονίκην και Βοδενά, μη προφθάνων να γράφω άλλην.

Συναντήθην μετά σώματος Μπούα. Επικρατεί κάποια αθυμία. Θα προσπαθήσω να μάθω ό,τι είναι δυνατόν, ακόμη δεν ομίλησα μόλις αφιχθείς.

Μας έφαγε η 15^η ήμερη βροχή, συνεχής. Γράψατε εις Βοδενά ίνα μη υστερικώς φωνάζουν εκάστοτε δεν είμεθα πουλιά, οι άνδρες είναι κατάκοποι εκ των εσπευσμένων πορειών και των βροχών.

Τα πόδια τους κατακομματιασμένα μέχρι και τον πλέον σπηθισμένον. Φαίνεται και οι παλαιοί μικράς πορείας εξετέλουν (λημέριασμα).

Πείνα και δίψα, στείλατέ μας τρόφιμα συμφώνως προς την έγκλειστον σημείωμα και παρακαλώ τάχιστα οι εν Θεσσαλονίκη να φροντίσουν δια υποδήματα και αδιάβροχα (δεν ήξερα ότι θα εύρω χειμώνα.).

Στέλνω τα Κρητικά υποδήματά μου δια μέτρον των νέων και να διορθωθούν αυτά εις το στραβοπάτημα, καρφιά από κάτω γερά διότι μένω ανυπόδητος, ως και οι πλείστοι των ανδρών (από το μούχλιασμα και τους δρόμους τα τσαρούχια δεν βαστούν. Στείλατέ μου ό,τι έχετε ιδίως τσαρούχια και εσώροχα.

Σας φιλώ Κώστας

Ετοιμάσατε τάχιστα τσαρούχια ιδίως μεγάλα Ειδοποιήσατε Κριβελαν - Όλυμπον οι εν Ξηρολείβαδο θα είναι οι λιποτακτήσαντες δεν γνωρίζω τίποτε, ειδοποιησατέ τον ίνα μη παραπονείτε φίλους μας.

Η ενίσχυση του σώματος του Καπετάν Ακριτά
(Αχρονολόγητη επιστολή)

Φίλιτατε

Σας έγγραφα ότι ήλθαν οι με τον Θεοδόση και Σάββα 21, ων τα ονόματα σου στέλνω.

Παράσημα καλών - Καί διάθεσιν φαίνονται ότι έχουν ιδίως ο Θεοδόσης και Σάββας, δεν γνωρίζω όμως κατά πόσον θα υπομείνουν ιδίως άνεν πλιατσίκου.

Περί πειθαρχίας έχον τας ιδέας των. Ούτε οι καπετανικοί τους έχον τόσο εις τα χέρια των, ώστε να τους διατάσσουν. Τους αφείνουν κατά θέληση να πηγαίνουν καραούλια κλπ. δεν τους στενοχωρούν.

Σας βεβαιώ ότι παρή την επικρατούσαν ιδέα περί των κλεφτών όσον αφορά την προφύλαξιν και την διοκηση παρατηρώ ότι κατά πολύ υστεροίν από ημάς με τους οποίους φοβείσθε να έλθουν εις επικοινωνία τουναντίον το θεωρώ αναγκαιόν είδος, θα τους εμπάσσην

στην τάξη και την ηθικότητα. Είναι ανεξάρτητον άν ένεκα άλλων λόγων ελλείψεως αντοχής, απογοητεύσεως ένεκα ελλείψεως συνδρομής και ενθουσιασμού παρό των εντοπιών και απαισιοδοξίας συμφυσις εις τους ως είναι οι εναιπομειναντες, παρατηρείται μεταξύ των διάθεσις όχι μακράς παραμονής. Πρέπει να εισθε επιεικείς οι άνδρες πρέπει να ανανεώνονται και τα σώματα να ενισχύνονται από καιρού εις καιρόν. Ελάχιστοι είναι οι υπομονετικοί και αποφασίζιντες για πάντα μέχρι θανάτου να υπηρετήσουν μία ιδέα. Τους κάνω διδασκαλίαν περί των τοπικών και ηθικής.

Το σώμα διήλθεν δια Ξηρολείβαδου. Απειλήσαν τους Βλάχους. Ήλθον επικαίρως ότε ζητούν οι κεχαγιάδες να ζητούν να δεχθώ απεσταλμένους όλων των Καλυβίων και της Ντόλιανης. Εκτός Κάτω Γραμματικού.

Εις το ζήτημα του χρήματος πρέπει να προσέξετε να κανονίσετε εγκαίρως. Μισθόν δεν έλαβον από 1 Ιουλίου. Συνεπώς πρέπει να τους δοθεί δια 21 άνδρες εξ ων ο Θεοδόσης και Σάββας ανά 5 λίρας.

Έστειλα εις Κατράνιτοα αποστολήν εκ 5 ανδρών ίνα καταρτίσουν Κέντρο και σώμα εντοπιών εν συνεννοήσει μετά Γραμματικού. Επίσης δε ίνα συνδεθώσιν μετά Κοζάνης δια την μεταφοράν όπλων. Τους έδωκα 13 λίρας δια έξοδα και οδοιπορικά και άλλα. Τοις ανέθεσα να τιμωρήσουν και τινάς να υποβάλουν λογαριασμό.

Άρχισα την διατροφή των νέων οι οποίοι εδήλωσαν ότι εννοσύν να τρώγουν κρέας και κοκορέτσι ως μόνη χάριν. Φαντάζεσαι την φασαρία του ψησίματος. Κατά τα άλλα φαίνονται πολύ φιλότιμοι, ιδίως ο Θεοδόσης όστις είναι και ευζωνος.

Μον εδήλωσε τελεία υποταγή εις ό,τι διαταχθεί από εμέ ή το κέντρο.

Σήμερον δίδω άδεια εις τον λοχιάν Σκαρμίτσον να μεταβεί εις Θεσσαλίαν. Μη σου φανή παράξενο το πικς παρέχω τοιαύτας ενκολίας. Όταν διαγιγνώσκω ότι η παραμονή τινος μάλλον ζημία φέρει και ότι και ει της θέσεως τον υπαξιωματικόν δύνανται να επηρεάσει και άλλους εις το να ζητήσουν άδεια, προτιμώ να προλιμβάνω και τους διενκολώνω μόνους και απέρχονται.

Διά τούτο μη τον επιπλήξω διότι διήθεν τον αποστέλλω εγώ δια υπηρεσίαν ήτις είναι η εξής. Απός συνδέεται με πολλούς αγροφύλιμικες, φηγοδικους κλπ. εν Φθιώτιδι και Θεσσαλία - δύνανται δε να στρατολογήσει και αποστείλει τοιούτους με καθαρά χαρτιά δια Θεσσαλονίκη προς ζητούντας τούτο ιδιοκτητίας. Αυτό μεν είναι το πρόσχημα, δυνατόν όμως και να μας χρησμεύσει. - οπωσδήποτε κρίνω αναγκαιόν να αποχωρήσει τον σώματος και μάλλον με σύστημα, ώστε ευχαριστώντας τον δια την μέχρι τούδε υπηρεσίαν του και στείλε τον εις το καλό. Το να φεύγουν όλοι διωγμένοι και δυσαρεστημένοι έχει και άλλο κακό ότι εκ

πείσματος διαδίδουν και αποτρέπουν οπλίτας και υπαξιωματικούς να έρχονται να υπηρετούν υπό αξιωματικούς, διότι δήθεν εννοούν να διοικούν με ανσηρότητα στρατιωτική κλπ. Πρέπει και μερικοί να φεύγουν ως απόστολοι να ενθαρρύνουν τους θέλοντας να έλθουν είτε ως οπλίτες είτε δι' άλλας εργασίας.

Σος
Κιώστας

Σου γράφω σημειώσιν του παρακολουθούντος το σώμα Νικολοδήμου λοχίου διότι είναι πληρωμένος.

Ταυτην την στιγμή αφίχοντο οι Κεχαγιάδες Τόσκας, Σαμαράς, Καρανίκας, Γιάννης και Ν. Τζιμιας δίδοντες όρκους πίστεως. Θα έλθουν να σας επισκεφθούν να ειπουν τα παράπονά των και να δώσουν υποσχέσεις. Μου είπαν ότι θα μεταβούν και εις τον Χατζηγώνον διότι εδήλωσε τοιαυτην επιθυμία προ της επιθέσεως. Ενεργήσατε ό τι νομίσετε.

Μετά την ενίσχυση του σώματος με τους άνδρες του Γιοβάνη και του Μανιόλη Κατσιγάρη το σώμα ενισχύθηκε και με τους 21 άνδρες των Χεμαρωπιών οπλαρχηγών Σάββα και Θεοδόση.

Δεν ήταν μόνο η αριθμητική ενίσχυση που έδωσε νέες προοπτικές στον αγώνα του Καπετάν Ακρίτα. Σημασία είχε η πολεμική εμπειρία και η γενναιότητα των ανδρών αιτών. Το σώμα αυτό δεν προήρχετο από τακτικό στρατό. Είχε συγκροτηθεί στην Θεσσαλία για να ακολουθήσει το σώμα του Καπετάν Μπούα - Σπιρομήλιου. Οι δύο αρχηγοί, Σάββας και Θεοδόσης, όπως και οι περισσότεροι οπλίτες, ήταν σιμπατριώτες του Μπούα από την Χειμάρα. Μετά την διάλυση όμως του σώματος παρέμειναν υπό τον Καπετάν Ακρίτα.

Το σώμα αυτό λόγω προελευσίας του είχαν δικούς του κανόνες πειθαρχίας και πολεμικής τακτικής. Ενώ οι αρχηγοί Θεοδόσης και Σάββας δήλωσαν τελεία ι-

ποταγή εις τις διαταγές και τις αποφάσεις του Καπετάν Ακρίτα ή του Κέντρου. οι άνδρες δεν υποτάσσοντο εύκολα σε αξιωματικούς. Ήθελαν να δρουν ανεξάρτητα και χωριστά από το υπόλοιπο σώμα του Καπετάν Ακρίτα. Πάντως τους ενδιέφερε και το πλιάτσικο. Διακρίνονταν όμως δια την φιλοπατρία των και την γενναιότητα και ο Καπετάν Ακρίτας είχε απόλυτη εμπιστοσύνη στον ηρωισμό και στην πολεμική των τακτική.

Η επιστολή της 24ης-5-1905

Η ενίσχυση του σώματος με τους 21 άνδρες του Σάββα και Θεοδόση βοήθησαν πολύ το έργο του Καπετάν Ακρίτα. Διότι ήδη από το πρώτο κιόλας δεκαπενθήμερο της παραμονής των στο Βέρμιο, μερικοί οπλίτες, αλλά ακόμη και υπαξιωματικοί είχαν αρχίσει να ζητούν να επιστρέψουν στην Ελλάδα.

Σοβαρό κρούσμα απειθαρχίας, το οποίο ο Κιώστας Μιζαράκης αναφέρει στις αναμνήσεις του, είχε παρατηρηθεί και προηγουμένως. Ο λοχίας Ειζώνων Χρ. Μπάμπαλης, διμοιρίτης της τρίτης διμοιρίας διασημάντη αφορμή φιλονικησε με τον Μικαεδόνα οπλίτη Ειπάγγελι Παπαζαχαρίου και η φιλονικία κατέληξε σε ύβρεις και ξεσπάθωμα. Μόλις όμως, επήλθε ησυχία και του υπεδείχθη εκ μέρους του Καπετάν Ακρίτα ότι οφείλε να ζητήσει συγγνώμη και να είναι εις το μέλλον τελείως υποταγμένος, ο

Μπάμπαλης δήλωσε ότι επιθυμεί να αποχωρήσει. Δυστυχώς, όμως, μετά την αποχώρηση του Μπάμπαλη επακολούθησε η λιποταξία 5 ακόμη οπλιτών του Ακρίτα και εξή από το σώμα του Καπετάν Μπούα - Σπιρομήλιου.

Το νέο κρούσμα υποχώρησης ο Καπετάν Ακρίτας το διαχειρίστηκε πύδι διπλωματικά. Ο λοχίας Σκαρμίτσας ζήτησε άδεια να επανέλθει στην Ελλάδα. Ο Καπετάν Ακρίτας για να μη φύγει δυσαρεστημένος ο Μπάμπαλης βρέσκει εύσχημο τρόπο για να βοηθήσει την αναχώρησή του. Διότι υπήρχε ο κίνδυνος επανερχόμενος στην Ελλάδα να αποτρέπει τυχόν επιθυμούντας οπλίτας ή υπαξιωματικούς να καταταχθούν στα

σώματα. Δι' αυτό τοι παρέχει την άδεια αναχωρήσεως δήθεν για να εξεύρει αγροφύλακες φυγόδικους κλπ. που θα επιθυμούσαν να εργασθούν ως φύλακες σε τσιφλίκια, με την προοπτική να εργασθούν αργότερα υπέρ του αγώνα.

Άλλο πολύ θετικό στοιχείο που προκύπτει από το σημείωμα αυτό είναι ότι αρχίζει ομαλή και στενή συνεργασία με τους Βλάχους κεχαγιάδες.

Ήδη έχει επιβληθεί στους ρουμανόφωνους η πολεμική υπεροχή του Καπετάν Ακρίτα έναντι των Κομιτατζήδων. Τα Ρουμανόφωνα χωριά εκτός από το Κάτω Γραμματικό, και οι περισσότεροι κεχαγιάδες δείχνουν πρόθυμοι να συνεργασθούν και να συνδράμουν το έργο του Ακρίτα. Ακόμη και ο φανατικότετος ρουμανίζων Χατζηγώγος δείχνει διαθέσεις συνεννόησης και συνεργασίας.

Άλλο αξιοσημείωτο γεγονός είναι ότι αρχίζει να οργανώνεται κέντρο στην Κατράνιτσα. Το κέντρο θα οργανωθεί από ένα μικρό σώμα 5 ανδρών και θα σχηματίσει μικρό σώμα εξ εντοπιών. Η Κατράνιτσα είχε στρατηγική σημασία δια τον αγώνα του Καπετάν Διγενή. Πρώτον εξασφάλιζε τα νώτα του σώματος από τυχόν προέλαση τουρκικού στρατού από την Κοζάνη και δεύτερον εξασφάλιζε την διόδο από την οποία μεταφέροντο τα όπλα από τις μυστικές αποθήκες της Κοζάνης, όπου αποστέλλοντο δια ξηράς από τις στρατιωτικές αποθήκες της Καλαμπάκας.

Επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο κατάλογος των ανδρών του σώματος Σάββα - Θεοδόση, που είναι συνημμένος στην παρούσα επιστολή:

1. Σάββας Τσίκας	Ήπειρος
2. Θεοδόσης Πανάτοης	Ήπειρος
3. Βασίλειος Νικολοδήμος, λοχίας Ειζώνων Λαμίας	
4. Χαράλαμπος Δερτιάς, λοχίας πεζικού Καρδίτσα	
5. Αθαν. Παπαστεργίου	"
6. Αστέριος Χατζηιωάννου	Καβάλα
7.	Βέροια
8. Εὐάγγελος Χειμαριώτης	Ήπειρος
9. Χρήστος	
10. Αθανάσιος	Ήπειρος
11. Μιχαήλ Γκίντζας	"
12. Αθανάσιος	"
13. Ιωάννης Ραχοβίτης	Λάρισα
14. Ιωάννης Χρήστον	Ήπειρος
15. Ιωάννης Γιώτης	
16.	
17. Γεώργ. Παπαφιλιπονάκης, Κρήτης	
18. Μιχάλης Αντωνόπουλος	Στ. πεζικού
19. Ιωάννης Χαντζιάρας	Ήπειρος
20. Στεφάνου	"
21. Νικόλαος Παπαδόπουλος	Αργίνιον

Ένα επεισοδιακό ταξίδι στον Πόντο και στη Γεωργία

Επιμέλεια - Παρουσίαση Γ. Καρατσιώλης

Ο ιστορικός και συνεργάτης μας Γ. Χιονίδης επισκέφτηκε τις χαμένες πατρίδες και πατρογονικές του στίες στις εσχατιές του Πόντου και μας τις προσέφερε ένα καλαίσθητο τυπωμένο τεύχος που κυκλοφόρησε στο τέλος του 1996.

Είναι έκδηλη η συγκίνηση του συγγραφέα για το γεγονός αυτό και εκφράζεται με λυρισμό και νοσταλγία για τα πάτρια εδάφη των προγόνων του, που σήμερα βρίσκονται σε δύο ξένες επικράτειες την Τουρκία και την Γεωργία. Συγκεκριμένα οι επισκέψεις αναφέρονται στα μέρη Τραπεζούντα, Τούγια, Παναγία Σουμελά, Βατούμ, Τάκοβα, Κβίρικα (γενέτειρα της μητέρας του συγγραφέα) και Τυφλίδα.

Αφορμή της επίσκεψης αυτής ήταν η συμμετοχή του σε συνέδριο στο Βατούμ με θέμα: "Ελληνισμός της πρώην Σοβιετικής Ένωσης" μαζί με πολυμελή αποστολή που ξεκίνησε από την Αθήνα και μέσω Θεσσαλονίκης περιόδευσε τα πιο πάνω μέρη. Στην αποστολή συμμετείχε και ο καθηγητής ιστορίας (πόντιος την καταγωγή) κ. Πολ. Ενεπεκίδης και η καθηγήτρια Πανεπιστημίου κ. Παρυσία Παπαδοπούλου - Συμεωνίδου, συγγραφείς, εκπρόσωποι ποντιακών σωματείων, εκπαιδευτικοί κ.α.

Ο τίτλος "επεισοδιακό ταξίδι" αναφέρεται στα γεγονότα που έγιναν εκείνες τις μέρες στην Κύπρο με τη δολοφονία των ηρώων Ισαάκ και Σολωμού από Τουρκοκίπριους εθνικιστές και την σχετική καχυποψία με την οποία τους αντιμετώπισαν οι Τούρκοι. Ετσι βρισκόνταν σε συνεχή παρακολούθηση και ένοιωσαν ανακούφιση όπως γράφει ο συγγραφέας όταν πήγαν στη Γεωργία (Βατούμ).

Συμπερασματικά πρόκειται για μια συναρπαστική αφήγηση ταξιδιωτικών εντυπώσεων σε μέρη όπου ακόμη και σήμερα μπορεί να διακρίνει κανείς την ελληνικότητά τους.

Ένα λησμονημένο Μοναστήρι στο Ρουμλούκι

Η Μονή των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού στο Νησί Ημαθίας

Η ιστορία και η προσφορά του στο Μακεδονικό Αγώνα

Του Δημήτρη Α. Πανταζόπουλου

Πτυχ. Πανεπ. Αθηνών Λαογράφου - Ερευνητή

Στο χωριό Νησί, ένα από τα Κεφαλοχώρια παλαιότερα και τώρα στο Ρουμλούκι και κοντά στις νότιες όχθες της Λίμνης των Γιαννιτσών, υπήρχε μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας το μοναστήρι των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού. Μοναδικά σήμερα στοιχεία που θυμίζουν την ύπαρξή του είναι το Καθολικό της Μονής, τα παλαιά ιερά κειμήλια, οι λίγες αλλά σημαντικές αρχαιικές αναφορές και κυρίως οι αναμνήσεις των εναπομείναντων στην ζωή ηλικιωμένων κατοίκων του Νησιού και των γειτονικών χωριών. Μέσα από αυτές τις αράδες της "Νιούστας", που μου παρέχονται με την γνωστή στους Ρουμλουκιώτες Ναοισαΐκη φιλοξενεία, θα προσπαθήσω να δώσω στους αναγνώστες μία όσο το δυνατόν πιο σφαιρική εικόνα για το ένδοξο παρελθόν του μοναστηριού και για την προσφορά του στον Ελληνισμό και την Ορθοδοξία στην περιοχή του Ρουμλουκιού.

Για την ίδρυση της Μονής οι αρχαικές πηγές σιωπούν. Η λαϊκή όμως μνήμη στο χωριό Νησί διασώζει την σχετική παράδοση. Διηγούνται λοιπόν οι υπερήλικες Νησιώτες πως παλαιά η περιοχή της Μονής ήταν ένας δαιδαλώδης λαθίρινθος από παραποτάμιους του Αλιάκμονα, που συνέδεαν τον ποταμό με την λίμνη των Γιαννιτσών, εναλασσόμενοι με μικρές εκτάσεις ξηράς που είχαν πλούσια αυτοφυή βλάστηση. Το Νησί τότε

ήταν διασκορπισμένο βόρεια ανατολικά και νότια της σημερινής του θέσης, όπου υπήρχε ξηρά στις συνήθως κατακλυζόμενες από νερά γύρω εκτάσεις.

Ενας κάτοικος του χωριού είχε ετοιμόγεννη αγελάδα, η οποία όμως ένα απόγευμα δεν επέστρεψε στο σπίτι από την αγέλη. Την επομένη η αγελάδα βρισκόταν και πάλι στα βοσκοτόπια και ο ιδιοκτήτης της μαζί με τον γελαδάρη την παρακολούθησαν, διότι είχε ήδη γεννήσει και την είδαν να κατευθύνεται στο νησάκι ενός παραποτάμου του Αλιάκμονα. Επάνω σ' αυτό βρισκόταν το νεογέννητο μοσχάρι της και δίπλα του υπήρχε οστρακό θαλάσσιας χελύνας, μέσα στο οποίο ήταν τοποθετημένα τα οστά των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού. Το νέο της ευρέσεως των οστών των δύο Αγίων σύντομα μεταδόθηκε στην περιοχή και πλήθος Χριστιανών

Το Καθολικό της Μονής των Αγίων Αναργύρων από την κύρια είσοδό του. Διακρίνονται τα ξύλινα κάγκελα του νάρθηκα και η μουριά στην είσοδό του. Από το φωτ. αρχείο του Δ. Πανταζόπουλου

προσέτρεξε να τα προσκινήσουν. Στο σημείο που βρέθηκαν τα Άγια λείψανα, οι Χριστιανοί έχτισαν αρχικά ένα εκκλησάκι και όταν ιδρύθηκε μοναστήρι, οι μοναχοί μπάζωσαν την γύρω περιοχή, έκαναν επέκταση και οικοδόμησαν κελιά.

Το 1813 οικοδομήθηκε νέος μοναστηριακός ναός, αυτός που υπάρχει μέχρι και σήμερα, ενώ την ύπαρξη του παλαιότερου πιστοποιούν τόσο τα διάφορα ιερά και λειτουργικά σκεύη παλαιότερα του 1813, όσο και οι αναφορές για το μοναστήρι που συναντάμε στα χει-

ρόγραμμα του Επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου (1749-1795). Αργότερα οικοδομήθηκαν γύρω από την εκκλησία ολόκληρα κτιριακά παραρτήματα, όπως ιγουμενείο, πανδοχείο, δύο σειρές κελιά εκ των οποίων η μία διόροφη και η άλλη ημιόροφη, σχολείο, αποθήκες, στάβλοι, αχυρώνες και ο διόροφος περιστεραϊνας. Περιμετρικά τους χτίστηκε για ασφάλεια ψηλός πέτρινος τοίχος με την βαριά ξύλινη και ενισχυμένη με μεγάλα γιφτόκαρφα πόρτα του. Τα θεμέλια δε τόσο του Καθολικού όσο και των παραρτημάτων κατασκευάστηκαν με μεγάλους τετράγωνους λαξευτούς πορόλιθους, οι οποίοι πιθανόν προέρχονται από τον Ρωμαϊκό Λουτρόνι που ανακαλύφθηκε στο σπινόλι του το 1963 βορειοανατολικά του μοναστηριού και χρονολογείται στον 3ο ή 4ο μ.Χ. αιώνα.

Με την πάροδο του χρόνου εγκαταστάθηκαν δίπλα στο μοναστήρι και οι χωρικοί του Νησιού, που ήταν διασκορπισμένοι στην γύρω περιοχή. Κατά μία προφορική μαρτυρία ο Αβδουραμάν μπέης, ιδιοκτήτης του κτηματός του Νησιού κατά τα έτη 1850-1880, υποχρέωσε τους τελευταίους χωρικούς που διέμεναν περί τα 5 χλμ βόρεια του μοναστηριού στην τοποθεσία "Μπαχτσι", να μετακινηθούν δίπλα σ'αυτό. Το Καθολικό του δε χρησιμοποιούνταν και ως Ενοριακός ναός του Νησιού. Μάλιστα λόγω του γειτονικού παραποσίμου του Αλιάκμονα, η εγκατάσταση των κατοίκων του χωριού πραγματοποιήθηκε ανατολικά της Μονής, εικόνα που διατηρείται έως και σήμερα. Δηλαδή δεν υπάρχει η συνήθης στον Ελληνικό χώρο εικόνα του οικισμού που έχει την εκκλησία στο κέντρο του, αλλά αντίθετα βρίσκεται εκτός αυτού μετά τα τελευταία σπίτια του.

Ο εντοπισμός του χρόνου ίδρύσεως του μοναστηριού είναι σχεδόν αδύνατος λόγω της ελείψεως των γραπτών πηγών, αλλά και της καταστροφής του αρχείου της Επισκοπής Καμπανίας το 1928 από τον τελευταίο Επίσκοπό της Διόδωρο. Αν δεχθούμε όμως ως αληθινή την παράδοση που υπάρχει στο Νησί, ότι το χωριό οφείλει το όνομά του στην νησίδα όπου ανακαλύφθηκαν τα οστά των Αγίων Αναργύρων, μπορούμε να αναγάγουμε την ίδρυση του ή τουλάχιστον την ύπαρξη ενός προσκηνηταρίου στους ύστερους βυζαντινούς χρόνους, αφού το χωριό Νησί αναφέρεται στον Χριστόβουλο Λόγο του Ιωάννη Ε' Παλαιολόγου το έτος 1344, στον οποίο φαίνεται ότι ο Αλέξιος Σουλτάνος Παλαιολόγος ήταν Προνοτάριος στην περιοχή του Νησιού και της Ρεσίνας (σημερινό χωριό Βρουσάκι). Οι πρώτες ιστορικές έγγραφες αναφορές για την Μονή υπάρχουν στα χειρόγραφα του αρχείου του Επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου (1749 - 1795), όπου βλέπουμε ότι ήταν και το πιο σημαντικό μοναστήρι στην περιοχή της δικαιοδοσίας του. Την εποχή εκείνη βρισκόταν κοντά στο χωριό Νησί και το Καθολικό του ήταν και ο Ενοριακός ναός του χωριού, ενώ στις εγκαταστάσεις λειτουργούσε με δικά του έξοδα και σχολείο για τα Ελλη-

νόπουλα της περιοχής.

Στο μοναστήρι συνέρχεται ολόκληρος ο προσκηνητής, τόσο από τα Ροιμλουκιώτικα χωριά, όσο και από όλη την Καμπανία. Μάλιστα δεν υπήρχε Ροιμλουκιώτης που να μην προσκηνήσει τα οστά των Αγίων Αναργύρων μία φορά το χρόνο, κυρίως δε κατά τον εορτασμό της μνήμης τους, την 1η Ιουλίου και 1η Νοεμβρίου όπου γινόταν και μεγάλη πανήγυρις.

Τότε παρουσία του εκάστοτε Επισκόπου Καμπανίας τελούνταν Αρχιερατική Θεία Λειτουργία και μετά το πέρας αυτής διοργανούνταν μεγάλο γλέντι, όπου σφάζονταν για τους χωρικούς του Νησιού και τους επισκέπτες προσκηνητές πολλά βουκάλια ζώα.

Οι χριστιανοί της περιοχής προσέφεραν πολλά ζώα ως τάματα στους Αγίους και με την έλευση του χρόνου η Μονή απέκτησε αρκετά κοπάδια από μικρά και μεγάλα ζώα. Τον σεβασμό του όμως προς τους Αγίους εξεδήλωναν και οι Οθωμανοί μπέηδες της περιοχής, που προσέφεραν εκτός των ζώων, σάβιμες ολόκληρες με λάδι στη χάρι των Αγίων. Αρκετοί δώριζαν κατά διαστήματα και τμήματα των κτημάτων τους. Στο αρχείο της Μητρόπολης Θεσ/νίκης υπάρχουν τουρκιστί τίτλοι κυριότητας της Μονής του έτους 1845. η μετάφραση των οποίων αργότερα θα δώσει σημαντικότερες πληροφορίες για την ιστορία της περιοχής και τα τοπογραφικά δεδομένα της εποχής. Η Μονή στις αρχές του αιώνα κατείχε 700 στρέμματα καλλιεργήσιμης γης στην περιοχή της Ρεσίνας (Βρουσάκι) και 800 στην Τριχοδίστα (Καμποχώρι). Τα τελευταία τα είχε προσφέρει ο Ρουφίτ μπέης της Τριχοδίστας και τα καλλιεργούσαν δίδοντας μερίδιο στην Μονή οι οικογένειες των Γρηγορίου Ματόπουλου, Μερκουρίου Μπαλτζή, Στεφάνου Μπαντή, Βασιλείου Καραδάρα και Θωμά Παπαδόπουλου από την Τριχοδίστα. Στο μοναστήρι επίσης ανήκε και μεγάλο μέρος από το δάσος που βρισκόταν κατά μήκος των χωριών Νησί, Τριχοδίστα (Καμποχώρι), Σκαλίτσι, Μπρανιάτες (Ν.Νικομήδεια) και Μικρογούζι (Μακροχώρι), αποτελούμενο από βελανιδιές και φτελιάδια.

Για την εκμετάλλευση όλης της παραπάνω κινητής και ακίνητης περιουσίας, απασχολούνταν έμμεσα οι μόνιμη ή έκτακτη βάση περί τους 60 Νησιώτες ως εργάτες. Η συντηγεία δε και διαρκής αξιοποίησή της συνέβαλλε στο να γνωρίζεται η Μονή μεγάλη άνθιση κυρίως τον 18ο και 19ο αιώνα, όπως φαίνεται και από το πλήθος των ιερών κειμηλίων που προέρχονται από αυτούς τους αιώνες. Δυστυχώς το 1918 η κινητή περιουσία (γύρω στα 1000 πρόβατα και 200 αγελάδες και βουβάλια) εκποιήθηκε από τον τελευταίο Επίσκοπο Καμπανίας Διόδωρο, χωρίς όμως τα χρήματα να επιστρέψουν στην Μονή, ενώ η ακίνητη απαλλοτριώθηκε από το κράτος.

Μεταξύ των κειμηλίων ξεχωριστή θέση κατέχουν τέσσερις ασημένιες λειψανοθήκες. Η παλαιότερη είναι οκτάγωνη και περιέχει τμήμα οστού της Αγίας Αικατερίνης. Είναι δε πιστό αντίγραφο της αντίστοιχης που υπάρχει στην μονή του Σινά και φέρει την εξής επιγραφή:

“ΤΗ Α ΙΟΥΛΙΟΥ ΕΤΕΛΕΙΩΘΗ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΙΒΩΤΙΟΝ ΔΙΑ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΠΛΗΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΠΡΩΤΟ ΣΥΓΚΕΛΟΥ ΚΥΡΟΥ ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΣΥΝΑΪΤΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ ΕΚ ΧΑΝΙΩΝ ΑΩΣΤ”.

Στις τρεις άλλες νεότερες λειψανοθήκες φυλάσσονται τμήματα των οστών των Αγίων Ιωάννου Χριστοστόμου, Χαραλάμπους, Μοδέστου, Ειθιμίου Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού και φέρουν τις κάτωθι επιγραφές:

1ον: “ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΟΥΤΙΩΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΑΒΕΡΚΙΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΑΣΙΑΡΧΟΥ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ ΕΝ ΤΟ 1788”.

2ον: “ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΟΥΤΙΟΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ Κ. ΚΑΙ Δ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΘΗ ΔΙΑ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΒΕΡΡΟΙΑΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΠΟΥΛΟΥ 1835 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 5 ΧΕΙΡΙ ΧΡΥΣΑΦΗ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΝΑΟΥΣΗΣ”.

3ον: “ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΟΥΤΙΟΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ Κ. ΚΑΙ Δ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΘΗ ΔΙΑ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΑΟΥ ΕΠΙ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΒΕΡΡΟΙΑΙΟΥ 1850 ΚΑΤΑ ΜΑΡΤΙΟΝ”.

Σημαντικής αξίας είναι επίσης και τα αργυρά εξαπτέρυγα με τον σταυρό, δύο καλύμματα Ευαγγελίων, θυμιατό του 1830, δύο στέφανα γάμου, αρκετά παλαιά λειτουργικά βιβλία, δύο χειρόγραφα, το ένα με την ακολουθία του Αγίου Μοδέστου του έτους 1773 υπό Δαμιανού μοναχού και το άλλο μικρό ευχολόγιο με προσθήκες διαφόρων εποχών και πλήθος διαφόρων εποχών εικόνων ποικίλων μεγεθών και ξεχωριστής αισθητικής. Σημαντικότερα τέλος είναι τα ξυλόγλυπτα

Δεσποτικό και Βημόθυρα, η Αγία Τράπεζα με ξυλόγλυπτο επίσης ουρανό, το Κουβούκλιο των ιερών λειψάνων, ο Άμβωνας, ο σταυρός επάνω στο τέμπλο, η ξυλότυπη καλλιτεχνική στα τρία κλίτη του ναού οροφή και οι ευρισκόμενες στο κεντρικό κλίτος τέσσερις ζωγραφισμένες αναπαραστάσεις της Μονής στην οροφή.

Η προσφορά στον Μακεδ. Αγώνα

Αν από τα τρία παλαιά μοναστήρια στο Ροιμλοϊκί, η Μονή του Αγίου Αθανασίου της Σφήνιτσας διακρίθηκε στην επανάσταση του 1821 οπότε και πυρπολήθηκε των Αγίων Πάντων στα Πιέρια επάνω από τα Παλατίτσια στην επανάσταση του 1878 όπου και αυτό

πυρπολήθηκε από τους Τούρκους και έλαβε τότε χώρα η θυσία 9 γυναικών που προτίμησαν να βρουν τον θάνατο πέφτοντας στην παρακείμενη χαράδρα του Γαλαζτού. Η Μονή του Αγίου Αναργύρων στο Νησι διακρίθηκε κυρίως για την προσφορά της στον Μακεδονικό Αγώνα. Ήταν η εποχή που στον γειτονικό βάλτο διεξαγόταν ο ιδιόρρυθμος αμφιβίος πόλεμος μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων. Τα παρωάλμια χωριά του Ροιμλοικισιά δέχονταν καθημερινώς

τις απειλές και τους εκβιασμούς των Βουλγάρων, προκειμένου να προσχωρήσουν στην εξαρχική εκκλησία και εν τέλη να δηλωθούν στις οθωμανικές αρχές ως Βούλγαροι το γένος. Οι Ροιμλοικιώτες αν και τριμοκρατημένοι, ανθίσταντο σθεναρά. Τριτόχρονα δέχονταν πιέσεις για να λειτουργήσουν στα χωριά τους Βουλγαρικά σχολεία. Στην αντίστασή τους προς τους Βούλγαρους και Βουλγαρόφρονες Κομιτατζήδες οι μοναχοί της Μονής των Αγίων Αναργύρων τους εμπόδιζαν και τους τόνωναν τα εθνικά τους αισθήματα. Τα πατριωτικά τους κηρίγματα ήταν καθημερινά. Επιπλέον στις εγκαταστάσεις της λειτουργούσε αδιάκοπα Ελληνικό Δημοτικό σχολείο με δικά της έξοδα, σινηχιζοντας την μακρόχρονη παράδοσή της στην καλλιέργεια της Ελληνικής Παιδείας που είχε αρχίσει τουλάχιστον

Το τέμπλο του Καθολικού.
Από το φωτ. αρχείο του Δ. Παναϊώτουλου

από το Β' μισό του 18ου αιώνας. Οι δάσκαλοι πληθύνονταν από τα έσοδά της και διέμεναν στα κελιά της. Το σχολείο αυτό ήταν ένα από τα ελάχιστα Δημοτικά στο Ροσφιλούκι, διότι το σύνολό τους σχεδόν ήταν γραμματοδιδασκαλεία και οι διδάσκαλοι πληθύνονταν ή από την Κοινότητα ή από τον πατέρα του κάθε παιδιού χωριστά. Μεταξύ δε των διδασκάλων την εποχή αυτή υπήρξαν και αρκετοί συμμετέχοντες στον Μακεδονικό Αγώνα, όπως οι καταγόμενοι από την Βέροια αδελφοί Στέφανος και Κων/νος Βαφείδης και ο Γιδιώτης Εμμανουήλ Σαμαράς. Λόγω της ασφάλειας που παρείχαν τα τείχη της Μονής, το σχολείο λειτουργούσε αδιαλείπτως καθ' όλη την διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα, ακόμη και όταν πυρπολήθηκε από τους Κομιτατζήδες το ήμισυ των οικιών του Νησίου το βράδυ της 14ης προς 15ης Μαρτίου 1906.

Όταν εγκαταστάθηκαν στην περιοχή τα ένοπλα Ελληνικά ανταρτικά σώματα, το μοναστήρι μετατράπηκε σε Κέντρο του Αγώνα. Στις εγκαταστάσεις της διέμεναν τα διερχόμενα Ελληνικά σώματα και στο Καθολικό της λάμβαναν χώρα οι συσκέψεις των οπλαρχηγών και των καπεταναίων του Βάλτου, όπως των καπετάν Γκόνου Γιώτα, Αλωσσόλη Ματόπουλου, Θεοχάρη Καϊγκά, Τζόλα Περχφάνου, Κάλλα, Γαρέζου, Νικηφόρου Άγρα, Στεφανή Παπαγάλου, Πετρίλου, Εμμανουήλ Μπενή, Παναγιώτη Παπατζανετέα και Άγρα. Εδώ κατέφθαναν οι απεσταλμένοι του Κέντρου Αγώνος της Θεσ/νίκης και της Βέροιας και λάμβαναν πληροφορίες από τους καπεταναίους και τους απεσταλμένους τους για την έκβαση του Αγώνα στον Βάλτο, δίδοντας και τις σχετικές οδηγίες. Χαρακτηριστική ήταν μια τέτοια συνάντηση του Αρχηγού του Αγώνα στην Βέροια Αναστασίου Σιορ Μανωλάκη και του καπετάν Παναγιώτη Παπατζανετέα, η οποία και περιγράφεται στα απομνημονεύματα του τελευταίου.

Στο μοναστήρι όμως περιθάλπονταν μέχρι την πλήρη ανάρρωσή τους και οι τραυματίες από τις διεξαγόμενες στον Βάλτο μάχες. Οι ιατρικές και φαρμακευτικές γνώσεις του ηγούμενου Πολεμίου, καθώς και οι φροντίδες των μοναχών συνέβησαν τα μέγιστα στην αποκατάσταση της υγείας πολλών μαχητών. Ταυτόχρονα όμως οι μοναχοί παρείχαν στα Ελληνικά σώματα της λίμνης των Γιαννιτών και όλα τα απαραίτητα για την διαβίωση των ανδρών τους εφόδια, ανοίγοντας πάντοτε υπέρχειρα τα κελιά, τις αποθήκες και το ταμείο της Μονής. Όταν το βράδυ της 14ης Μαρτίου 1906, οι Βούλγαροι πυρπολήσαν το ήμισυ του Νησίου, οι πληγέντες χωρικοί του περιθάλπονταν στα κελιά και σιτιζόνταν επί μακρό χρονικό διάστημα από τα εφόδια της Μονής που τους παρείχαν δωρεάν οι μοναχοί, όπως ακριβώς συνέβηκε αργότερα και με τον ερχομό των πρώτων προσφύγων από την Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη μέχρι την πλήρη αποκατάστασή τους. Μετά δε την πυρπολήση του Νησίου, οι κάτοικοι

τους παρείχαν περιοδικά δεκαμελή ένοπλη ομάδα για την φρούρησή της όλο το εικοσιτετράωρο, διότι πλήθιναν και οι απειλές των Κομιτατζήδων λόγω της ενεργούς συμμετοχής της στον Αγώνα.

Το 1908, εφημέριος στους Αγίους Αναργύρους χειροτονήθηκε ο Μακεδονομάχος κάτοικος του Νησίου Νικόλαος Γιαννόπουλος, ύστερα από σχετική πρόταση του καπετάν Γιώτα Γκόνου προς τον τότε Επίσκοπο Καμπανίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι ιδιαίτερες επαφές με την Μονή διατηρούσαν κυρίως οι καπεταναίοι Παναγιώτης Παπατζανετέας, καπετάν Νικηφόρος (Ιωάννης Δεμεσίτσας) και Γιώτας Γκόνος. Μάλιστα ο τελευταίος μετά την δολοφονία του από Τουρκικό απόσπασμα στην σκάλα του Νησίου, τάφηκε στο παρακείμενο της Μονής νεκροταφείο, ενώ οι δύο πρώτοι καπεταναίοι το επισκέπτονταν συχνά για χρόνια μετά την απελευθέρωση, όταν περιόδευαν στους τόπους όπου έδρασαν.

Το 1912 στο Καθολικό των Αγίων Αναργύρων φιλοξενήθηκε για μία βραδιά ο ευεργέτης τους Τούρκος Οσμάν μπέης του Νησίου, για να φυγαδευτεί με ασφάλεια από τους κατοίκους του χωριού στην Θεσ/νίκη. Το 1914 -15 στα κελιά διέμεναν για αρκετό διάστημα Γαλλικά Σιμμαχικά στρατεύματα, που στρατοπέδευσαν στο Νησί. Ήδη όμως την εποχή αυτή άρχισε η παρακμή της Μονής, καθώς είχαν απομείνει μόνο ο ηγούμενος Πολέμος και οι δύο μοναχοί, αδελφοί κατά κόσμον, καταγόμενοι και οι τρεις από την Βέροια. Μετά τον θάνατό τους, δεν το επάνδρωσαν νέοι μοναχοί και το 1928 διαλύθηκε από τον τελευταίο Επίσκοπο Καμπανίας Διόδωρο, καθώς καταργήθηκε η Επισκοπή Καμπανίας και ενσωματώθηκε στην Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης.

Έκτοτε η εγκατάλειψη θα χαρακτηριζεί την άλλοτε ανθούσα Μονή. Τα κελιά, το ηγουμενείο και τα υπόλοιπα παραρτήματα κατέρρευσαν από την φθορά του χρόνου. Διατηρείται μόνο το Καθολικό, φιλάγοντας στο εσωτερικό του τα ιερά κειμήλια. Η φθορά όμως, η εγκατάλειψη και η εγκληματική αδιαφορία άφησαν τα σημάδια τους και σ' αυτόν τον παλιό ναό, ο οποίος έχει ήδη χαρακτηριστεί ως ιστορικό μνημείο από την 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Τα τελευταία χρόνια οικισάθηκε επιτροπή αναστηλώσεως και έχει αντικατασταθεί η παλαιά σκεπή με ταυτόχρονες εργασίες υποστηλώσεως. Ο κίνδυνος όμως της καταστροφής ελοχερεί πάντοτε. Απαιτείται άμεση αποκατάσταση του μνημείου και στο εσωτερικό του, όπως επίσης και η σπινθηροποίηση των κειμηλίων και των ιερών εικόνων, που αργοσβήνουν και φθείρονται από την μεγάλη υγρασία. Η αρχή της αποκατάστασης του Ναού έχει γίνει. Ας ελπίσουμε ότι θα ολοκληρωθεί. Κάθε αργοπορία στο εξής θα είναι μεμπτή, αλλά πρωτίστως και κυρίως εγκληματική.

Η ΝΑΟΥΣΑ ΤΟ 1900

Από τα απομνημονεύματα του Μουδέρη Ταχσίν Ουζέρ

της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

Πεποιθήση όλων των ειδικών, που ασχολούνται με την ιστορία της Μακεδονίας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, είναι πως πλήθος πληροφοριών για την περιόδο αυτή υπάρχουν σε τουρκικές πηγές, που δεν έχουν έρθει ακόμη στο φως της δημοσιότητας. Ας μη ξεχνούμε το θησαυρό γνώσεων που αντλούμε από το Αρχείο του τουρκικού ιεροδικείου Βεροίας - Ναούσας.

Σήμερα θα παρουσιάσουμε στοιχεία για τη Νάουσα κατά το 1900 από το βιβλίο "MAKEDONYA ESKIYALIK TARIHI VE SON OSMANLI YONETIMI" (Ιστορία του Μακεδονικού Αγώνα και η τελευταία Οθωμανική διοίκηση) Άγκυρα 1979, τα οποία μετέφρασε από τα τουρκικά για χάρη του περιοδικού μας ο Κώστας Ζεγκίνης. Στην εν λόγω έκδοση δημοσιεύονται τα απομνημονεύματα του Tahsin Uzer (Ταχσίν Ουζέρ), ο οποίος διετέλεσε ανώτερος διοικητικός υπάλληλος σε αρκετές περιοχές της Μακεδονίας από το 1897 μέχρι την απελευθέρωσή της.

Στις αρχές του αιώνα σουλτάνος στην Υψηλή Πύλη είναι ο πυριανικός και απολυταρχικός Αβδούλ Χαμίτ Β΄ ο οποίος αργότερα, το 1909, με το κίνημα των Νεότουρκων εξορίζεται στη Θεσ/νίκη, στη βίλα Αλλατίνι (σημερινή Νομαρχία). Τα οικονομικά του Τουρκικού κράτους βρίσκονται σε πολύ άσχημη κατάσταση. Οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων είναι πεινχρόι, γι' αυτό και τα κρατικά όργανα ζουν σε βάρος του πληθυσμού, αιθαιρετούν και χρηματίζονται ασπίστολα.

Στη Μακεδονία η διαμάχη μεταξύ των εθνικών μειονοτήτων, κυρίως Ελλήνων και Βουλγάρων, για επιζήτηση είναι έντονη, δεν έχει όμως αρχίσει ακόμη ο ένοπλος αγώνας.

Την ίδια περίοδο η Νάουσα είναι μια ανερχόμενη βιομηχανική δύναμη και στην πόλη λειτουργούν ήδη δύο μεγάλες βιομηχανίες επεξεργασίας βάμβακος, τα "Κλωστήρια Λόγγου - Κίρτη - Τουρμπάλη" (1875) και τα "Κλωστήρια Μπύλη - Τσίση" (1891). Η επαφή των πλουσίων βιομηχάνων με το εξωτερικό δίδει στην ανώτερη κοινωνία της Νάουσας έναν ευρωπαϊκό αέ-

ρα. Δήμαρχος της πόλης είναι ο Χ΄ Κωνσταντίνος Μαλούσης, γνωστός για τις νεωτεριστικές του ιδέες και επικεφαλής μετέπειτα του κοινωνικοπολιτικού κινήματος "Ποίπουλο".

Τον Απρίλιο του 1900 το Ταχσίν Ουζέρ σε πολύ νεαρή ηλικία (γεννήθηκε το 1877 στη Θεσσαλονίκη) διορίζεται στη Νάουσα Nahiye muduru δηλαδή Επαρχος ή Μουδέρης κατά την κοινή ονομασία. Στα απομνημονεύματά του περιγράφει με πολύ γλαφυρό τρόπο τις μέρες της διοίκησης του στην πόλη μας παρέχοντας πληροφορίες για την τουρκική διοίκηση, την πόλη της Νάουσας και τους κατοίκους της και για τα έργα που έκανε σ' αυτήν.

Ο Ταχσίν μπέη μετατίθεται στη Νάουσα από την Προσοτσάνη απ' όπου αποκομίζει τις καλύτερες εντυπώσεις. Οι κάτοικοι της Προσοτσάνης, όπως λέει, τον αγαπούσαν πάρα πολύ και τον αποχαιρέτησαν με δάκρυα στα μάτια.

Οι πολιτικές του πεποιθήσεις, όπως φαίνεται από το κείμενό του, ήταν πολύ προοδευτικές, αντίθετα με τους προκατόχους του που ήταν άνθρωποι συντηρητικοί. Ήταν πολέμιος της απολυταρχικής κυβέρνησης του Αμπντούλ Χαμίτ "άνοιξα πόλεμο στη διοίκηση του Αμπτούλ Χαμίτ και ούτε λεπτό δεν τον σταμάτησα" και καταφερόταν εναντίον των τυριανικών υπαλλήλων "αν δω τύριαννο υπάλληλο θα τον ποδοπατήσω" έλεγε. Σιμφωνούσε έτσι με τους Έλληνες φίλους του που είχαν φασικά και αυτοί την ίδια γνώμη.

Άλλοι Τούρκοι υπάλληλοι που υπηρετούσαν στη Νάουσα ήταν ο υπεϊθνητος χωροφυλακής Σαδίκ εφέντη, ο δικαστής Αλή μπέη και ο υπάλληλος του δασοφυείου Μεχμέτ εφέντη, γι' αυτούς δεν κάνει καμιά κριτική ή ενώ αντίθετα κατηγορεί απροσκάλλητα όλη την Τουρκική διοίκηση της Βεροίας για ανικανότητα και δολιότητα. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά:

"Πήγα στη Βέροια όπου ήταν ο καϊμακάμης κάποιος ονόματι Τζεμάλ Μπέη. Ο καημένος είναι ένας κινιάρης ιεβλεβής και παίζει πολύ ωραία κανούν και νέι (μουσι-

κά όργανα), με φιλοξένησε και κάναμε μια ωραία δια-
σκεδάση. Ο άνθρωπος ασχολούνταν μόνο με τη μουσι-
κή και τις μεβλεβίδικες τελετές, ενώ δεν είχε ιδέα από
διοίκηση. Την ίδια περίοδο οι άλλοι διοικητικοί και
στρατιωτικοί υπάλληλοι ήταν "Τσέτες". Ο αρχιγραμ-
ματεύς και ιδιαίτερος ο οικονομικός διευθυντής Τεφίκ
εφέντη, ο αστυνόμος Αρίφ, ο διοικητής του λόχου και
άλλοι, όλοι ήταν μία συμμορία". Νομίζω ότι δεν χρειά-
ζονται περισσότερα σχόλια για την τουρκική διοίκηση,
όταν τέτοια γράφονται από έναν Τούρκο αξιωματού-
χο.

Αρκετές πληρο-
φορίες μας δίνει ο
Ταχσίν μπέη και
για τη μισθολογι-
κή κατάσταση των
Τούρκων υπαλλή-
λων. Ο μισθός του
στην Προσοτσάνη
ήταν 378 γρόσια ε-
νώ στη Νάουσα έ-
γινε 480 γρόσια (1
λίρα Τουρκίας εί-
χε 100 γρόσια), ή-
ταν τόσο χαμηλός
που δεν διέφερε
σχεδόν καθόλου,
μόνο 2-3 μετζίτια,
από το μισθό του
ακολουθήσει του,
του γερο-Μαχ-
μούτ. Παράλληλα
με το μισθό όμως ο
έπαρχος είχε και
έσοδα από το τσι-
φλίκι που ήταν δη-
μόσιο κτήμα. Οι υ-
πάλληλοι εκτός α-
πό το μισθό τους έ-

παιρναν και σιτηρέσιο (αποξημίωση για τροφή), που
ήταν για τους χιροφύλακες 15-16 μετζίτια ενώ για τον
έπαρχο 18-19 μετζίτια (1 μετζίτι είχε 20 γρόσια).

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σ' αυτά που γράφο-
νται για τη Νάουσα. Εντύπωση προκαλεί ο θαυμασμός
με τον οποίο εκφράζεται ο Ταχσίν μπέη, για τη Νάου-
σα και τους Ναουσαίους, ενώ αντίθετα για τους ομό-
θρησκούς του μιλάει υποτιμητικά.

"Όταν έφθασε στο κτίριο διοίκησης αντιμετώπισε μια
άθλια κατάσταση "Το διοικητήριο αποτελείτο από 3
δωμάτια, που ήταν το μισό ενός χριστιανικού σπιτιού.

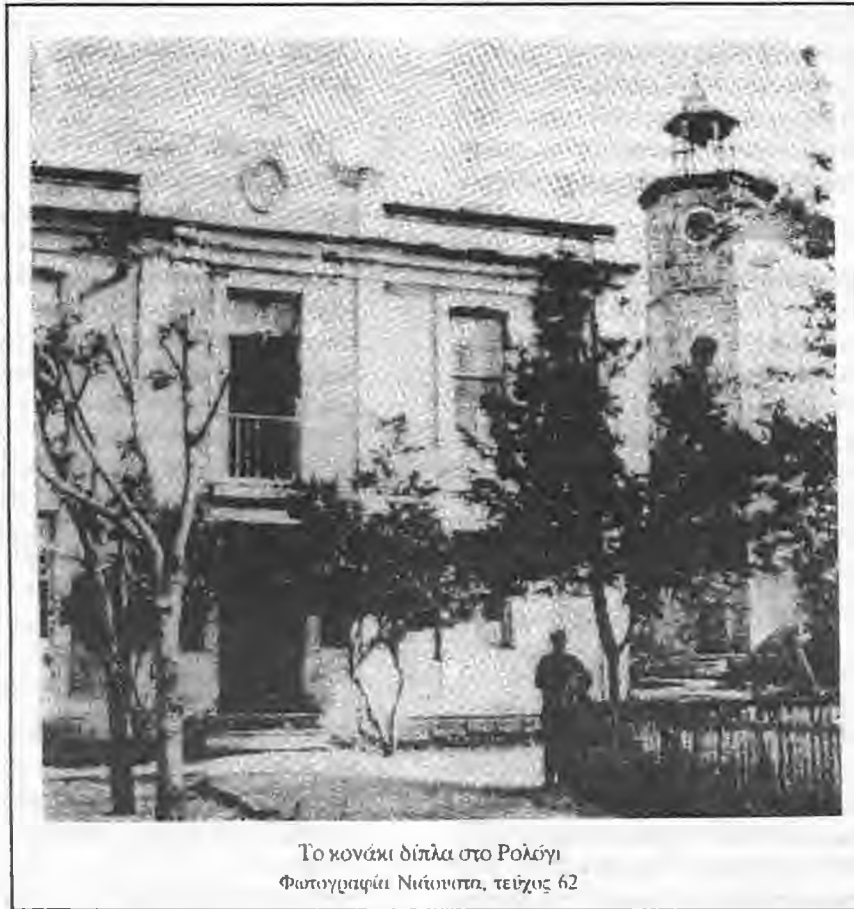
Τη μέρα που έφτασα η νοικοκυρά είχε μπουγάδα και
όταν έμπαινα στο διοικητήριο έπρεπε να σκύψω να πε-
ράσω κάτω από τα ρούχα. Μικρά παιδιά στο γραφείο
του διευθυντή ανακάτευαν τα έγγραφα, ήταν τα παιδιά
της νοικοκυράς. Με λίγα λόγια εδώ δεν ήταν διοικητή-
ριο αλλά μια πανσιόν, μια ενοικιαζόμενη, βρώμικη, ά-
θλια πανσιόν." Για τη Νάουσα, που ήταν μια πλούσια,
ακμάζουσα και σπουδαία από διοικητική άποψη πό-
λη, αυτό το κτίριο ήταν απαράδεκτο, γ' αυτό όπως θα
δοίμε παρακάτω το πρώτο μέλημά του ήταν η οικοδό-
μηση ενός ευ-
πρεπούς διοι-
κητηρίου.

Ιστορικά
μας ενημερώ-
νει για τη Νά-
ουσα ότι κατα-
στράφηκε από
τον Αμντί
Πασά (Εμπού
Λουμπούτ).
γηήγορα όμως
συγκεντρώθη-
καν κάτοικοι
από δω κι απο
κει και ξαναί-
δρυσαν την πό-
λη, η οποία
στις μέρες του
έφθασε σε πο-
λύ υψηλό επί-
πεδο όπως πε-
ριγράφεται
στη συνέχεια:

"Αυτή η ε-
παρχία είναι
μια πόλη με
2000 σπίτια,

τα εργοστάσιά της και το κρασί της είναι φημισμένα και
είναι ένα θέρετρο της Θεσσαλονίκης. Στην πόλη υπάρ-
χει 10.000 πληθυσμός. Οι 1000 είναι Μουσουλμάνοι,
αλλά και αυτοί είναι βρώμικοι και αγράμματοι, ενώ οι
Έλληνες είναι εξευρωπαϊσμένοι και εντελώς πολιτισμέ-
νοι άνθρωποι και οι πολιτιστικοί σύλλογοι είναι πολ-
λοί. Τα σπίτια τους κονάκια (μεγάλα-πλούσια) και πο-
λύ ωραία στρωμένα. Τα επίσημα πρόσοδα είναι 7000
λίρες. Η γενική περιουσία είναι 1.500.000 - 2.000.000
λίρες. Είναι προσοδοφόρος η εξαγωγή νημάτων".

Συγκρίνοντας τις πληροφορίες αυτές με τα υπάρχο-
ντα στοιχεία βλέπουμε ότι 10 χρόνια αργότερα ο Ευστ.

Το κονάκι δίπλα στο Ρολόγι
Φωτογραφία Νιάνουστα, τεύχος 62

Στοιγιαννάκης ανεβάζει τον πληθυσμό της Νάουσας σε 9000 από τους οποίους οι 1500 είναι Οθωμανοί. Η διαφορά πιθανόν να οφείλεται σε διαφορετική εκτίμηση γιατί κανένας από τους συγγραφείς δεν βασίζεται σε στοιχεία κάποιας απογραφής. Ο μειωμένος αριθμός του πληθυσμού το 1910 ίσως να έχει και ως αιτία την αθρόα μετανάστευση προς την Αμερική που παρατηρείται αυτή τη δεκαετία ή και άλλους λόγους.

Το ποσό των φόρων προς το δημόσιο εξακολουθεί να είναι το ίδιο, 7000 λίρες, και στο τέλος της δεκαετίας. Όσον αφορά την αξία της γενικής περιουσίας της πόλης πρέπει να περιλαμβάνονται σ' αυτήν η κτηματική περιουσία των καλλιεργουμένων χωραφιών, η αξία των τοιφλικιών των πλοισίων γαιοκτημόνων στα γύρω χωριά, η αξία των δασικών εκτάσεων, η αξία των οικοδομημάτων της πόλης Οθωμανών και Χριστιανών, των εργοστασίων κλπ.

Από τους σπύλλογους, μας είναι γνωστοί με το όνομά τους η "Φιλόπρωχος Αδελφότης", η "Φιλοπρόδοος των Κυριών Αδελφότης" και ο "Προοδευτικός Σύνδεσμος Αναμόρφωσης" ενώ υπήρχαν άλλος ένας φιλανθρωπικός και ένας γυμναστικός σπύλλογος.

Με τους εύπορους Ναουσαίους ο Ταχσίν μπέη είχε πολύ καλές σχέσεις, τους προσκαλούσε σε γεύματα στο Κιόσκι και αυτοί τα ανταπέδιδαν καλώντας τον στα σπίτια τους όπου μιλούσαν ελεύθερα και με ειλικρίνεια. Περισσότερες επαφές πρέπει να είχε με τα μέλη της οικογένειας Τουρπάλη οι οποίοι πολύ συχνά προσκαλούσαν και τη μητέρα του για τραπέζι. Μάλιστα εκφράζει έμμεσα και το θαυμασμό του για την κυρία Τουρπάλη βάζοντας τη μητέρα του να λέει *"Ταχσίν να υπορούσα να σε βρω μια γυναίκα σαν την κυρία Τουρπάλη"* και αργότερα όταν πρωτοείδε τη γυναίκα του τη Μεντιχά χαρούμενη έλεγε *"Ταχσίν η γυναίκα σου υιοΐζει ακριβώς σαν την κυρία Τουρπάλη"*.

Εντύπωση του κάνει η φροντίδα που δείχνουν οι Χριστιανοί, όχι μόνο για τα σπίτια, τις εκκλησίες και τα σχολεία τους αλλά και για τα νεκροταφεία, που μοιάζουν με ανθόκηπους (αυτήν την εποχή η Νάουσα έχει δύο Νεκροταφεία του Αγίου Αθανασίου και της Ευαγγελίστριας), εκδηλώνουν μεγάλο σεβασμό προς τους νεκρούς αντίθετα από τους Μουσοϊλμάνους. Ο γερο Δημητράκης (Τουρπάλης) και ο Τσίτσης παρόλο που ήταν τόσο πλούσιοι συχνά επισκέπτονται το νεκροταφείο και φροντίζουν τα λουλούδια στους τάφους των προσφιλών τους ατόμων.

Το κέντρο της κοινωνικής ζωής της πόλης τα καλοκαίρια ήταν το πάρκο, που όπως μαθαίνουμε οι Τούρ-

κοι το ονόμαζαν *"Κιόσκι του Αμπντί Πασά"* από το όνομα του γνωστού καταστροφέα της Νάουσας Εμπού Λουμπούτ (Αμπντί Πασά).

"Το Κιόσκι του Αμπντί Πασά τα βράδια και προπα- ντός τις Κυριακές ήταν πολύ ευχάριστο. Οι Ρωμιοί άν- δρες και γυναίκες με τις πολυτελείς ενδυμασίες βγαί- ναν στον κήπο και οι άνδρες έπαιζαν ποδόσφαιρο και τένις. Όλες οι οικογένειες γλεντούσαν με τα παιδιά τους και έμεναν μέχρι αργά στον κήπο του Κιόσκιού. Εκεί που βρίσκεται το κιόσκι του Αμπντί Πασά είναι μια από τις ωραιότερες τοποθεσίες του κόσμου. Η Θεο- σαλονίκη και όλη η κοιλάδα του Βαρδάρη είναι μπρο- στά στα μάτια σου. Μπροστά στη θέα αυτή και τους καταρράκτες 40-50 μέτρων ο άνθρωπος μένει έκθαμ- βος".

Η Νάουσα με τις φυσικές της ομορφιές ήταν θέρε- τρο πολλών πλουσίων Τούρκων από τη Θεσσαλονίκη. Ειδικά το καλοκαίρι εκείνο του 1900 επειδή επικρα- τούσε ησυχία στην πόλη είχε συγκεντρωθεί αρκετός κόσμος, πολλοί από τους οποίους έπαιζαν σιάς και τρα- γουδούσαν. Αντίμεσά τους ξεχώριζαν η οικογένεια του Δ/ντου Παιδείας Ρεσίτ μπέη και η οικογένεια του Ταχ- σίν Πασά (πρόκειται για το διοικητή της Θεσσαλονίκη που υπέγραψε το 1912 την παράδοση της στον ελλη- κό στρατό).

Παρόλο που ο Ταχσίν Ουζέρ έμεινε στη Νάουσα ως μουνδής μόνο 11 μήνες, μάλιστα με μια μικρή διακο- πή όταν πήγε εκπρόσωπος του καίμακάμη στα Γιαννι- τιά, έκανε πολλά έργα. Ακόμη και αν υποθέσουμε ότι κάποια από αυτά που γράφει είναι υπερβολές, θέλο- ντας να προβάλει τον εαυτό του, κρίνουμε ότι είναι ένα πολύ δραστήριο άτομο.

Όπως προαναφέραμε ο πρώτο μέλημά του ήταν η οικοδόμηση του διοικητηρίου. Για το σκοπό αυτό πήγε αρκετές φορές στη Θεσσαλονίκη και πήρε τελικά την επιχορήγηση που είχε εγκριθεί. Συγχρόνως πούλησε και ένα μέρος του οικοπέδου που είχε παραχωρηθεί στη διοίκηση. Με τα χρήματα που συγκέντρωσε 70.000 γκρόσια άρχισαν οι εργασίες ανέγερσης του διοικητη- ρίου - hukümet Konagi (κονάκι). Στον κήπο του κονα- κισι έκτισε και ένα οίκημα για τον ακόλουθο. Με μερι- κές δωρεές που συγκέντρωσε, πιθανόν από πλούσιους Ναουσαίους, έφερε από τη Θεσ/νίκη κομηνή επίπλω- ση. Διαμόρφωσε τέλος τον κήπο και τις όχθες του πο- τιζμού που περνούσε ανάμεσα και έβαλε φανάρια. Ε- τσι δημιουργήθηκε ένας ωραίος τόπος περιπάτου. Η λιμνηρή τελετή των εγκαινίων έγινε το Δεκέμβριο του 1900. Παρευρέθηκε σ' αυτήν ο νέος Βαλής της Θεσ/ νικής Τεφίκ Μπέη (πρώην οικονομικός έφορος) και

εκφώνησε θερμό λόγο.

Το κονάκι όπως βλέπουμε σε παλιά φωτογραφία ήταν στη σημερινή πλατεία του δημαρχείου δίπλα στο ωρολόγι το οποίο είχε ανεγερθεί από τον Αναστάσιο Κύρτη το 1895. Το κτίριο αυτό μετά την απελευθέρωση χρησιμοποιήθηκε ως Δημαρχείο μέχρι το 1947 οπότε κάηκε με όλο το αρχείο του Δήμου. Το ποτάμι που περνούσε μπροστά από το Διοικητήριο ήταν ένα από τα ανοιχτά μεγάλα αυλάκια που διέσχίζαν τη Νάουσα μέχρι και τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Το συγκεκριμένο ρέμα κινούσε εκεί κοντά το μύλο του Γουρλομάτη και συνέχιζε προς το σπίτι του Πετριδής εκεί που είναι σήμερα το κτίριο του ΙΚΑ.

Σιγχρόνως ο Ναζίφ μπέη ενίσχυσε χρηματικά το Δήμο και διορθώθηκαν όλα τα καλντερίμια της πόλης.

Η Νάουσα θα μπορούσε να εξελιχθεί αλλά επί του παρόντος δεν υπήρχε σχέδιο πόλεως. Για το λόγο αυτό κάλεσε από τη Θεσσαλονίκη τον σχεδιαστή (πολεοδόμο) Ναζίφ Μπέη και τον ανέθεσε το σχεδιασμό της πόλης έναντι 500 λιρών. Ο Ναζίφ μπέη ήταν ένας μποέμ τύπος που ξόδευε τα χρήματά του σε διασκέδασεις, εν τούτοις ήταν πολύ ικανός στη δουλειά του. Μέσα σε 6-7 μήνες αποπεράτωσε τα σχέδια της πόλης.

Για την υλοποίηση του σχεδίου μας διασώζει τα παρακάτω: *“Ο δήμαρχος την απόφαση για την διάνοξη των σοκακιών την πήρε ύστερα από έντονες συζητήσεις και λογομαχίες. Οι Ρωμιοί έμποροι (Ναουσαίοι), παρ’ όλο που είχαν γνωρίσει την Ευρώπη, μπροστά στο προσωπικό τους συμφέρον επέμεναν στη μη διεύρυνση των σοκακιών. Τελικά έγινα με τη δική μου παρέμβαση”*.

Αν τα πράγματα έγιναν τόσο γρήγορα, όπως διαβάζουμε, δηλαδή, μέσα στο σύντομο διάστημα της διοίκησης του Ταχσίν μπέη, κατάσταση σχεδίου πόλεως και αρχή της υλοποίησής τους, πρόκειται για αληθινό κατόρθωμα, κάτι που δεν έχουμε συνηθίσει στις μέρες μας.

Δήμαρχος της Νάουσας αυτή τη χρονιά είναι ο Χ’ Κωνσταντίνος Μαλούσης ο οποίος κατέχει το αξίωμα αυτό από το 1894.

Η πληροφορία που για πρώτη φορά έρχεται στο φως είναι αυτή για το σχέδιο πόλεως του Ναζίφ μπέη. Μέχρι τώρα το πρώτο γνωστό σχέδιο ήταν αυτό που εκπονήθηκε τη δεκαετία του ‘20 επί δημαρχίας Γεωργίου Περδικάτη (Τζων).

Άλλα έργα του διοικητή ήταν η εγκατάσταση ενός φυλακίου χωροφυλακής στο δρόμο ανάμεσα στη Νάουσα και στο σταθμό για περισσότερη ασφάλεια και η καταπολέμηση μιας κακής Τουρκικής συνήθειας. Το είχαν έθιμο Τούρκοι μπέηδες από τη Βέροια και την Έδεσσα να έρχονται στη Νάουσα και να βάζουν χρέος, χωρίς ποτέ να το πληρώνουν, στους εμπόρους της πόλης, παίρνοντας ρακί και κρασί και να μεθούν πιροβολώντας στον αέρα. Αυτό ήταν ντροπή για έναν Τούρκο πρόκριτο και γι’ αυτό το απαγόρευσε.

Τέλος αναφέρει ένα γεγονός που λίγο έλειψε να του στοιχίσει την επαγγελματική του καριέρα. Στο διάστημα που ήταν στη Νάουσα έγινε ένα έγκλημα. Τρεις Μουσιουλμάνοι δολοφόνησαν μία οικογένεια ομοθησκων τους, ένα αντρόγυνο με το παιδί τους. Ο Ταχσίν μπέη συνέλαβε τους εγκληματίες και τους πίεσε να ομολογήσουν την ενοχή τους. Οι δράστες ήταν φίλακες του αγγλικής ιδιοκτησίας δάσους Κανέλλι, από τη Θεσ/νίκη. Ο εκπρόσωπος του ιδιοκτήτη για να υπερασπιστεί τους υπαλλήλους του απειθύνθηκε στον Αγγλο πρόξενο και εκείνος με τη σειρά του στο Βολή της Θεσ/νίκης και τον αρχιεπισκοπικό Νετζμεττί Μολλά Μπέη, που κατηγορήσε το μουνδύρη της Νάουσας ότι βασάνισε τους κρατούμενους. Εξ αιτίας της κατηγορίας αυτής κινδύνευσε να χάσει τη θέση του. Από τότε υποσχέθηκε στον εαυτό του να μη βασανίζει ποτέ κανέναν.

Τελειώνοντας το κείμενο αυτό παραθέτω ένα απόσπασμα από τα λόγια του Ταχσίν Ουζέρ που δείχνουν επιγραμματικά την εικόνα της πόλης μας. *“...Agustos nahiyesi butun hissilye, ruhuyle mahyle, ammalilye tam bir Yvanan slhri idi” (... Η Νάουσα με όλη την αίσθησή της, όλη την ψυχή της, όλη την περιοχή της και όλα τα έργα και πράξεις της ήταν μια καθεαυτού ελληνική πόλη).*

Βιβλιογραφία

1. Tahsin Uzer: “MAKEDONYA ESKİYALIK TARIHIVE SON OSMANLI VONETIMI” Αγκυρα 1979
2. “ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ” Εκδοτική Αθηνών
3. “ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ” Αθήνα 1911
4. “ΝΙΑΟΥΣΤΑ” τεύχη 20-21, 52,62

Συμβολή στην περιφερειακή εκπαιδευτική ιστορία της Ναούσης

Του Γεωργίου Τουσίμη
Ιστορικού Ερευνητή

Στις αρχές του αιώνα μας, τα ελληνικά γράμματα διδάσκονταν κανονικά και κυριαρχούσαν στα σλαβόφωνα χωριά του κάμπου της Ναούσης. Υπάρχουν πληροφορίες ότι τόσο στα 9 χωριά του κάμπου, που ανήκουν στο Καζά Βεροίας (Μονόσπιτα, Αγία Μαρίνα, Ζερβοχώρι, Γιάντσιστα - Κάτω Κοπανός, Άνω Κοπανός, Γενίκοση - Νεοχώρι, Γκόλο Σελο - Γυμνά και Βέτσιστα - Αγγελοχώρι), όσο και στα 5 χωριά (Γιαννάκοβο, Τσαρμαρίνοβο - Μαρίνα, Γκολεσιάνη - Λειναάδια, Επισκοπή και Αρσένι), που ανήκουν στο Καζά Βοδενών, λειτουργούσαν ελληνικά σχολεία.

Το γεγονός ότι στα σλαβόφωνα αυτά χωριά του κάμπου κυριαρχούσε η ελληνική παιδεία αναγνωρίζεται ακόμη και από τις επίσημες δημοσιευμένες καταστάσεις της Επαρχίας. Στις επίσημες εκπαιδευτικές και εθνολογικές στατιστικές της Επαρχίας, που δημοσίευσε στην γαλλική το 1903 ο γραμματέας της Επαρχίας με το ψευδώνυμο D.M. Brancoff (* και κυκλοφόρησαν σε διεθνή κλίμακα, με αντίστοιχη παύλα δηλώνεται αποποίηση εξαρχικών σχολείων από τα χωριά αυτά. Όσον αφορά δε την εθνικότητα αναφέρονται ως σλαβόφωνα ελληνίζοντα χωριά (grecisant).

Πέντε μαθητολόγια, που παραθέτουμε στην συνέχεια, προερχόμενα αντιστοίχως από τα 5 χωριά του κάμπου Γιάντσιστα, Κάτω Κοπανός, Μονόσπιτα, Λικοβίσιτα και Μαρίνα, επιβεβαιώνουν δειγματοληπτικά την εικόνα της εκπαιδευτικής κατάστασης των χωριών του κάμπου της Ναούσης κατά το σχολικό έτος 1900-1901. Τα μαθητολόγια αυτά υπεβλήθησαν στην αρμοδία δια τα σχολικά πράγματα Μητρόπολη Βεροίας και αναφέρουν ονομαστικά τους μισθητές και τους δασκάλους του κάθε χωριού.

Αυτά τα ντοκουμέντα έχουν και μία ακόμη σπουδαιότητα. Αποδεικνύουν πόσο ανακριβείς και μεροληπτικές είναι οι εκπαιδευτικές καταστάσεις του εξαρχικού D.M. Brancoff, οι οποίες σημειωτέον είναι διεθνώς

αποδεκτές. Διότι ο Brancoff παραδέχεται μιν ότι στα χωριά του κάμπου της Ναούσης δεν υφίστανται εξαρχικά σχολεία, αλλά ταυτοχρόνως ισχυρίζεται ότι δεν λειτουργούν ούτε ελληνικά.

Με την δημοσίευσή, λοιπόν, των ονομαστικών μαθητολογίων των παραπάνω χωριών καταρρίπτεται πλήρως η ανιστόρητη και ανακριβής άποψη του Brancoff, στον οποίο δυστυχώς περιπέμπουν και έλληνες μελετητές της εκπαιδευτικής ιστορίας του Βιλαετίου Θεσσαλονίκης.

Χάρη σε μία εμπιστευτική πληθυσμιακή στατιστική, προερχόμενη από την Μητρόπολη Βεροίας, που υπάρχει στο Ιστορικό Αρχείο του ΥΠ.ΕΕ. για ίδια και υπεύθινη πληροφόρησή του και πέρα από προλογαυδιστικές σχολιμότητες και υπερβολές, έχουμε και τα πληθυσμιακά δεδομένα των παραπάνω χωριών, το οποία μας βοηθούν να καθορίσουμε επακριβώς την αυαιολογία με ταξί κατοίκων του χωριού και μισθητών.

Πρέπει να σημειώσω ότι τις καταστάσεις αυτές εν πρωτοτύπω βρήκα κατά την ιστορική μου έρευνα στα Εξαρχικά Αρχεία. Κατ'αρχάς το πράγμα με εξέπληξε. Επειδή, όμως, ο γραφικός χαρακτήρας και των 5 καταστάσεων είναι όμοιος κατέληξα στο συμπέρασμα ότι πιθανόν κάποιος εξαρχικός αντέγραψε τις καταστάσεις από τα Αρχεία της Μητροπόλεως Βεροίας και τα παρέδωσε στην Εξαρχία.

Εν πάση περιπτώσει κρίνω αναγκαία την δημοσίευσή των, διότι αφενός καταρρίπτονται οι ανιστόριτες απήψεις του Brancoff και αφετέρου παρουσιάζοντας την πραγματική σχολική εικόνα, αντικαθρεπτίζουν το ελληνικό εθνικό φρόνημα των σλαβόφωνων αυτών χωριών της περιοχής Ναούσης, πριν να εμφανισθούν τα βουλγαρικά κομιτάτα, τα οποία προσελάθησαν να το αλλοτριώσουν.

Το χωριό Κάτω Κοπανός είχε 25 οικογένειες. Κατά το συγκεκριμένο σχολικό έτος 1900 - 1901 διδάσκει ο Γεώργιος Οικονόμος. Επίτροπος της εκκλησίας είναι ο Ιωάννης Πέτρου και σχολικοί εφοροεπίτροποι ο Δημήτριος Χρίστος και ο Ιωάννης Δήντσεφ. Το σχολείο απαρτίζεται από 3 τάξεις Α, Β, Γ, ένα Νηπιαγωγείο

και συγκεντρώνει 16 μαθητές και 12 νήπια, κατά την παρακάτω κατανομή.

Σε σύνολο 25 οικογενειών έχουμε 27 μαθητές, δηλωτικό ότι όλες οι οικογένειες στέλνουν τα τέκνα των εις το Ελληνικό σχολείο.

Κατάλογος των εν τῷ Δημοτικῷ σχολεῖν
τοῦ χωρίου κάτω Κοπανόν κατά τὸ σχολικόν ἔτος 1900-1901
τῆς 16. Σεπτεμβρίου.

Γ' Τάξιν		Τάξιν Νηπιαγωγείου	
Δημήτριος Παπαδοπούλου 17		Τάξιν Κωνσταντίνου 7	
Πέτρος Ν. Σαραντῆς 12		Χρίστος Γιάννης 7	
Χρίστος Αβελίου 12		Κωνσταντῆς Δημητρίου 2	
Αθανάσιος Δημητρίου 11		Χρίστος Δημητρίου 6	
Ιωάννης Κωνσταντίνου 12		Μεμόνης Δωμῆς 6	
Δωμῆς Αθανασίου 13		Γεώργιος Χ. Αθανασίου 5	
Δημήτριος Παπαϊωάννου 10		Δωμῆς Γεωργίου 5	
Ευάγγελος Δημητρίου 18		Πέτρος Γεωργίου 5	
Β' Τάξιν		Χρίστος Γεωργίου 5	
Αριστείδης Κωνσταντίνου 11		Δημήτριος Γεωργίου 4	
Ευάγγελος Αθανασίου 10		Γιάννης Χρίστου 6	
Γεώργιος Ν. Σαραντῆς 10		Δημήτριος Μεμόνης 4	
Α' Τάξιν		ἐν τῷ Γ' Τάξιν (ἀρ.) 8	
Απόστολος Χρίστου 9		ἐν τῷ Β' Τάξιν (ἀρ.) 3	
Δημήτριος Σ. Μιχ. 12		ἐν τῷ Α' Τάξιν (ἀρ.) 5	
Πέτρος Ν. Σαραντῆς 9		ἐν τῷ Νηπιαγωγείῳ (ἀρ.) 12	
Χρίστος Ν. Μεμόνης 8		ὅσοι (ἀρ.) 28	
Χρίστος Ν. Πέτρου 8			
ὁ Διδάσκων		ὁ ἐφοροεπίτροπος	
Γεώργιος Οικονόμος		Δημήτριος Χρίστος	
		Ιωάννης Σαββῆς	
		Πέτρος	
		τῆς 16. Σεπτεμβρίου 1901	

Το χωριό Γιάντιστα, σύμφωνα με την παραπάνω στατιστική του Ελληνικού Προξενείου, κατοικείται από 50 οικογένειες. Διδάσκει, ο Δ. Κόκορης και φοι-

τούν στο σχολείο 8 μαθητές, εκ των οποίων οι δύο είναι μαθήτριες, αριθμός δηλαδή δυσανάλογος προς τον αριθμό των οικογενειών.

Ἐσμε Κύριε Κάρι Γραμματεία τῶν Μαθητῶν
Βεροίας!

Ἰδοὺ ὁ Κατάλογος τῶν μαθητῶν τοῦ Σχολείου Βεροίας.
Ὅσοι καὶ ἑσόντες.

				ἡλικία	
1 ^{ος}	Γράβης Δημητρίου	πύργου	ἑνὸς	11	ἑσία.
2 ^{ος}	Δωμῆς Δημητρίου	Σιπλίου	ἑνὸς	9	ἑσία.
3 ^{ος}	Ἀργύρης Ἀδωνίου	πύργου	ἑνὸς	7	ἑσία.
4 ^{ος}	Ἄννης Γεωργίου	Σιπλίου	ἑνὸς	6	ἑσία.
5 ^{ος}	Νικόλαος Γεωργίου	Διλοῦρα	ἑνὸς	6	ἑσία.
6 ^{ος}	Μαρία	Δημητρίου	ἑνὸς	7	ἑσία.
7 ^{ος}	Ἀναστασία	ἑσπέρου	πύργου	5	ἑσία.
8 ^{ος}	Ἄννης Χρήστου	Πέλλης	ἑνὸς	5	ἑσία.
9 ^{ος}	Ὅσοι οἱ μαθηταὶ	οὐκ ἔχοντες	καὶ τὸ σφῆρα		ἑσία.

καὶ ἄλλοι μικροὶ μαθηταὶ ἐγγράφονται ἀπὸ εὐνοίας τῶν ἑσόντων
δοῦν ἐπὶ τῷ Σχολεῖον ἑσμε τοῦ κέντρου καὶ κατὰ τοὺς Μάρτυρας ἑσόντων
μεν καὶ ἑσόντων.

Ἐν Βεροίᾳ τῆς 22^{ης} Ἰανουαρίου 1901.

Ο Δ. Κόκορης.

Το χωριό Μονόσπιτα κατοικείται από 32 οικογένειες. Και τα Μονόσπιτα παρουσιάζουν ικανοποιητική αναλογία διότι από 32 οικογένειες φοιτούν στο σχολείο οι παρακάτω 24 μαθητές:

Διδάσκαλος είναι ο καταγόμενος από την Εδεσσα Διονύσιος Παπαχριστοδούλου, τον οποίον στα μετέπειτα χρόνια συναντάμε ως ιεροδιδάσκαλο.

Οι Μαθηταὶ τοῦ Ἐμπροσθηματοδιδασκαλίου Μονόσπιτα

№	Ὄνομα	Ἔτη
1	Μανώλης Κωνσταντίνου	12
2	Δαυίδης Ἰωάννου	12
3	Σωτήριος Ἰωάννου	11
4	Ἀργύριος Κωνσταντίνου	10
5	Γεώργιος Κρηγορίου	9
6	Χρήστος Ἀργυρίου	10
7	Γεώργιος Ἀντωνίου	8
8	Κωνσταντῖνος Σαυιδόπουλος	9
9	Δωμῆτος Κωνσταντίνου	8
10	Σωτήριος Κωνσταντίνου	6
11	Χρήστος Κωνσταντίνου	6
12	Δαυίδης Θεοδωρ. Χρήστου	7
13	Μανώλης Κωνσταντίνου	7
14	Κρηγόριος Ἀβραάμ	6
15	Σωτήριος Τελέρου	8
16	Γεωργίου Τελέρου	5
17	Ἀργύριος Δημητρίου	5
18	Κωνσταντῖνος Νικολαίου	7
19	Διοφάντης Βουφτίου	6
20	Αἰώνιος Ἀβελίου	6
21	Χρήστος Ἐλεφαντίνου	7
22	Δημήτριος Σαυιδόπουλος	5
23	Δωμῆτος Τελέρου	6
24	Γεώργιος Νικολαίου	5

27^η Ἰανουαρίου 1901.
Ὁ Διδάσκαλος
Διονύσιος Θεοδωρ. Χριστοδούλου

Το χωριό Λυκοβίστα έχει 23 οικογένειες. Διδάσκει
ο Βασίλειος Μαργαριτόπουλος και φοιτούν κατά το

σχολικό έτος με ικανοποιητική αναλογία οι παρακάτω
14 μαθητές:

Κατάλογος τῶν Μαθητῶν τοῦ

ὀδοχείου, χωρίου Λυκοβίστας ἔως 1900-901

Ὄνομα	εἰς ἑνώπιον	ἡλικία	
Μαθηταί			
Εὐθύμιος	Θήλυθη	ἡτῶν 15	1901 Ἰανουαρίου 182 ὁ διδάσκαλος Βασίλειος Μαργαριτόπουλος
Χρήστος	Ντ. Ραμσαλῆ	" 15	
Θωμάς	Δ. Λαγονίμα	" 10	
Νικολάος	Σ. Πίτου	" 12	
Χρήστος	Σ. Πίτου	" 16	
Βασίλειος	Δ. Λαγονίμα	" 9	
Ἐωσέριος	Ντ. Ραμσαλῆ	" 10	
Ἀλέξιος	Γεωργίου	... 8	
Πέτρος	Ἀθανασίου	... 11	
Ἰωάννης	Ἀργυρίου	... 14	
Ἐωσέριος	Γεωργίου	... 7	
Γεώργιος	Ντ. Ραμσαλῆ	... 6	
Ἰωάννης	Γαλάτση	... 9	
Ἐυάγγελος	Θαύρα	... 8	

Το χωριό Αγία Μαρίνα έχει 25 οικογένειες. Διδάσκει ο Χρ. Αντωνίου και φοιτούν στο "Ελληνογραμμα-

τοδιδασκαλείο" οι παρακάτω 17 μαθητές με σχετικά ικανοποιητική αναλογία οικογενειών και μαθητών:

Λίστα μαθητῶν τοῦ εἰρηνογραμματοδιδασκαλείου Ἁγίας
Μαρίας

Δημήτριος	Γεωργίου	13
Γεώργιος	Κηχαγιά	13
Αδαράσιος	Κούλα	12
Ανώνιος	Τρύψη	11
Χρήστος	Κόλιο	10
Ζωήριος	Μαγαζαύη	10
Κωνσταντίνος	Μπούλοια	10
Κωνσταντίνος	Πέσιο	8
Γεώργιος	Σιαρένου	8
Τρύψη	Πέσιο	8
Νικόλαος	Παπακωνσταντίνου	6
Αργύριος	Γεωργίου	6
Θεόδωρος	Ανώνιου	7
Κωνσταντίνος	Κομογιό	7
Κωνσταντίνος	Γεωργίου	5
Αναστάσιος	Κόλιο	5
Πέτρος	Πέσιο	5
Γρηγόριος	Αβραάμ	6

Ἐν Ἁγίᾳ Μαρίᾳ Βεροίας ἡ 25^η Ἰανουαρίου
1901

Ὁ διδάσκων
Χρῆστος Ἀντωνίου

Η μουσική ξεκινούσε το απόγειο της Κυριακής σι-
νήθως, από το σπίτι του γαμπρού τους προσκαλεσμέ-
νους και τους ακαλεστάδες, παίζοντας ορισμένο
εμβατήριο για να πάρουν την προίκα από το σπίτι της
νύφης, οπότε ακολουθούσαν και οι προσκαλεσμένοι

της νύφης. Μετά την μεταφορά της προίκας, ό-
χαριώτες πήγαιναν να πάρουν το νονό από το
του, με άλλο εμβατήριο. Όλοι μαζί με αργό εμβα-
μετά, έπλεναν τη νύφη για τα στέφανα από το σ-
την εκκλησία.

ΑΡΓΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ

A musical score for a slow march. It consists of five staves of music. The first staff is marked 'ΑΡΓΟ' (Adagio) and has a star symbol. The music is in 2/4 time and features a melodic line with eighth and sixteenth notes. The fourth staff ends with a double bar line and the word 'coda' written above it. The fifth staff begins with a single note and a fermata, followed by a double bar line and the word 'FINE' written below it.

ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ ΝΑΟΥΣΑΪΚΟΥ ΓΑΜΟΥ

A musical score for a wedding march. It consists of four staves of music. The music is in 2/4 time and features a melodic line with eighth and sixteenth notes. The fourth staff ends with a double bar line and the word 'FINE' written below it.

ΕΜΒΑΘΡΙΟ ΝΑΟΥΣΑΪΚΟΥ ΓΑΜΟΥ

Handwritten musical score for 'ΕΜΒΑΘΡΙΟ ΝΑΟΥΣΑΪΚΟΥ ΓΑΜΟΥ'. The score consists of seven staves of music. The first six staves are in treble clef with a key signature of two flats and a 2/4 time signature. The seventh staff is in bass clef. The piece concludes with a 'coda' marking and a double bar line.

ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ

ΑΡΓΑ

Handwritten musical score for 'ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ'. The score consists of six staves of music. The first five staves are in treble clef with a key signature of two flats and a 2/4 time signature. The sixth staff is in bass clef. The tempo marking 'ΑΡΓΑ' is written above the first staff.

Τις νότες έγραψε ο Ι. Βελιγδένης

Μιά Παρασκιοβή ένα Σαββάτου βράδυ
 η μάνα μου μί' έδιουξιν
 αποί' τα πατρικά μου.
 Ερ' κί φεύγουν κλαίγονιντας
 παίρνουν ένα δροιμί - δροιμί
 δροιμί τοι μουνουπάτι.
 Του μουνουπάτι μι έβγαλιν
 σ' ένα διντρί πόταν μαραμένου.
 - Γιατί διντρί μαράθηκας
 δεν έχεις τη ζουή σου
 μην σ' έδιουξιν η μάνα σου
 πώς μ' έδιουξιν κι μένα;

ΤΟ ΣΤΕΝΟ ΔΡΟΜΙ

Σαν παιί μωρέ σαν παίρνω ένα στενό δρομί
 σ' ερη μωρέ σ' ερήμοκλήσι βγήκα.
 Βρίσκω μωρέ βρίσκω σαράντα μνήματα
 βρίσκω σαράντα μνήματα
 π' αδέ μωρέ π' αδέρφικια κι αξαδέρφικια.
 Κι ένα μωρέ κι ένα μνήμα μοναχό κι
 κι ένα μνήμα μοναχό κι όλου μωρέ
 κι όλου χοιρταριασμένου.
 Δεν το μωρέ δεν το είδα κι τοι πάτησα
 δεν τόειδα κι τοι πάτησα
 τοι δόλιου του καημένου.
 Κι ακοίω μωρέ κι ακοίγουν πίσου μου βογγά
 κι ακοίγουν πίσου μου βοιγγάει κι βαργιαναστινά-
 ζει.
 Τι έχεις μωρέ τι έχεις μνήμα κι βοιγγάς
 τι έχεις μνήμα κι βοιγγάς κι βαργιαναστινάξεις;
 Μην ειν' τοι χύμα σοι βαρύ κι η πλάκα σοι μιγάλη
 μόνο μωρέ μόνο που με πάτησες
 μόνο που με πάτησες απάνου στου κιφάλι

ΜΗΝ ΚΛΑΙΣ ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ

Μην κλαις μανούλα μου γλυκιά
 κι μην παραποινιέσι
 η αδιρφή μας ήθιλιν
 για να μας ξιφτιλίση
 γι' αιτό μανούλα μου γλυκειά
 δεν έπριπι να ζήση.
 Κι μέσ' του σπίτι έφιρονι
 άλλονε και γλεντοίσε
 Όταν την είδα μάνα μου
 μαράθηκα σα φύλλου
 κι' αγακλιασμένη ήτανι
 μ' ένα δικό μου φίλο.
 Τη βάρεσα μέσ' την καρντγιά
 κακιιά ήταν η ώρα
 γι' αιτό γλυκειά μανούλα μου
 κλαίγου σί ξένη χώρα.

Πέντε αδιρφάδεις είμαστοιν αμάν πέντι αδιρφάδεις
 είμαστοιν
 κι οι πέντε παντρημένεις μα ιγώ η Γιαννού
 μα ιγώ η Γιαννούλα η όμουρφη Γιαννούλα η
 [πινημένη
 πήγα κι αρραβονιάστηκα, πήγα κι αρραβονιά-
 [στικα αμάν αμάν
 σι αιτόναν του Βιρέμι, βιρέμνιασιν βιρέμνιασιν η
 [καρδοίλα μου
 βιρέμνιασιν η καρδοίλα μου.
 Να κι ου Βιρέμης, πούρχητι αμάν να κι ου Βιρέμης
 [πούρχητι
 ειν τύφλα μιθισμένους. Τοιν στρώνου πέντι
 [στρώματα
 τρία μαξιλαράκια. Στρώσου Βιρέμι πλάγιασι
 στρώσου Βιρέμι πλάγιασι αμά στρώσου κι ξιαπλώ-
 [σου
 κι άπλουσι του κι άπλουσι του χειράκι σου
 κι άπλουσι του χειράκι σου σι κροισταλένια
 [σπήχτια
 πιάσι ντιγίό μήλα κόκκινα μήλα μαλαμαιτένια
 που μι' έδουσι η μάνα μου για να στα δώσοι ισένα.
 Σκρούσοι Βιρέμι πλάγιασι πέσι κι απουκοιμήσοι.

ΟΥ ΛΑΙΠΙΑΣ

(Το τραγούδι αιτό το έφερε στη Νιάιοιστα ο Παπα-
 γιώργης Λιμπινιάς, όταν κινηγημένος από τους Τούρ-
 κους έφυγε στην Πελοπόννησο.)

Σαράντα χρόνια κλεφτουριά
 στους κλέφτες Καπιτάνιους
 κι απ' τα σαράντα κι ύσταρα
 πάνει να κάμει γάμουν.
 Να κάμει γάμου κι χαρά
 χαρά στον ανηψιό του.
 Όλους τους κλέφτες ακαλνάει
 κι τους Καπιταναίους
 τοιν Λάππα δεν ακάλησιν
 τοιν πρώτου τοι τοιν φίλου.
 Όλοι στέλνοιν τα πρόβατα κι τα παχειά κριάρια
 κι ου Λάππας σι ακάλιστους
 πιάνει κι στέλνει αλάφι.
 Απ' τον φλουριό δεν φαίνουνταν
 απού μακρούά τους χιριτάει
 κι απού κοιντά τους λέει.
 - Καλημέρα σας βρε πιντγιά
 - Καλό στου Λάππα πούρθην
 - Πού κάθουντι οι ακάληστοι κι πού οι καλησμένοι;
 - Ψηλά κάθουντι ακάληστοι
 κάτω οι ακαλησμένοι.
 Κι ου Λάππας ου ακάληστοις
 πιάνει σκουτώνει τοιν γαμπρό
 χαλνάει όλου του γάμου.

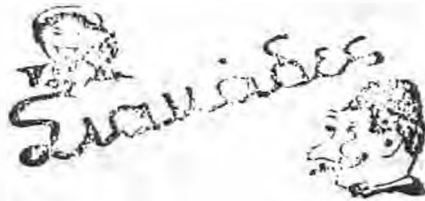
Ἦχος Α' α' Πα Ρυθμός 4σημος

$\frac{2}{\dot{2}} \dot{5} \rightarrow \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} |$
 α Μην κλαιμα μου γα μου - - γην κεια α -
 $\rightarrow \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} |$
 α και μην πα ρα πο νε - ε - - σε - γη
 $\rightarrow \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} |$
 το γην κεια μα νου - - γα μου - - - - ου δ
 $\rightarrow \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} |$
 πρε πε να πο ο - νε - - - - σεω. α

ΠΕΝΤΙ ΑΔΙΡΦΑΔΙΣ

Ἦχος Α' α' Πα Ρυθμός 7σημος

$\frac{2}{\dot{2}} \dot{3} \dot{4} \dot{5} \dot{6} \dot{7} \dot{8} \dot{9} | \text{---} \rightarrow \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow \rightarrow |$
 α Πε εν τα - δε ρ ρα - - δε ρ ρα δε ε - μα -
 $\rightarrow \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} |$
 εταν α μα αν κιοι - πε εν τε - πα αντε
 $\frac{3}{\dot{2}} \dot{3} \dot{4} | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow |$
 με νε υ μαϊ γω - ριαννου μαϊ γω ριαννου - γαη ο - φορ
 $\frac{3}{\dot{2}} \dot{3} \dot{4} | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow | \text{---} \rightarrow \rightarrow |$
 φη η - μαη γω - ριαννου μαϊ γω ριαννου - γαη
 $\rightarrow \rightarrow | \text{---} | \text{---} | \text{---} | \text{---} |$
 ο - μορφη η

“Ένα γλέντι ιφτάμι- σου εκατουμύρια

“Ένας έμπορας, έ; Θανάση
ές τούν πούμι καλύτερας. Πή-
ρην κι ένα πιδι πούξηρην από
τή δουλειά, γιά νά τούν βουθά-
ει κι πάει σιαπέρα κατ' τήνΚα-

βύλτα, νά πουλήσει μήλα πωζέδης, μί' ένα φουρτουτικό ατόουκίνητου.
Τά πούλησαν καλά, κι καζάντισαν καμαιά Ιφτάμιου εκατουμύρια,
γιάρες παραάδες. Στού δρόμου στά σταματήματα, έπιναν κι' άπου
κάνα άρακι κι' άντας έφτιασαν νύχτα στη Σαλουνίκη ήταν καλά
φικατημένοι. Πού δ' έ μάνου τήρα, πού δ' έ μάνου νά πινού; Πήγαν
ού' ένα από τ' ά μανιά ή καφέ μαντινάκια, πούταν άπου κάτ' τήν ήγη.
Είκελ εί; Άντρέπουσαν νά κυτάξης, άπου γιαλιά, κι' φώτα κι' που-
λυτέλεια, κι' άρτινοί, έτσι πώς ήταν άξουράφισοι, ληρουμένοι, μαύ-
ροι κι' άραχνοι, κάθουνοι, στη μέση, σαν τρανά χουριά. Οί κόσμοι
όλοιοι κατά άλλαγμένοι. Γυναίκες μή γκουλιαγκάνια κι' μή λου-
γίσια πουστατικά, τούς κυτάζουν, τούς κυτάζουν... Σοι λέει τί εί-
νει αότινοί:

Πάνει κουντάτους τού γκαρσόνι κι' τούς λέει: Νά μή συχουρέστοι
άμά ιδώ άπαγουρ-ύηται. Τι; Τι λές μουρά; Δείξουν άρά Γληγόρη
τίς παράδες! Δείξουν τ' ά φράγκα! Λέει ού Θανάσης στού πιδι, Βγά
ζει κι' κέινου - ταμίας ιά; - κι' τούν δείχνει τ' ά μάτσα,

Πέρνει ού Θανάσης μιά άλατέρα, τσιάγκαρ! Καταγής! Μά κύριε;
Π; Πόσου κάμει; Π' νει δραχμές λέει τού γκαρσόνι, Δώστου δέκα
Γληγόρη! “Α! σοι λέει τού γκαρσόνι ιδώ έντισάμει τήρα.

Φέρει ιδώτα, ούτι λουγαίμα φαγιτά έχεις, ούτι μά καλύτερα
πιουτά.

Φέρνει κι φέρνει τού γκαρσόνι. Δέ φτάνει ένα τραπέζι. “Α άκό-
μα ένα! Σάν πού τάφιρην όλα τ' ά καλούνγια άχίρησαν νά τρών.
“Έφαγαν! Έφαγαν! Ηπχίαν! Νταρλίκουσαν, πέρνει κι' ού Θανάσης
κι' ά τ' ά νγιό τ' ά τραπιζουμάντιλα, τ' ά τραβάει μιάφρας, τσιάγκαρ
όλα! Στρουσιά κατά γής, μαζί μή τ' ά τραπιζουμάντιλα! Τ' ά ξισκάει
κι' τ' ά τσιπιζουμάντιλα μή τού μαχαίρι! Μρέ; Σοι λέει, όλοιοι ού-
δέτοι άπόμειναν.

Πόσου κάμουν άρά γκαρσόνι; Πόσου κάμουν;

Μά κύριε μούγκι τ' ά τραπιζουμάντιλα τουλάχιστου νά μή ξι-
σκούσεις, είναι όλα μαζί φικασμένα τήρα πού δ' ά βρούμει τέτοια;

Τ' ά άράα! Πόσου θέλεις, πόσου κάμουν;

Βδουμίντα δραχμές. Δώ; τουν άρά Γληγόρη άπου εκατό!

Γώρα λέει ού Θανάσης δ' ά μ' άς τ' ά φέρεις κι' τήν τραγουδίστρια
ιδώτα, ιά. Πό σου θέλει; Πόσεις παράδες;

Μά κύριε δ' ά γίνεται ατόο. Άρά πώς δ' ά γέννηται;

Παράδες δ' ά θέλει; Δ' ά γένει ιά πάει μπίτσιειν,

Μή τ' ά πουλά, άκούει κι' ή τραγουδίστρια, πάνει κι' ζαρώνει είκει
σ' ά βριμένη γάτα. Σοι λέει αότινοί τήρα ποισέρι τί δ' ά μή φκιά-
σιν; Τήν λέει ύσταρνας ού Θανάσης. Μαρί χαζιά ήμεις δ' ά σοι
φιαίνουμι καν τίπουτας, έτσι σοι θέλουμι γιά τάχα ιά! Μπιτίζει κι
ατό άρά πινγιάα.

Τήρα λέει ού Θανάσης τούν διαφυντή είκει μέσα.

Πόσον θέλεις νά τούς ντιώξεις όλουρους ατόους;

Μά κύριε είνει πιλάτιδοι πώς δ' ά τούς νγιώζουμι; Θέλεις νά
μοι κάμεις τού φουμι;

“Οχι δ' ά τούς νγιώζεις.

Μπρέ καλέ μπρέ άχαμνέ; Τίπουτας; Άμά ήώρα είχειν πιάσει
κι' είχαν φτάσει οι μικρές, κι' οι κόσμοι ξιαραντγιάστηκαν άπου
γάλια γάλια. Σάν πού έφυγαν όλοιοι λέει ού Θανάσης, Δ' ά δ' ά
φύγει ούτι ή μουσική, ούτι ή τραγουδίστρια, ούτι τ' ά γκαρσόνια.
Δ' ά νάρθουν κοντά μας. Σύρει Γληγόρη κι' φώναςηι τρίγια ταξιά.

Μά κύριε; Δέν όλοιοι! Όρά δ' ά δ' ά πάτει πουθενά, δ' ά νάρθηται
κοντά μας. Ούπου είμεις κι' σεις.

Σηβαίνουν όλοιοι στις κούρσεις, κι' τ' ά βιουλιά, κι' μιζέδες, κι'
πιοτά, κι' βγαίνουν όλοιοι πατινάδες! Παίξει τ' ά βιουλιά, κι' πχιέ!
Στάσου δ' ά κι' οτάσου είκεισι, άχίρησιν νά φέγγει! Πάνου στού
ξινουδουχειου χουρίς μιτιλίκι στη τζέπη τους. Κοιμούνει κι' σαν
πού ξύπνησαν κινούν νά φύγουν. Ού ξινουδόχους πουθινά κι' πουθι-
νά δέν τούς άφήνει. Σύρει άρά Γληγόρη στούν Άναγνουστόπουλου
πού πουλά τ' ά μήλα, κι' πάρει ένα εκατουμύριου!

Στή Νιάουθτα βρέθηκαν μιάφρας! Τήν άλλη τήν ήμέρα ού Θα-
νάσης συλλουγιούνταν σαν τή γουρουνούφειρα. “Ελα άρά Γληγόρη νά
λουγαριαστούμι, τί κάμει νά σοι πληρώσου, πάρτα κι' νά μή συμπα-
θ' άς, γιάτι είσ' ά δ' ά χρουστ' άς καν τίπουτας νά πληρώσεις δικά μου
τακισμένα.

‘Απήδουλας

Φωνή της Ναούσης 23-1-1955

ΝΑΟΥΣΑΙΟΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

βιομήχανοι, βιοτέχνες, επαγγελματίες, ιδιώτες

Του Άγγελου Βαλταδώρου

Η Αθήνα για τους Ναουσαίους ήταν απόμακρη στα χρόνια της τουρκοκρατίας αλλά και μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Μεσολαβούσε πάντοτε η Θεσσαλονίκη με την σφύζουσα οικονομική της ζωντανία που σημαντικό ρόλο έπαιξε στην οικονομία της και η ζωντανία του εβραϊκού στοιχείου. Οι κάποιες επαφές με την Αθήνα περιορίζονταν σε εκείνες των σπουδαστών που φοιτούσαν στο μοναδικό ελληνικό πανεπιστήμιο καθώς και σε κάποιες διοικητικές υποθέσεις μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας το 1912 και όσες ξεφεύγανε από τις αρμοδιότητες του υπουργείου Β.Ελλάδος. Το ίδιο απόμακρη ήταν η Αθήνα και για το εμπόριο των Ναουσαίων. Σίνορα, πολλές διαπιστώσεις επί Τουρκοκρατίας, δύσκολες συγκοινωνίες. Ετσι μ'αιτητήν την ατμόσφαιρα συναντάμε μερικές αντιπροσωπίες Ναουσαίων στην Αθήνα των κατασκευαστών "σαγακιών" της Νάουσας όπως των οικογενειών Λιναρά η μία εκ των οποίων είχε αντιπρόσωπο Τριπολιτούτη των καταστηματαύχρη Δάμη που παντρεύτηκε την αδερφή τους που εξακολούθησε μέχρι και στα μεταπολεμικά χρόνια της αντιπροσωπεία των κασμιριών της.

Στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στην Μακεδονία γραφεία αντιπροσωπειών διατηρούσαν οι πρώτες βιομηχανίες της Νάουσας όπως της Λόγγου - Κύρτου - Τσιώμπαλη και της Ε.Ρ.Ι.Α. Μέσα στο μεσοπόλεμο διάστημα μετά το 1912 και με την λήξη του μικρσιαστικού πολέμου και την αλματώδη διόγκωση της Αθήνας απ'το προσφυγικό στοιχείο, άρχισε δειλά, δειλά η εγκατάσταση των Ναουσαίων και ιδίως μετά την μεταφορά το έτος 1933 των εργοστασίων Λιναρά - Κύρτου και Ερωκλωστηρίων Ναούσης.

Στα μέσα του Α' παγκοσμίου πολέμου συναντάμε στο κέντρο της Αθήνας στα γραφεία το μεγάλο κατάστημα τροφίμων και ποτών του Αγγέλου Τσιώμη πατέρα και πεθερού του ζεύγους Αχιλλέα Γκούντα και Ελένης Τσιώμη. Μια μοναδική σε μέγεθος και είδος της επιχείρηση, που κράτησε μια εικοσαετία περίπου και που πέρασε αργότερα στην γνωστή επιχείρηση Θανόπουλος. Λέγεται επίσης ότι προ του Α' παγκοσμίου πολέμου ένας εκ των αδερφών Λόγγου απέκτησε την ιδιο-

κτησία του μεγάρου "Εξέλσιορ" επί της Πανεπιστημίου και Ομονοίας και το λειτούργησε ως ξενοδοχειακή μονάδα και το οποίο μεταπολεμικά πέρασε στην διαχείριση, επίσης ως ξενοδοχειακή μονάδα, του Γιάννη Κίρτου, που το λειτούργησε μέχρι την δεκαετία του '70.

Σ'αυτήν την περίοδο ζούσαν στην Αθήνα και τρεις διακεκριμένοι συμπατριώτες μας. Ο Αντώνης Σαμαράς, ιατρός οφθαλμίατρος, ο Κωνσταντινίδης, διευθυντής της δημόσιας βιβλιοθήκης με το κληροδότημα του οποίου κατασκευάστηκε το γυμναστήριό μας και ο Γεώργιος Σαμαράς, ανώτερο στέλεχος των σιδηροδρόμων.

Κυρίως όμως από το έτος 1933 αρχίζει όπως είπαμε η εισροή των Ναουσαίων στην Αθήνα με την μεταφορά των εργοστασίων, διότι πήρην μεγάλο αριθμό στελεχών διοικητικών υπαλλήλων και τεχνικών. Μεταξύ αυτών μνημονεύουμε τους Αφούς Τερζοπούλου, τον Αναστάσιο Τσιώμη, τον Δημήτριο Τσιουσιάδη, Φίλιππο Κούλη, Απόστολο Πακίδη, Δημήτριο και Γεώργιο Ανθόπουλο, Αλέξανδρο Πασσαλάρη, Κων/νο Κονδύλη, Δημήτριο Πάσχο, Νικόλαο Χαραλαμπίδη, Αφούς Μιχαήλ και Θεόφιλο Κούλη, Αφούς Χρήστο και Αντώνιο Χρηστάδη, Αθανάσιο και Καλλιόπη Κουτσογιάννη, Γεώργιο και Δημήτριο Κουτσογιάννη, Κώστα Στουγιαννίδη, Πατσιά Κων/νο, Αναστάσιο και Φίλιππο Δημητρίου, Ρίζο Κοσμά, Γρηγόρη και Κώστα Τσιουκαλά, Βασιλή Πέιο, Τζαμτζή Αθανάσιο και Θεοδόσιο, Κιτσέλη Φώτη, Ιωάννη Γκίκα, Βασίλειο Καρακώστα, Αφούς Γεώργιο, Χρήστο και Σταύρο Βαϊναλή, Ελένη Κουτσογιάννη, Κων/νο Κράλη, Νικόλαο Γκόγκο, Ιωάννη Σιούγγαρη, Δημήτριο Δημητριάδη, Μενέλιο Σαράτση, Γεώργιο Χρυσουχού και Ιωάννη Φειδάντση.

Εδώ πρέπει να μνημονεύσουμε τον Αργίρη Λακινάνο, που μέσα στον αιολόγυρο του εργοστασίου σ'ένα μικρό υπόστεγο άνοιξε μια επιχείρηση ειδών τροφίμων, ζαχαροπλαστικής κ.α. που λειτούργησε μέχρι τα μέσα της Κατοχής, με πελατεία και μόνο από το προσωπικό των δύο επιχειρήσεων, την οποία αναγκάστηκε να κλείσει λόγω των κατοχικών συνθηκών και να

Θεόδωρος, Σταύρος και Θωμάς Λαναράς, οι ιδρυτές των Ναουσαϊκών εγκαταστάσεων κλωστούφαντουργίας στην Κολοκυνθού

έρθει στην Νάουσα, όπου και άνοιξε το γνωστό ζαχαροπλαστέιο “Αργύρης” που και σήμερα το λειτουργεί ο γιός του.

Αργότερα αρκετά απ’τα στελέχη αυτά, με την εμπειρία που απέκτησαν στα δύο μεγάλα σχολεία της κλωστούφαντουργίας, άνοιξαν δικές τους επιχειρήσεις με την πείρα και τις γνώσεις που είχαν αποκτήσει.

Έτσι παρουσιάζονται οι βιομηχανίες υφασμάτων των Αφων Κούλη υψηλής ποιότητας, η φανελοποιία Τσώμη - Αγγελάκη, οι βιομηχανίες Αντωνίου Χρηστίδη, Νικολάου Χαραλαμπίδη, των Τασιούκα - Οικονόμου - Τασιούκα, Κων/νου Ανταφάκου, Θωμά Βαρβέρη, των Αφων Γρηγορίου και Κων/νου Τσουκαλά των Αφων Αναστασίου και Φιλίππου Δημητρίου, του Βασιλείου Πέιου, Κων/νου Στουγαννίδη και μια που ξέκοψε σε διαφορετικό αντικείμενο, αυτή των Αφων Πάσχου, στο εμπόριο εισαγωγής ειδών ζαχαροπλαστικής, που λειτουργεί και μέχρι σήμερα.

Πολλά απ’τα στελέχη των Βιομηχανιών της Νάουσας πέρασαν και εργάστηκαν στις άλλες ομοειδείς επιχειρήσεις μέχρι την συνταξιοδότησή τους.

Και κλείνουμε το κεφάλαιο αυτό με την αναφορά των δύο μεγάλων μονάδων των “Λαναρά - Κύρση” και του “Εριοκλωστηρίων Αδελφών Χρ. Λαναρά”, με τις τεράστιες εγκαταστάσεις στον τομέα της κλωστούφαντουργίας στο τέρμα της Κολοκυνθού - Αθηνών. Δημιούργημα των Αφων Σταύρου, Θεοδώρου Θωμά και Κων/νου Χρ. Λαναρά και Φωκίωνα Πεχλιβάνου, με δύο χιλιάδες εργαζομένους, αλλά και με πανελλήνιο κύκλο εμπορικών συναλλαγών και που η έδρα τους αποτελούσε στην κυριολεξία κέντρο διερχομένων των Ναουσαϊών, προς τους οποίους παρείχαν αδιακρίτως πάσης φύσεως εξυπηρέτησεις, ιδίως στον τομέα της υγείας. Οι δύο αυτές μονάδες τερμάτισαν τη ζωή τους μετά σαράντα χρόνια, μέσα στα οποία πέρασαν και εξήσαν χιλιάδες εργαζομένων. Και μέσα σ’αυτούς αρκετοί ακολούθησαν σπουδές και έγιναν επιστήμονες σε διάφορους κλάδους. Από τους Ναουσαϊούς μπορούμε να αναφέρουμε τον Θεοδόσιο Τζαμτζή, που σπούδασε στη νομική και στην συνέχεια στην Αστυνομία πόλεων έφθασε στην κορυφή της ιεραρχίας, τον Πανσανία Λαμνίδη, υψηλόβαθμο δικαστικό, τον Χαράλαμπο Θωμαΐδη στη δημόσια διοίκηση, και δύο δικηγόρους του Πρωτοδικείου Βέροιας, τον Λάμπρο Κυριακίδη και Άγγελο Βαλταδώρο.

31 Μαρτίου 1943

Η απελευθέρωση της μιας ημέρας

Του Πέτρου Λεινόπουλου

Η Τετάρτη 31 Μαρτίου του 1943 υπήρξε για τη Νάουσα μια μέρα παρόμοια της οποίας ούτε γνώρισε, ούτε θα γνώρισει στο μέλλον. Μέσα σ' ένα δωδεκάωρο συνέβησαν τόσα γεγονότα που κανονικά θα χρειάζονταν ολόκληρα χρόνια για να πραγματοποιηθούν: Κατοχή, απελευθέρωση, πράξεις που προκάλεσαν άκρατο ενθουσιασμό, σκηνές που θίμιζαν εικόνες του '21 και αμέσως μετά επάνοδος του κατακτητή και σκληρότερες συνθήκες κατοχής, που είχαν και πολύ δυσάρεστες προεκτάσεις, με αποκορύφωμα την εκτέλεση οκτώ αθώων Ναουσαίων.

Για την ιστορική εκείνη μέρα έχουν ασχοληθεί με δύο άρθρα τους ο κ. Αγγ. Βαλατιώρος ("Φωνή της Ναούσης" 30 Μαρτίου 1996) και ο κ. Φιλ. Αδαμίδης (περιόδ. "Ναίονιστα" αριθ. τευχ. 76 - Ιούλιος - Δεκέμβριος 1996), ο μөн Α.Β. περιγράφοντας πως, χάρη στην μεσολάβηση της μακαρίτισσας Χέλμας Παπαλώλα, η Νάουσα απέφυγε σκληρότερα αντίποινα και ενδεχομένως ένα νέο Ολοκαύτωμα, ο δε Φ.Α. εξιστορώντας την εθνική αντίσταση στην περιοχή του Βερμίου.

Σκοπός του σημερινού σημειώματος είναι να περιγράψει τα γεγονότα όπως τα έζησε ο γράφωιν, έφηβος μαθητής τότε του Λυπείου Γυμνασίου.

Εκείνη την κατοχική Τετάρτη, η Νάουσα ξύπνησε χαράματα, από πυροβολισμούς. Μια μικρή ομάδα ανταρτών του νεοσύστατου ΕΛΑΣ του Βερμίου μπήκε στη Νάουσα με σκοπό να εξονδετερώσει τις φρουρές του Νοσοκομείου και του Γυμναστηρίου, να αφαιρέσει όπλα, πυρομαχικά και στρατιωτικά εφόδια, αλλά να επιπύχει και την προσέλευση εθελοντών στο νέο αντάρτικο. Οι στρατιωτικοί - γιατροί και νοσοκόμοι κυρίως - του Νοσοκομείου παραδόθηκαν αμέσως, ενώ οι λίγοι Γερμανοί του Γυμναστηρίου πρόβαλαν σκληρή αντίσταση, που ανάγκασε τους Ελασίτες να μην επιμένουν, αφού άλλωστε είχε εκκληρωθεί ο κύριος και εύκολος στόχος τους, που ήταν το στρατιωτικό Νοσοκομείο.

Οι πρώτοι Ναουσαίοι που βγήκαν από τα σπίτια τους, όταν σταμάτησαν οι πυροβολισμοί, άκουσαν ένα χαρ-

μόσυνο άγγελμα: "*Η Νάουσα ελευθερώθηκε. Ήρθαν οι αντάρτες και έδιωξαν τους Γερμανούς!*"! Γρήγορα οι δρόμοι γέμισαν από κόσμο που εξεδήλωνε τον ενθουσιασμό του, ο οποίος δυνάμωσε όταν ακούστηκε ότι και πολλές άλλες πόλεις απελευθερώθηκαν. Οι κάποιες αμφιβολίες διαλύθηκαν όταν ο κόσμος είδε τους λίγους αντάρτες να περιφέρουν στην αγορά τον αιχμάλωτο Γερμανό διοικητή. Τόσο μεγάλος ήταν ο ενθουσιασμός ώστε κινένας από εκείνους που είχαν πείρα, που μπορούσαν να σκεφθούν νηφάλια και λογικά, δεν τόλμησε να εναντιωθεί. Ο πατριωτικός πυρετός είχε φθάσει στο ζενίθ.

Στην πλατεία "Καμμένα" όπου σήμερα είναι το Διοικητήριο, ο εφ. αξιωματικός Θεοφ. Σημανίκας, γιος του Μακεδονομάχου οπλαρχηγού Ιω. Σημανίκα, εκφωνούσε θερμό πατριωτικό λόγο καλώντας τους νέους να ανέβουν στο βουνό. Άλλη συγκέντρωση στην πλατεία της παλιάς Ηλεκτρικής Εταιρείας, από τα σκαλοπάτια της οποίας μιλούσε ο εφημέριος του Αγίου Μηνά Παπαχρήστος. Κραδαίνοντας το όπλο και υψώνοντας τη φωνή του έδιδε την εντύπωση ενός νεώτερου δευλότη "Παλαιών Πατρών Γερμανού". Οι παλιότεροι χειροκροτούσαν, ενθουσιούμενοι μέρες του 1912 και του Μακεδονικού Αγώνα, ενώ οι μαθητές του Λυπείου, πίστευαν ότι ήρθε η ώρα να πραγματοποιηθεί το ανέβασμα του θεατρικού έργου του Σπύρου Μελά "Ο Παπαφλέσας", που τους δίδασκε ο γυμναστής τους Ιω. Τζιναβάρης, αλλά το είχαν απαγορεύσει οι Γερμανοί. Απόλυτη βεβαιότητα ότι η Νάουσα ήταν οριστικά ελεύθερη και ότι σύντομα θα ελευθερωθεί και η υπόλοιπη Ελλάδα.

Αυτή η βεβαιότητα οδήγησε αρκετό κόσμο στο Νοσοκομείο, κυρίως αυτούς που είχαν καταφύγει στη Νάουσα, πρόσφυγες από τις Βουλγαροκρατούμενες Ανατ. Μακεδονία και Θράκη. Οι άνθρωποι αυτοί στεροίνταν τα πάντα και θεώρησαν ευκαιρία να τρέξουν στο Νοσοκομείο, να πάρουν καμμά κοτσέρβα από τις υιοθήκες τροφίμων των Γερμανών. Δυστυχώς δεν βρέθηκε κανείς να τους συγκρατήσει, να τους πει ότι οι Γερμανοί θα ξανάρθουν και θα τους τιμωρήσουν. Ούτε, φυσικά, οι επικεφαλής των ανταρτών του ΕΛΑΣ,

διότι η αποκάλυψη της αλήθειας θα δυσχέραινε την αποστολή τους, θ'ανέτρεπε το εθνικό κλίμα που ήταν απαραίτητο για την προσέλκυση νέων μαχητών.

Ας ξαναγυρίσουμε όμως στην αγορά, όπου κατά τις 2 το μεσημέρι είχε συγκεντρωθεί πολύς κόσμος έξω από το ζαχαροπλαστείο "Κρίνος", το μετέπειτα καφε-νείο Βαλταδιώρου, δίπλα από το σημερινό Σούπερ - Μάρκετ Σαμαρά. Ο ιδιοκτήτης του ονόματι Μακρής, είχε αποσφραγίσει το ραδιόφωνο του καταστήματος και προσπαθούσε να "πιάσει" την Ελληνική εκπομπή από το Λονδίνο, για ν'ακούσουμε για την απελευθέρωση της Νάουσας και να μάθουμε επίσης ποιές άλλες περιοχές απελευθερώθηκαν. Όταν στις 2 και τέταρτο ακούστηκε το γνώριμο σήμα του Σταθμού η φλογέρα και τα κουδούνια, νεκρική σιγή κάλυψε την οδό Ζαφειράκη, καθώς όλοι προσπαθούσαν να ξεχωρίσουν, ανάμεσα στις παρεμβολές, την μεγάλη είδηση. Όταν τελείωσε το δελτίο χωρίς ν'ακούσουμε αυτό που περιμέναμε, ο ενθουσιασμός έπεσε απότομα. Τον διαδέχθηκε η αμφιβολία και η απογοήτευση, που εντάθηκε με την αποχώρηση του αντάρτικου σώματος. Όσοι ήταν μνημένοι στο ΕΑΜ, που ακόμα δεν είχε εξαπλωθεί πολύ στη Νάουσα, φρόντισαν να καταφύγουν σε αγροικίες, συνιστώντας το ίδιο και σε γνωστούς και φίλους. Το βράδυ οι υπόλοιποι κάτοικοι κλείστηκαν νωρίς στα σπίτια τους, ενώ κατέφθανε στη Νάουσα γερμανική δύναμη από τη Βέροια.

Ο λαμπρός ήλιος που ανέτειλε την Πέμπτη, ήταν χτυπητή αντίθεση στην κατήφεια και τον αόριστο φόβο που επικρατούσε στην πόλη. Στους λιθόστρωτους δρόμους αντηχούσαν βαριά τα βήματα των "πεταλάδων" Γερμανών, που ερεινούσαν τα σπίτια για να ανακαλύψουν και να συλλάβουν εκείνους που άρπαζαν όπλα, τρόφιμα και άλλα είδη από το Νοσοκομείο. Από τους δεκάδες Ναουσαίους που είχαν συλληφθεί, κρατήθηκαν τελικά ελάχιστοι, όσο κρίθηκε ότι έπρεπε να παραπεμφθούν σε δίκη, για τιμωρία και παραδειγματισμό.

Άλλη δύναμη Γερμανών κινήθηκε να καταδιώξει τους αντάρτες που είχαν ανεβεί στην έξω Υπαιαντή. Η συγκρουση έγινε στο ύψωμα του Προφήτη Ηλία με εκατέρωθεν απώλειες. Οι Ελασίτες, όπως αναφέρει ο Φι-

λώτας Αδαμίδης, καταδιώξαν τους Γερμανούς μέχρι τη Μηλίτσα. Στη μάχη αυτή χάθηκαν και τρεις Ναουσαίοι αντάρτες: Γιώργος Ιωσηφίδης, Λάζαρος Παναγιωτίδης (Μαυροματιδής) και Βασ. Μπασιούρης.

Η Γερμανική Διοίκηση μετά την αποτυχία της να εξοντώσει τους αντάρτες, ανακοίνωσε τη χορήγηση αμνηστίας στους "παραιτηθέντες". Τότε επανέρχεται με σκυμμένο κεφάλι ο Παπαχρήστος, παίρνει "συγχωροχάρτι" και φεύγει για τη Θεσσαλονίκη, όπου θα παραμείνει, ως εφημέριος του εκεί Ναού του Αγίου Μηνά, μέχρι τον βίαιο θάνατό του σε αιτοκινητιστικό δυστύχημα.

Τι είχε μεσολαβήσει ώστε ο φλογερός κληρικός που μόλις πριν λίγες μέρες με πυρίνα λόγια καλούσε τους Ναουσαίους να ξεσηκωθούν, τώρα επέστρεφε μετανοημένος; Την εξήγηση έδωσε ο ίδιος: Απογοητεύθηκε, είπε, όταν θέλησε να τελέσει την ακολουθία των Χαιρετισμών, και αντιμετώπισε την ειρωνία των Ελασιτών.

Στη Νάουσα σπινεχίζονταν το δράμα των 10 φυλακισμένων διότι οι προσπάθειες για την απελευθέρωση τους, δεν τελεσφόρησαν. Στις 22 Απριλίου δικάζονται από γερμανικό στρατοδικείο που στήθηκε πρόχειρα στο καφενείο "Εθνικό". Αθωώνονται οι δύο ενώ καταδικάζονται σε θάνατο οι υπόλοιποι: Παναγιώτης Φέσιος, Αντ. Παπάς, Στέργιος Νεράντζης, Στέργιος Βλαχοδήμος, Πέτρος Καραβίδας, Γιώργος Βλαχοδήμος, Γιώργος Μαυρογιώργος, Ανέστης Γραμματικόπουλος και Δημ. Μπαξεβάνης. (Τραγική λεπτομέρεια: ο Φέσιος δεν θα προλάβει να γνωρίσει το γιό του, που γεννήθηκε ορφανός και πήρε το όνομα του αδικοχαμένου πατέρα).

Την άλλη μέρα, Παρασκευή προ των Βαίων, ώρα 4 το απόγευμα, οι κατάδικοι εκτελούνται έξω από τον μαντρότοιχο του Γυμναστηρίου και με τρεμάμενη φωνή ο εφημέριος της Μεταμόρφωσης Παπαντώνης Σταματόπουλος ψέλνει το "αιωνία η μνήμη". Αμέσως μετά οκτώ τάφοι θα δεχθούν τα ματωμένα κορμιά των πρώτων αθύων θυμάτων.

Το δράμα έφτασε στο τέλος του και η νύχτα ήρθε να ριξεί τη σκοτεινή αυλαία της.

Η Βιομηχανία, το εμπόριο και η εξάρτησή τους από τις μεταφορές στην Κεντρική Μακεδονία και ειδικότερα στην Ημαθία

του Λάζαρου Τέμα
Αντινομάρχη Ν.Α. Ημαθίας

Στην Ημαθία, που είναι κυρίως αγροτικός Νομός, αναπτύχθηκαν βιομηχανίες και επιχειρήσεις που ασχολούνταν με τα αγροτικά προϊόντα. Είναι χαρακτηριστικό ότι υπάρχουν πολλά συσκευαστήρια, στα οποία επεξεργάζεται και τυποποιείται το 70% των νωπών αγροτικών προϊόντων όχι μόνο της περιοχής μας, αλλά και από την υπόλοιπη Ελλάδα (βερίκοκα, ροδάκινα, αγγούρια και τομάτες από την Κρήτη, εσπεριδοειδή από την Πελοπόννησο και την Ήπειρο, σταφύλια από την Καβάλα και την Κρήτη κλπ). Οι αγροτικές αυτές επιχειρήσεις έχουν κύρια εξαγωγικό προσανατολισμό. Δυστυχώς, το άνοιγμα της οικονομίας στον παγκόσμιο ανταγωνισμό και η επιβολή του εμπάργκο στην πρώην Γιουγκοσλαβία, με το υψηλό μεταφορικό κόστος που επέφερε, είχαν σαν αποτέλεσμα τη μείωση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων και την απώλεια πολλών αγορών του εξωτερικού (κύρια της δυτικής Ευρώπης), μια και οι επιχειρήσεις δεν ήταν σε θέση να ανταποκριθούν στο τρίπτυχο ταχύτητα - οικονομία - ασφάλεια μεταφοράς των προϊόντων. Οι επιχειρήσεις αυτές, αν δεν καταφέρουν να διεισδύσουν στις αγορές των ανατολικών χωρών, τώρα που διαμορφώνεται η νέα τάξη πραγμάτων στο εμπόριο των χωρών αυτών, θα χάσουν και την τελευταία ελπίδα διάσωσης τους.

Ακόμη, υπάρχει μια πλεονάζουσα μεγάλη αδιάθετη παραγωγή αγροτικών προϊόντων για την οποία αναζητούνται εναγωνίως αγορές που να μπορέσουν να τις απορροφήσουν.

Οι βιομηχανίες μεταποίησης αγροτικών προϊόντων έφτασαν την περιοχή να κατέχει την πρώτη θέση στον κόσμο στην παραγωγή κομπόστας, γεγονός που μας κάνει ιδιαίτερα υπερήφανους, αφού ελέγχουμε την παγκόσμια αγορά σε ένα ποσοστό που πλησιάζει το 65%. Έχοντας κανείς υπόψη το γεγονός αυτό, θα ήταν λογικό να σκεφτεί ότι οι επιχειρήσεις του τομέα έχουν το προνόμιο να επηρεάζουν καθοριστικά τη διαμόρφωση των τιμών διάθεσης των προϊόντων τους, σε παγκόσμιο επίπεδο, τη στιγμή που οι ίδιες ελέγχουν και την παραγωγή. Παρόλα αυτά, παρατηρείται το οξύμωρο φαινόμενο του να αναγκάζονται οι βιομηχανίες να πουλούν τα προϊόντα τους κάτω του κόστους παραγωγής

και μάλιστα με δική τους πρωτοβουλία. Ετσι όμως, ουσιαστικά δωρίζουμε τα προϊόντα και το κόστος αυτής της συμπεριφοράς επιβαρύνει το παθητικό των βιομηχανιών, δημιουργώντας σωρεία συνακλόουθων προβλημάτων.

Τέλος, πρέπει να επισημάνουμε ότι η κρίση αυτή είχε άμεσο αντίκτυπο και σε σειρά άλλων, κύρια βιοτεχνικών, μονάδων, όπως αυτές της παραγωγής υλικών συσκευασίας, τελάρων, παλετών κλπ.

Το ότι η κατάσταση αυτή έχει διαμορφωθεί σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από:

- α. τον εντονότερο ανταγωνισμό μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- β. τον έντονο οικονομικό φιλελευθερισμό της οικονομίας
- γ. την παγκοσμιοποίηση της αγοράς
- δ. τη διαρκή τεχνολογική και παραγωγική υποβάθμιση του μεταποιητικού τομέα σε σύγκριση με τις παγκόσμιες εξελίξεις,

σημαίνει ότι η περιθωριοποίηση του μεταποιητικού τομέα, η εκτόπισή του από τις αγορές της δυτικής Ευρώπης και γενικότερα από το διεθνή οικονομικό στίβο, έχει ιδιαίτερη σημασία μια και δυσχεραίνει το ενδεχόμενο ανάκτησης των αγορών αυτών τώρα που έληξε το εμπάργκο.

Η φθίνουσα πορεία και οι δυσόωνες προοπτικές των γεωργικών βιομηχανιών, επιβάλλουν πλέον τον εκσυγχρονισμό τους, προκειμένου να παίξουν να λειτουργούν στα ίδια πλαίσια, στα οποία λειτουργούσαν μέχρι σήμερα.

Σε ό,τι αφορά στην κλωστοϋφαντουργία, η εξέλιξη του κλάδου είναι παρόμοια, αφού πολλές μονάδες του οδηγούνται σε κλείσιμο, με αποτέλεσμα την αλματώδη αύξηση της ανεργίας στην περιοχή. Το γεγονός αυτό γίνεται άμεσα αντιληπτό, από το ότι η ανεργία των βιομηχανικών εργατών της περιοχής Νάουσας, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία των υπηρεσιών, αγγίζει το 44%.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ημαθίας πιστεύει πως

βασικός στόχος κάθε προτεινόμενου έργου πρέπει να είναι η αναθερμανση της οικονομικής ζωής, η προσέλκυση νέων δυναμικών επιχειρήσεων και η προοπτική της περιοχής στα πλαίσια της υειφόρου ανάπτυξης.

Σε ό,τι αφορά στο εμπόριο, οι εξαγωγές ναυτών και μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων γίνονται σ' ένα ευρύ φάσμα χωρών, ενώ παράλληλα, το εμπορικό δυναμικό του Νομού εξετάζει κάθε δυνατή επιλογή, όσον αφορά την είσοδο σε νέες αγορές.

Πολλές φορές, όμως, οι εξαγωγές γίνονται με μεγάλο ρίσκο, λόγω της έλλειψης επαρκούς πληροφόρησης για τις συνθήκες που επικρατούν στις νέες αυτές αγορές, που μετά την κατάρρευση των παλιών καθεστώτων δεν έχουν ακόμη διαμορφώσει ένα σταθερό εμπορικό πλαίσιο. Η σταθεροποίηση της κατάστασης που σταδιακά παρατηρείται, οι νέες εξελίξεις που διαφαίνονται στις αγορές της Ανατολικής Ευρώπης και κυρίως στην Πολωνία και Ρωσία, σε συνδυασμό με τις παραδοσιακά άριστες σχέσεις που μας συνδέουν σε επίπεδο χωρών, πρέπει να οδηγήσουν σε μια δυναμικότερη παρουσία των ελληνικών επιχειρήσεων στις χώρες αυτές, με επόμενο βήμα την αύξηση των εξαγωγών. Έτσι, οι ανατολικές χώρες τα τελευταία χρόνια προσφέρονται για νέα ανοίγματα, επειδή διαθέτουν πληθεις νέες αγορές για τα εξαγωγικά μας ενδιαφε-

ροντα.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ημαθίας πιστεύει πως οι νέες αυτές αγορές αποτελούν πρόκληση, δεν πρέπει να αγνοηθούν και έχουν τη δυνατότητα να δώσουν διέξοδο στη διάθεση των προϊόντων μας.

Μετά την επιβολή του εμπόργκο, οι ανταγωνίστριες προς τη δική μας χώρας, αξιοποίησαν το συγκριτικό πλεονέκτημα της μειωμένης απόστασής τους από τις αγορές της δυτικής Ευρώπης, με αποτέλεσμα οι αγορές αυτές να κινδυνεύουν να χαθούν για τη χώρα. Οι παραγωγικές δυνάμεις σήμερα αισθάνονται να ασφυκτιούν και η χώρα αργά αλλά σταθερά μετατρέπεται από παραγωγική σε καταναλωτική, μια και είναι "μπλοκαρισμένη" από πλευράς εξαγωγών.

Ζητήσαμε την ίδρυση παραρτήματος της ΔΙΔΑΓΕΠ στη Θεσ/νίκη, προκειμένου να επιτευχθεί η έγκαιρη καταβολή των εξαγωγικών επιδοτήσεων στις επιχειρήσεις. Ακόμη, προτείναμε μέτρα εξυγίανσης τόσο της εσωτερικής αγοράς οπωροκηπευτικών, όσο και τη σύνδεση με τις αγορές του εξωτερικού με γρήγορα και οικονομικά μέσα μεταφοράς.

Ιδιαίτερα για το εξωτερικό εμπόριο απαιτείται η υλοποίηση μιας σύγχρονης πολιτικής που να αποβλέπει σε μια οργανωμένη επιθετική προώθηση των εξαγωγών. Για το σκοπό αυτό, βέβαια, θα πρέπει να γίνει οργανωμένη παρέμβαση στα κέντρα του εξωτερικού, σε συνεργασία τόσο με τους τοπικούς φορείς, όσο και με τους εμπορικούς ακολούθους των Πρεσβειών μας στο εξωτερικό.

Βέβαια το εξαγωγικό εμπόριο θα τονωθεί και με τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, όπως η ανάπτυξη δικτύου πληροφόρησης, ενημέρωσης και συνεργασίας καθώς και η αξιοποίηση των μεταφορικών δυνατοτήτων που υπάρχουν σε συνάρτηση με τα Εμπορειατικά Κέντρα που πρόκειται να θεσμοθετηθούν.

Σε ό,τι αφορά στις μεταφορές, στη χώρα δεν υπάρχει ουσιαστική και συγκροτημένη εθνική πολιτική μεταφορών, ανάλογη με τη σημασία που έχει αυτή σαν παράγοντας βασικής υποδομής για την ομαλή πορεία της εθνικής μας οικονομίας.

Με την πολιτική που κατά καιρούς έχει εφαρμοστεί, δημιουργήθηκε ένα μεγάλος στόλος φορτηγών αυτοκινήτων, που υποαπαχολείται λόγω της έλλειψης οργάνωσης ή ακόμη, με την εποχιακού χαρακτήρα απασχόληση δημιουργείται κατά περιόδους μεγάλη ζήτηση, ώστε να διαμορφώνεται το κόμιστρο με μεγάλες διακιμάνσεις, καθιστώντας πολλές φορές απαγορευτικές τις εξαγωγές.

Ενδεικτικό της κατάστασης που επικρατεί στις μεταφορές επιβαθών ναυτών αγροτικών προϊόντων (ροδάκινο κλπ) είναι το γεγονός ότι το κόστος μεταφοράς

ενός φορτίου με αυτοκίνητο ψυγείο στην Ολλανδία είναι 550.000 δρχ. στην αρχή της περιόδου εξαγωγών. Όταν όμως "μπει" στην αγορά το σταφύλι, τότε το κόστος αυτό ξεπερνά το 1,5 εκατ. δρχ. λόγω των απαιτήσεων των μεταφορέων.

Οι μεταφορές θα πρέπει να καταστούν ασφαλείς, γρηγορές και οικονομικές, παράγοντες ιδιαίτερης σημασίας για τα ευπαθή αγροτικά προϊόντα που παράγονται, ή τυλοποιούνται στο Νομό για εξαγωγή.

Εδώ και δέκα περίπου χρόνια, λόγω των πολεμικών συγκρούσεων στη Μέση Ανατολή, έπαυσε να λειτουργεί η γραμμή ferryboat Βόλου - Ταρσούς Συρίας, η οποία και προσέφερε ικανοποιητικούς όρους διεξόδου στις παραδοσιακά φιλικές αγορές των αραβικών χωρών, των οποίων υπήρξαμε οι κύριοι τροφοδότες. Με την παύση λειτουργίας αυτής της γραμμής, τα προϊόντα φθάνουν στις αγορές των αραβικών κρατών μόνο οδικά και μέσα από ένα "εχθρικό" περιβάλλον, αφού οι μεταφορές ήταν υποχρεωτικό να γίνονιν μέσω Τουρκίας, να διαρκέσουν 13 περίπου ημέρες και να περάσουν από 16 τελωνειακούς ελέγχους. Το οδικό δίκτυο που πρέπει να διανίσουν είναι ιδιαίτερα κινδύβ και βέβαια, η μεταφορά αυτή κοστίζει περί τα 7.000 δολάρια έναντι των 3.000 δολαρίων που είναι το αντίστοιχο κόστος με τη χρήση ferryboat (1000\$ ο ναύλος και 2000\$ το κόμιστρο του ψυγείου).

Είναι χαρακτηριστικό ότι η γραμμή Βόλου - Συρίας υπήρξε βιώσιμη μια και μέσω αυτής διακινούνταν πάνω από 70.000 φορτηγά - ψυγεία ετησίως.

Η επαναλειτουργία της θα προσφέρει διεξόδο στη διάθεση των αγροτικών μας προϊόντων (τα μήλα φέτος είναι αδιάθετα στα ψυγεία και χωρίς προοπτική). Οι όποιες απόπειρες αξιοποίησης γίνονται σε τιμές που αγγίζουν το 50% του κόστους παραγωγής, προκειμένου να μη φτάσει στη χειρότερη όλη αυτή η ποσότητα.

Ακόμη, πρέπει να επισημάνουμε ότι η διαφορά των 4.000 περίπου δολαρίων που αντιστοιχεί σε 50 δρχ./κιλό είναι ίση με τα 2/3 της τιμής πώλησης του προϊόντος από τον Συνεταιρισμό. Η διαφορά αυτή είναι δυνατό να καταστεί εκμεταλλεύσιμη, αν η μισή από αυτήν δοθεί στον παραγωγό και η υπόλοιπη μισή δοθεί στην μείωση της τιμής λιανικής πώλησης, προκειμένου αυτή να γίνει ανταγωνιστική. Προς την κατεύθυνση αυτή υποβάλαμε τις προτάσεις μας προς τα αρμόδια Υπουργεία Ανάπτυξης, Μεταφορών και Επικοινωνιών, Εμπορικής Ναυτιλίας και Εθνικής Οικονομίας.

Είναι χαρακτηριστική η ανιπαρξία:

α. Χώρων οργανωμένης στάθμευσης, όπου και είναι δυνατό να παρέχεται η δυνατότητα συντήρησης και φύλαξης των οχημάτων

β. Χώρων συγκροτημένης συγκέντρωσης και φόρτωσης των προϊόντων

γ. Υποδομών πληροφόρησης, επικοινωνίας και τεχνικής βοήθειας προς τους μεταφορείς (πρωταρχικός στόχος δρομολογίων κλπ)

δ. Υποδομών προώθησης των προϊόντων στις διεθνείς αγορές

ε. Διαδικασιών κατάρτισης μεταφορέων σε θέματα ασφαλείας, ποιότητας κλπ

στ. Τερματικών σταθμών, εμπορευματικών κέντρων ή κέντρων μεταφορών και υποδομών - υπηρεσιών εξυπηρέτησης των μεταφορέων και του μεταφορικού έργου.

Οι χώρες των Βαλκανίων, του Εξέινου Πόντου, της Μέσης Ανατολής και της Μεσογείου έχουν κοινό χαρακτηριστικό το ότι διέπονται από ελλείψεις υποδομής μεταφορικής σύνδεσης μεταξύ τους, αλλά και με τις αγορές της κεντρικής Ευρώπης.

Η πρότασή μας για την ίδρυση διαμετακομιστικού κέντρου στην Ημαθία απαντά αντικειμενικά και σε ορθολογική βάση θεωρήσης των δεδομένων των αναγκών σε υπέρ-τοπικό επίπεδο, μακριά από τα μικροσημφώνοντα των επί μέρους περιοχών.

Η πεποίθησή μας αυτή στηρίζεται στο ότι:

* Η διακίνηση των νωπών και μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων που πραγματοποιούνται από το Νομό φθάνουν στο 50% της συνολικής διακίνησης στη χώρα.

* Η παραγωγή της περιοχής Ημαθίας - Πέλλας καλύπτει το 80% της ελληνικής κομπόστας και το 65% περίπου της παγκόσμιας αγοράς.

* Εξαγωγές μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων 1994: 118.295,5 τόνοι

* Εξαγωγές νωπών αγροτικών προϊόντων: το 1993: 162.303 τόνοι, το 1994: 153.071 τόνοι

■ Αξία Εξαγωγών 1994: 145,701 δις έναντι εισαγωγών 75,6 δις

* Οι εξαγωγές του κλάδου κλωστοϋφαντουργίας αποτελούν το 30% του συνόλου των ελληνικών εξαγωγών μεταποιημένων προϊόντων.

* Εξάγεται το 50% της τοπικής παραγωγής

* Το 1995 οι βιομηχανίες μεταποίησης του Νομού επεξεργάστηκαν πάνω από 70.000 τόνους φρούτα και 100.000 τόνους ντομάτας, παρήγαγαν πάνω από 85.000 τόνους κομπόστας και 20.000 τόνους τοματοπολτού. Οι αντιστοιχες εξαγωγές ήταν 80.000 τόνοι κομπόστας και 12.000 τόνοι τοματοπολτού.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι οι εξαγωγές του 1993 και 1994 πραγματοποιήθηκαν κάτω από τις ιδιαίτερες συνθήκες που επέβαλε τόσο το εμπόλεμο κατά της πρώην Γιουγκοσλαβίας όσο και η εμπόλεμη κατάσταση της περιοχής, οπότε και έγινε δυσχερής η διέλευση των προϊόντων στο εξωτερικό.

* Η Ημαθία προσφέρεται για συνδυασμένες μεταφορές, μια και:

α. Βρίσκεται πολύ κοντά στο ήδη κορεσμένο λιμάνι της Θεσσαλονίκης (60 χμ. επί της Εγνατίας), του οποίου η χρήση από πολλούς εξαγωγείς, ήδη έχει καταστεί ασύμφορη. Η περαιτέρω επέκταση του λιμανιού αυτού είναι δυνατή μόνο προς την πλευρά της Ημαθίας, γεγονός που θα ανακουφίσει και την ήδη περιβαλλοντικά και κυκλοφοριακά επιβαρημένη Θεσσαλονίκη.

β. Διαθέτει καλή σιδηροδρομική πρόσβαση, η οποία και εκσυγχρονίζεται

γ. Υπάρχει η δυνατότητα αξιοποίησης του στρατιωτικού αεροδρομίου της Αλεξάνδρειας για εμπορευματικές μεταφορές. Το θέμα έχει ήδη τεθεί και υπάρχει ανάλογη υπόσχεση από την πλευρά του Υπουργείου Εθνικής Αμυνας.

δ. Βρίσκεται κοντά στο αεροδρόμιο της Θεσ/νίκης, ενώ συνδέεται μέσω της Εγνατίας και με το λιμάνι της Ηγουμενίτσας.

* Ένα από τα βασικότερα πλεονεκτήματα του Νομού είναι η γεωγραφική του θέση. Η Ημαθία είναι κομβικό σημείο, μια και βρίσκεται στη διασταύρωση δύο Διευρωπαϊκών Δικτύων (Π.Α.ΘΕ. και Εγνατίας) και κυρίως στον φυσικό άξονα της εξόδου των προϊόντων μας προς βορρά.

* Τα κοινά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ημαθία με την Πέλλα, βρίσκουν λύση με την πρότασή μας, μια και η προτεινόμενη περιοχή βρίσκεται πολύ κοντά και στη Σκιάδρα, που αποτελεί ένα ακόμη παραγωγικό και εξαγωγικό κέντρο. Οι δύο Νομοί έχουν πάμπολλα κοινά χαρακτηριστικά και κατέχουν εξέχοντα θέση στον παραγωγικό χάρτη της χώρας, ιδιαίτερα σ' ότι έχει σχέση με την πρωτογενή παραγωγή που αφορά τον αγροτικό χώρο και τα αγροτικά προϊόντα. Διεκδικούν, ακόμη, περίοπτη θέση σ' ότι αφορά τις εξαγωγές στους κλάδους της πρωτογενούς και δευτερογενούς δραστηριότητας. Η δημιουργία Εμπορευματικού Κέντρου στην Ημαθία θα αποτελέσει για το Νομό Πέλλας μια από τις απαραίτητες συμπληρωματικές δράσεις, που θα διαμορφώνουν προϋποθέσεις σύνδεσής του με το πρωτεύον δίκτυο μεταφορών της Εγνατίας Οδοί και με όρους που διασφαλίζουν υψηλό επίπεδο εξυπηρέτησης, δηλαδή οικονομία, ασφάλεια και ταχύτητα.

* Η προτεινόμενη λύση, εξυπηρετεί και άλλους Νομούς, όπως αυτούς της Κοζάνης (37 χλμ από Βέροια

επί της Εγνατίας), Φλώρινας και Καστοριάς, δεδομένου ότι η οδική τους πρόσβαση στη Θεσσαλονίκη γίνεται μέσω της Ημαθίας.

* Η Ημαθία διαθέτει και το πλεονέκτημα της υποδομής, δεδομένου ότι υπάρχει η δυνατότητα να αξιοποιηθούν άμεσα για το σκοπό αυτό τα κτίρια και η ευρύτερη περιοχή της Περιφερειακής Αγοράς Διακίνησης Νωπών Οπωροκηπευτικών στην Κουλούρα.

Η υποψηφιότητα της Ημαθίας για την κατασκευή του Διαμετακομιστικού Κέντρου ενισχύεται και από την υψηλή θέση που κατέχει ο Νομός, τόσο στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων, όσο και στις εξαγωγές, γεγονός που προκύπτει αβίαστα από τα συγκριτικά στοιχεία των τελωνείων της χώρας. Ετσι, η πρότασή μας απαντά και στην απαίτηση του βιομηχανικού κόσμου να έχει το Εμπορευματικό Κέντρο στην στρατηγικά καλύτερη περιοχή της εργασίας του και όχι στην περιοχή που για διάφορους άλλους πολιτικούς λόγους θα του υποδείξουν. Ακόμη, απαντά στο αίτημα για αποκέντρωση από τα μεγάλα αστικά κέντρα, που αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικά προβλήματα.

Τεκμηρίωση αναγκαιότητας

Για να καταστεί δυνατή η απρόσκοπτη λειτουργία της έντονης παραγωγικής δραστηριότητας της περιοχής, απαιτείται η δημιουργία υποστηρικτικών δομών για την ταχεία, ασφαλή και οικονομική διακίνηση των παραγόμενων προϊόντων, ώστε να διασφαλίζεται η ανταγωνιστικότητά τους στη διεθνή και εσωτερική αγορά.

Η βελτίωση της θέσης μας στην παγκόσμια αγορά εξαρτάται από τη διασφάλιση συγκεκριμένων προϋποθέσεων, όπως αυτές της βελτίωσης της διαδικασίας προώθησης των προϊόντων στις διεθνείς αγορές και της βελτίωσης και του εκσυγχρονισμού των δικτύων και των συστημάτων μεταφορών, δηλαδή της βελτίωσης του παραγόμενου μεταφορικού έργου.

Ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είναι και η δημιουργία "Ανοικτών Κέντρων Μεταφορών" σε κρίσιμα σημεία της χώρας. Δηλαδή διαμετακομιστικών σταθμών για την υποδοχή, αποθήκευση, φορτοεκφόρτωση, αντισυσκευασία, ελαφρά τυποποίηση εμπορευμάτων κλπ. Τα κέντρα αυτά θα είναι καινούχρονα και

κέντρα ελαφράς μεταποίησης, ενώ θα πρέπει να διαθέτουν και τους ανάλογους χώρους που απαιτούνται από τον προορισμό τους.

Η ίδρυση στην περιοχή ενός Διαμετακομιστικού Κέντρου, συμβατού με τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους και την πολιτική ενέργειας, η λειτουργία του οποίου θα βασίζεται στις αρχές της οικονομίας της αγοράς, θα συμβάλλει σημαντικά στην περαιτέρω ανάπτυξη και προώθηση του εμπορίου, μέσω της συμπίεσης του μεταφορικού κόστους και της χρήσης σύγχρονης τεχνολογίας. Η δημιουργία του θα συντελέσει:

* στον εκσυγχρονισμό των μεταφορικών συστημάτων, που προωθείται από την Ε.Ε., με τη συνεισφορά ιδιωτών και δημόσιων φορέων

* στην απαραίτητη διασφάλιση της αρμονικής συνεργασίας και συνύπαρξης των τομέων παραγωγής

* στην απρόσκοπτη και οργανωμένη προώθηση των εμπορευμάτων στην εσωτερική και διεθνή αγορά, με ταχύτητα, οικονομία και ασφάλεια, ανταποκρινόμενοι έτσι στις σύγχρονες απαιτήσεις της νέας Ευρώπης.

* στη δημιουργία σύγχρονων πολιτικών διαχείρισης πολυμορφων μεταφορών, με στόχο τη βέλτιστη μεταφορά των αγαθών

* στην ύπαρξη ασφαλιστικών δικλείδων για επίτευξη του ελάχιστου δυνατού μεταφορικού κόστους και πληρότητας των μεταφορικών μέσων, αφού θα συγκεντρωθεί η ροή των εμπορευμάτων σε έναν κόμβο

* στο να επιτύχουμε οικονομική αναβάθμιση και μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία, με τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε κλάδους όπως οι μεταφορές, η αποθήκευση, η πρακτορεία και η παροχή υπηρεσιών (επισιατόρια, διανυκτέρευση κλπ)

* στην συμπλήρωση του κρίκου που λείπει από την ολοκλήρωση της αλυσίδας του ελληνικού μεταφορικού συστήματος και που είναι η συμμετοχή χρηστών των μεταφορικών μέσων και υποδομών στην ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων και η συνεισφορά όλων των εμπλεκόμενων στις μεταφορές

* στην επίτευξη του στόχου της Ε.Ε. που αφορά την υλοποίηση ευρωπαϊκών Δικτύων Μεταφορών, ώστε να υπάρχει άμεση σύνδεση με την ενίσχυση του στόχου της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, αφού οι εμπορευματικές μεταφορές στην Ευρώπη έχουν συνεχή υνοδική πορεία και αυξητική τάση

* στην ανάπτυξη επόμενων ενεργειών, όπως η ίδρυση ελεύθερης ζώνης εμπορίου ή η σύνδεση του Διαμε-

τακομιστικού Κέντρου με την υπάρχουσα ελεύθερη ζώνη εμπορίου στη Θεσ/νίκη, η ίδρυση Σχολής Μεταφορέων κλπ

* στη δημιουργία εννοιϊκότερων συνθηκών προώθησης των προϊόντων μέσω της γνώσης των διεθνών αγορών και των προτιμήσεών τους, με άμεση συνέπεια την προσαρμοστικότητα των επιχειρήσεων

* στην επίλυση υφισταμένων προβλημάτων στις ελληνικές και διεθνείς μεταφορές μέσα από την ορθολογικότερη οργάνωσή τους, όχι μόνο σε τοπικό, αλλά και σε εθνικό επίπεδο

* στο να ανταποκριθεί και προσαρμοστεί η ευρύτερη περιοχή στις σύγχρονες απαιτήσεις των επιχειρήσεων που υπακούουν στην αρχή του να μη δημιουργούν stock εμπορευμάτων, αλλά να έχουν τη δυνατότητα της άμεσης "τροφοδοσίας" τους από τους προμηθευτές τους. Το ίδιο βέβαια επιδιώκουν και οι βιομηχανικές μονάδες, οι οποίες επιδιώκουν από τη μια τη μείωση του κόστους, μέσω της μείωσης των αποθεμάτων τους και από την άλλη το να είναι ανά πάσα στιγμή έτοιμες για παραδόσεις προϊόντων ανταποκρινόμενες στις παραγγελίες των πελατών τους, γεγονός που συνεπάγεται τη δυνατότητα άμεσης εκμετάλλευσής ενός λειτουργικού μεταφορικού συστήματος

* στην δημιουργία προϋποθέσεων καλύτερης εξυγωγικής πολιτικής, αφού θα προσφέρει σ' αυτήν καλύτερους διεθνείς προσανατολισμούς.

Το Διαμετακομιστικό Κέντρο θα μπορέσει να αξιοποιήσει τις δυνατότητες που παρέχουν σήμερα η πληροφορική και η τηλεματική. Έτσι, θα έχει τη δυνατότητα να συνδεθεί, μέσω της τηλεματικής, με αντίστοιχα Ευρωπαϊκά Κέντρα, για την καλύτερη οργάνωση των μεταφορών. Ακόμη, η εφαρμογή της τηλεματικής θα προσφέρει τη δυνατότητα ελέγχου των μεταφορικών ροών, των ναύλων και των αναγκών της αγοράς, έγκαιρη άφιξη των εμπορευμάτων, σωστό προγραμματισμό των μετακινήσεων, οπότε και θα επιτευχθεί περιορισμός τους με παράλληλη μείωση του κόστους της μεταφοράς.

Τελικός αποδέκτης όλων αυτών των ενεργειών είναι ο καταναλωτής που θα απολαύσει φθηνότερα προϊόντα και ο παραγωγός που θα αυξήσει το κέρδος του.

Πιστεύουμε ότι η ύπαρξη ενός τέτοιου Κέντρου θα αποτρέψει τις ευκαιριακές ανατιμήσεις των μεταφορικών, ιδιαίτερα στην εποχή της μεγάλης ζήτησης μεταφορικών έργων από τους εξιγωγείς οπισθοκηρυττικών και κύρια του επιτραπέζιου ροδάκινου. Άλλωστε, σ' έναν οργανωμένο χώρο είναι ευκολότερη η άσκηση ενιαίας πολιτικής στο θέμα του μεταφορικού κόστους και της διάθεσης των οχημάτων.

Λαϊκοί οργανοπαίχτες της Νάουσας Οικογένεια Σταύρου Παζαρέντζη

Επιμέλεια - παρουσίαση
Λευκή Σαμαρά

Η παράδοση, ιδίως σήμερα σε τόπους όπως ο δικός μας, αποτελεί τον πυρήνα του εθνικού μας πολιτισμού, το ισχυρότερο νήμα της ελληνικής συνέχειας από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα.

Μέσα από όλες τις ιδιόμορφες συνθήκες που διαμόρφωσαν τον νέο ελληνισμό, η παράδοση μένει ο κεντρικός αγωγός της έκφρασης και της επικοινωνίας του Έλληνα. Είναι η πιο ουσιαστική παιδεία ριζωμένη στέρεα στα περισσότερα κοινωνικά στρώματα, που δεν θα αφήσει τις μηχανές να μας καταδυναστεύουν και να μας εκβαρβαρώσουν. Ο νεοελληνικός κόσμος κατόρθωσε να επιζήσει μέσα από τόσες συμφορές, να έχει αποθέματα ζωής, να ξεπερνά τις κρίσεις, κρατώντας ζωντανή την παράδοση.

Μιά ζωντανή παράδοση, μια τέχνη που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά είναι και του λαϊκού οργανοπαίκτη. Είναι τα αηδονία του ζουρνά, του κλαρίνου, της φλογέρας και όλων των παραδοσιακών μας οργάνων που παραδίδεται από αξία χέρια σε επίσης αξία και σίγουρα χέρια.

Ομάδα αηδονιών με παράδοση στο τέλειο παίξιμο των λαϊκών οργάνων είναι η οικογένεια Παζαρέντζη. Ο Σταύρος Παζαρέντζης, δάσκαλος του μεγάλου ζουρνάτση Βαγγέλη Ψαθά και του Δημήτρη Αγγέλση, δάσκαλος του άλλου αηδονιού μας του γιού του Τρύφωνα Παζαρέντζη πρέπει να νιώθει πολύ περήφανος για την συνέχεια της τέχνης του. Γιαί και εγγόνια ακολουθούν σήμερα επάξια τα βήματά του.

Ο Τρύφων ξεκίνησε δίπλα στον πατέρα του ως νταουντζής, αλλά με την καρδιά του στον ζουρνά. Όπως λέει ο ίδιος "από τα δώδεκά μου χρόνια άρχισα να παίζω ερασιτεχνικά τον ζουρνά αφήνοντας το νταούλι, με δάσκαλο πάντα τον πατέρα μου Σταύρο Παζαρέντζη, τον μεγάλο μοιραίο και συνεχιστή της παράδοσης της Νάουσας. Το 1981, όταν απολύθηκα από τον στρατό, δήμαρχος της Νάουσας ήταν ο Δημήτρης Βλάχος και στο σύλλογο Γιαννίτσαροι και Μπουίλες, πρόεδρος ο αειμνηστος Παντελής Κυπρίτης με αντιπρόεδρο τον Σπύρο Καρβονιάρη. Αυτοί με παρουσίασαν στο δήμαρχο και του ζήτησαν να πάρω μέρος σαν οργανοπαίκτης στο συγκρότημα Γιαννίτσαροι και Μπουίλες στο μουσικό της "Λεβεντιάς".

Ο δήμαρχος το ενέκρινε και στις εκδηλώσεις της αποκριάς του '81, όταν έφτασα στο δημαρχείο για τον όρκο, είχα ένα μεγάλο άγχος, γιατί μέσα στο μουσικόκι ήταν ο καλύτερος χορευτής μας ο Σπύρος ο Καρβονιάρης, που ήταν και αρχηγός του μουσικούκι. Χόρευε τον πρώτο χορό που ήταν η "παλαδιά" κάτω από τους ήχους του δικού μου ζουρνά και όταν τελείωσα πήρα πανευτυχής και τα πρώτα μου συγχαρητήρια. Από τότε πιο σίγουρος και με πολύ κουράγιο συνέχισα να παίζω βάζοντας όλο μου το μεράκι, που με βοήθησε να φτάσω εδώ που βρίσκομαι σήμερα, να έχω μια πολύ καλή παρουσία τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό και να αποσπάσω πολλά βραβεία.

- Στην Φλώρινα με το Λύκειο των Ελληνίδων και τον Ομιλο Γιαννίτσαροι και Μπουίλες
- Στο Πέρινκ της Βουλγαρίας με τον Πυρσό
- Στη Γαλλία με τον Πυρσό
- Στο Τορόντο με το Λύκειο Ελληνίδων Βέροιας
- Στην Βοστώνη με τον σύλλογο Άγιος Δημήτριος

Σήμερα η οικογένεια αποτελεί μια συγκροτημένη ομάδα που παίζει παραδοσιακή μουσική:

- Τρύφων Παζαρέντζης ζουρνά, Σπύρος, Κλαρίνο, Γιώργος, Νταούλι, Μιχάλης, ακορντεόν, Δημήτρης, σοπράνο.

Εύχομαι να είμαστε όλοι καλά γιατί θέλω να μπορέσουμε να μεταδώσουμε το μεράκι μας και την τέχνη μας του λαϊκού οργανοπαίκτη στα εγγόνια μας και στα δισέγγονά μας."